

GA-219

РУДОЛФ ЩАЙНЕР

**ОТНОШЕНИЕТО
НА ЗВЕЗДНИЯ СВЯТ КЪМ ЧОВЕКА
И
ОТНОШЕНИЕТО
НА ЧОВЕКА КЪМ ЗВЕЗДНИЯ СВЯТ
/ДУХОВНОТО ПРИЧАСТИЕ НА ЧОВЕЧЕСТВОТО/**

**Цикъл от 12 лекции изнесени в Дорнах
от 26. 11. до 31. 12. 1922 г.**

превод от немски: ДИМИТЪР ДИМЧЕВ

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

СТР.

1. ПЪРВА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 26 Ноември 1922.....4
Духовният зародиш на човешкия физически организъм по време на живота между смъртта и поредното ново раждане. Вървеж, говор и мислене в техните връзки спрямо живота между смъртта и новото раждане. Влияние на метеорологичните и вулканични сили.

2. ВТОРА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 1 Декември 1922.....18
Човешкият сън зиме и лете. Денонощният цикъл на Слънцето и мисловният живот, годишният цикъл и чувственият живот. Човешкият волев живот. След смъртта ние се превръщаме в последиците от нашите морални действия на Земята.

3. ТРЕТА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 3 Декември 1922.....27
Отношението на звездния свят към човека. Борбата на луциферическите и ариманически Същества за надмощие върху човека по време на неговия сън.

4. ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 15 Декември 1922.....37
Съвместният живот със Съществата на висшите Йерархии по време на живота между смъртта и новото раждане като основа на моралното съзнание, което човек изгражда на Земята. Любов, памет и чувството за свобода. За невъзможността да се проникне в истините на моралния свят без антропософската Духовна наука.

5. ПЕТА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 16 Декември 1922.....48
За съотношенията на човешките качества с напредващите и изоставачи елементарни Същества.

6. ШЕСТА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 17 Декември 1922.....58
Задачите на човечеството през съвременната епоха. Одухотворяване на знанието, което човек извлича от пространството. Мисията на Михаил.

. СЕДМА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 22 Декември 1922.....69
Дори и като сетивно същество, човекът принадлежи към свръхсетивния свят. Това, което се разиграва в сетивата, може да бъде обект само на

едно имагинативно познание. Заспиването и пробуждането като обект на инспиративното познание. Силата на спомнянето възниква при събуждането чрез „сгъстяване" на това, което живее във времето.

8.ОСМА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 23 Декември 1922.....79
Преобразяване на летните Мистерии в зимно-коледната Мистерия чрез Тайната на Голгота.

9.ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 24 Декември 1922.....91
Космическата Коледа. Космическото Рождество Христово. В годишния кръг се откриват най-важните тайни на човешката природа.

10.ДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 29 Декември 1922.....100
Свобода и необходимост. Денонощен и годишен цикъл, будност и сън. Космическият култ възниква от човешкото участие в развитието на света.

11.ЕДИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 30 Декември 1922.....110
Движението за религиозно обновление и неговото отношение към Антропософското Движение.

12.ДВНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 31 Декември 1922.....120
Летните и зимни действия се неутрализират взаимно в будността и съня на човека. Човешкото сърце като уравновесяващ орган за дихателния и кръвноциркулаторен ритъм. Природна необходимост и човешка свобода. Духовното познание е едно действително Причастие и началото на нов космически култ, съответстващ на съвременния човек.

13. ЗАБЕЛЕЖКИ.....133

Указания относно публикуването на езотеричните лекции от Рудолф Щайнер

За характера на тези частни издания Рудолф Щайнер (1861-1925) казва следното в своята автобиография "Моят жизнен път" (Събр. Съч. №28, гл.35):

"Съдържанието на тези издания бе предвидено да се изнесе под формата на устни, непредназначени за издаване съобщения...

Никъде и в ни най-малка степен не е споменато нещо, което да не представлява чист резултат от изграждащата се Антропософия... Читателят може напълно да ги приеме за това, което Антропософията има да каже. Ето защо... първоначално тръгнахме от условието, те да бъдат разпространявани само сред членовете на Антропософското Общество. Нека обаче се има предвид, че в тези непрегледани от мен ръкописи, има и непълни неща.

Право за оценка на подобно частно издание обаче се признава само на онзи, който знае какво е условието за такава оценка. А за повечето от тези издания условието се състои поне в антропософското познание за човека и космоса, доколкото същността им е изложена от Антропософията и в познанието на това, което под формата на "антропософска история" се съдържа в съобщенията от духовния свят.

Някога звездите говореха на човека,
Но техният глас замлъкна и такава е съдбата на свети;
Да усети мълчанието им -
може да е страдание за Земния човек.

Обаче в безмълвната тишини назрява всичко онова,
което самият човек има да каже на звездите.
Да усети говорът им
може да се превърне в сила за Човека-Дух.

Рудолф Щайнер 25 Декември 1922

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 26 Ноември 1922

Скъпи мои приятели! Предстоящите лекции са замислени така, че да осветлят пътя на човека от духовния свят към физическия свят, с други думи, неговият път от живота между смъртта и поредното ново ражда не към живота във земния физически свят, протичащ между раждането и смъртта.

Днес бих желал да започна с нещо, на което в хода на последните лекции тук в Дорнах, душите ни често се натъкваха. Аз често се обръщах

към Вас и казвах: След своята смърт човек пребивава в духовния свят. И в най-важната част на пътя между смъртта и поредното си ново раждане той притежава едно много по-могъщо съзнание от това, което има тук по време на своя физически земен живот. Докато сме в нашето физическо тяло, земното сетивно съзнание зависи от цялостната организация на човека. Ние носим, тъй да се каже, вътре в нашата кожа всичко онова, което можем да наречем: мозъчна система, белодробна система, сърдечна система и т.н. За всичко това ние можем да заявим: То съществува вътре в нашето тяло.

Около нас е разположен онзи свят, с който ние се чувстваме здраво свързани било то с нашите сетива, било то с нашето дишане, било то с процесите на нашето хранене. Ако обаче живеем в света между смърт та и новото раждане, тогава ние съвсем няма да можем да се изразим в същия смисъл за нашето тяло. Защото в мига, когато минаваме през Портата на смъртта, както впрочем и в мига, когато потъваме в съня, нашето обикновено съзнание се променя и ние се оказваме в такова положение, че сме в правото си да заявим: Сега целият свят, целият Космос е мое тяло.

Докато тук на Земята ние сме така устроени, че нашите органи и техните взаимодействия се проявяват вътре в нашата кожа, нещата между смъртта и новото раждане изглеждат съвсем различно: Казано с две думи, тогава ние притежаваме едно звездно тяло. Пред необятния звезден свят ние се чувстваме така, че на духовните Същества от звездите можем да погледнем като на духовни Същества, свързани с вътрешните измерения на нашето ново тяло, също както тук на Земята считаме, че белите дробове и сърцето принадлежат на нашето физическо тяло. Приблизително така са поставени и нещата по време на съня. От заспиването вечер до пробуждането сутрин, ние сме участници в един космически живот. А между смъртта и новото раждане ние притежаваме едно космическо съзнание. Всичко, което тук на Земята е т.н. външен свят, особено когато отправим поглед към космическите пространства, след смъртта се превръща в наш вътрешен свят.

И какво застава пред нас в духовния свят като обкръжение, като външен свят? Да, скъпи приятели, тогава пред нас застава това, което сега са нашите вътрешни органи и системи. Нашето външно обкръжение това е самия човек, обаче с тази важна особеност, че всичко това, което е неговия външен свят, практически изгражда онзи духовен зародиш, от който трябва да се развие бъдещото физическо тяло на човека. Ние работим върху този духовен зародиш заедно със Съществата на висшите Йерархии*1. Да, този зародиш ясно може да бъде разграничен в определен момент от съществуването между живота и смъртта и поредното ново раждане. Той носи в себе си онези сили, които после ще

се включат в организацията на физическото човешко тяло, също както и растителният зародиш, т.е. семето, носи в себе си онези сили, които по-късно ще се проявят в израстващото растение. Само че както многократно съм споменавал: растителният зародиш ние трябва да си представим като съвсем малък по размери, а растението голямо; докато при човека е обратно: Духовният зародиш на човешкия физически организъм е един цял универсум с неизмеримо величие и големина, макар и в точния смисъл на думата да не е съвсем правилно да говорим за „големина“ при тези състояния.

Аз обърнах вниманието Ви и върху това, че в определено време този духовен зародиш, тъй да се каже, ни напуска. От определен момент нататък ние ясно чувствуваме: Сега вече над духовния зародиш на нашия физически организъм работят и други сили на Вселената, а именно Съществата от висшите Йерархии. Ние носим този зародиш до определен момент; после обаче той се откъсва от нас, за да потъне в земните физически сили, които ще му се предоставят от майката и бащата, т.е. от родителската двойка. С други думи, духовният зародиш се свързва с наследственото течение. Нещата са устроени така, че този зародиш се спуска на Земята, преди съответният човек да е развил своите духовни и душевни качества; а това означава, че дари и след като сме инкарнирани под формата на ембрион в утробата на майката, ние прекарваме известен период от време в духовния свят.

Така че в определен момент ние започваме да изтегляме от космическия етер необходимите сили за изграждане на нашето етерно тяло, на нашето астрално тяло и на нашия Аз*2. Като едно свръхсетивно същество, съставено от Аз, астрално тяло и етерно тяло, ние слизаме на Земята и се свързваме с това, което вече ни очаква като готово физическо тяло.

И ако всеки от Вас, скъпи мои приятели, проучи внимателно и точно този процес, ще знае съвсем ясно как е поставен човекът в своите отношения спрямо Космоса. Преди всичко той трябва да обърне внимание на три особени качества на човешкото същество, които и преди са били обект на нашето антропософско разглеждане; едва чрез тези качества, едва чрез тези проявления, човекът се превръща в онова същество, кое то трябва да изпълни своите задачи в условията на физическия план.

Човекът се ражда като едно безпомощно дете и едва по-късно се превръща строго погледнато в истински човек. Едва на Земята ние се научаваме да вървим, да говорим и да мислим. Между раждането и смъртта човек има своята воля макар и по един притъпен, смътен начин; той има своите чувства макар и не толкова притъпени както волята. Тези качества са налице и при съвсем малките деца. Чувствата, дори и да

израстват от вътрешните функции, са налице при малките деца; волята също. Доказателства за волята са движенията на малкото дете, колкото и хаотични да са те в началото. А причината, че по-късно чувствата и волята стават нещо съвсем друго, е скрита в обстоятелството, че човекът постепенно развива своето мислене. Мисленето прониква в чувствата, прониква във волята и по този начин те стават все по-съвършени.

От друга страна, мисленето е нещо, което детето развива тук на Земята най-вече с помощта на другите хора, под постоянните грижи на другите хора. По същия начин могат да се разглеждат вървежа и говора, които детето развива преди да е развило мисленето.

Ако човек има достатъчно дълбокия усет за това, по какъв начин детето напредва чрез своя вървеж, чрез своя говор и чрез своето мислене, тогава той ще има представа и за огромната роля на тези три качества – вървеж, говор, мислене в хода на цялото човешко развитие при условията на физическия план. Обаче човекът е не само земно същество; както принадлежи на Земята с нейните сили и субстанции, така той принадлежи също и на духовния свят, на Съществата от висшите Йерархии. С една част от своята същност човек принадлежи на земния свят; с другата част от своята същност той принадлежи на свръхсетивния свят.

И както често съм споменавал, в този свръхсетивен свят човекът подготвя своя духовен зародиш. Ние трябва да сме напълно сигурни: Нито една от земните култури, нито една от земните цивилизации не може да се мери по сложност, съвършенство и величие с онова чудо, което човекът и Съществата на висшите Йерархии постигат в духовния свят при изграждането на човешкия физически организъм. Обаче всичко, което е вече изградено на Земята преди нашето слизване, то е организирано по съвсем друг начин и изобщо не прилича на човешката организация, каквато е тя тук на Земята между раждането и смъртта.

Духовният зародиш, от който човекът изгражда своя физически организъм, разполага със свои собствени сили. И така, духовният зародиш на човека се съединява с физическия човешки зародиш, за да се превърне в новородено бебе, което има в себе си елементите и субстанциите на своите родители; то разполага с всевъзможни качества и сили; от духовния свят обаче то не сваля онези сили, с които ще може да развие мисленето, говора и вървежа. Мисленето, говорът и вървежът остават специфично човешки задачи, осъществими единствено в условията на земния физически свят.

Нека вземем например походката, вървежа, нека вземем всичко, което е свързано с походката и най-вече, тъй да се каже, с ориентацията на човека в рамките на неговия физически земен живот. Защото ако аз повдигна рамото си, ако повдигна главата си, това са все неща, които са сродни с механизмите на походката. Самото изправено положение, до

което човек достига в детската възраст, е резултат на определена ориентация. А всичко това, скъпи приятели, е свързано със силата, която наричаме земна гравитация; защото всичко, което физически живее на Земята, има едно или друго тегло. Обаче за духовния зародиш, който се образува между смъртта и новото раждане за него съвсем не може да се говори, че има някаква тежест, че се подчинява на някаква гравитация.

Така че всичко, което се отнася до походката, до вървежа, има нещо общо с гравитацията. То е всъщност едно преодоляване на гравитацията. То е една намеса и участие в процесите на гравитацията. Когато повдигаме единия крак, за да направим следващата крачка, ние се включваме в процесите на гравитацията. Всичко това ние имаме да усвоим тук на Земята; то не съществува в живота между смъртта и новото раждане, макар и да има там свой аналог, свое съответствие. В духовния свят ние също имаме известна ориентация, само че тя не се осъществява в дадено гравитационно поле, тъй като там изобщо няма гравитация, няма „тежест“. Там ориентацията е изключително от духовен порядък. Така че ако например тук имаме повдигане на единия крак, ако тук имаме намеса и участие в процесите на гравитацията, в духовния свят като тяхно съответствие ще имаме едно засилващо се родство с едно или друго от Съществата на висшите Йерархии, например Ангелои или Архангелои. Ако се чувствавам душевно близък за въздействията на определено Същество от Йерархията на Ангелои или пък на Екскузии с които човекът работи съвместно в духовния свят, тогава аз осъществявам и определена ориентация в живота между смъртта и новото раждане. Когато тук на Земята ние се съобразяваме с нашата тежест, така и там, в духовния свят ние се съобразяваме с това, което се излъчва като сили на привличане и симпатия между нашата собствена същност и отделните Същества на висшите Йерархии.

Нещата там са съвсем различни, а не както тук на Земята, където гравитацията има само една посока. Това, което в духовния свят съответствува на гравитацията, има всевъзможни посоки, защото духовните Същества на висшите Йерархии не са разположени централно, те са навсякъде и там ориентацията не е, тъй да се каже, геометрична, както тук, където тя неизбежно сочи към средищната точка на Земята; ориентацията там се осъществява по всички възможни посоки и направления. Когато например заедно със Съществата на висшите Йерархии човекът има да изгражда своите бели дробове или някоя друга система за своя бъдещ физически организъм, той може да каже: Ето сега аз съм привлечен от третата Йерархия, а сега съм привлечен от първата Йерархия. Той се чувства, тъй да се каже, разпилян на всички страни, само че не физически, какъвто е случаят с гравитацията, а духовно разпилян: Едни Йерархии го привличат, други Йерархии го отблъскват.

Точно това е аналогичното съответствие на физическата ориентация според гравитационното поле на Земята.

Тук на Земята човекът трябва да усвои говора, това е една специфично земна човешка задача. По време на живота в духовния свят между смъртта и новото раждане ние не сме в състояние да говорим. За тази цел е необходим физическият говорен апарат. А той, както можем да се досетим, там не съществува. Обаче в духовния свят между смъртта и новото раждане ние имаме следната опитност: Там ние се усещаме един вид ритмично прибиращи в нашето собствено човешко същество и после отново изкарвани навън. Така нашето по-висше съзнание се свива, после то отново се разширява. Както тук на Земята по време на съня ние потъваме в себе си, така и между смъртта и новото раждане ние също потъваме в себе си, макар и по друг начин. После обаче ние отново се „разширяваме“. Тук на физическия план ние обръщаме очите и останалите сетива към Универсума. Там в духовния свят ние насочваме нашите духовни възприемателни органи навън към висшите Йерархии. В известен смисъл ние разширяваме и излъчваме нашето същество по всички посоки. После отново го прибираме.

Така ние сме участници в един духовен процес на вдишване и издишване. Обаче този дихателен процес протича по такъв начин, че бихме могли да допълним: Ако трябва да представим нещата в духовния свят с помощта на представи, взети от земния живот, ще се получи примерно следната картина: Като човек в духовния свят аз върша едно или друго действие. Аз имам съзнанието за това благодарение на онези възприемателни възможности, които са ми присъщи в духовния свят между смъртта и новото раждане. Аз усещам себе си като една определена индивидуалност. В условията на земния свят аз например издишвам, т.е. в душевен смисъл, след смъртта, по този начин аз прониквам в целия Космос, аз ставам едно цяло с Космоса. Тук на Земята аз вдишвам; там обаче аз приемам в себе си всичко онова, което съм изживял в моето „разширено“ съзнание. И тези процеси постоянно се разиграват в живота между смъртта и новото раждане.

Вземете например как човекът е затворен в себе си; после той се разширява в просторите на Космоса. Той се разширява в това, което е навън около него. Той е ту прибран в своето собствено същество, ту разширен в просторите на Космоса. Ето сега той отново прибира това, което е навън, вътре в себе си, така че един вид „сгъстява“ своята същност, също както при физическите условия той вдишва и вкарва въздух навътре в своето тяло.

Обаче в същото време, скъпи мои приятели, когато ние разширяваме нашето същество в Космоса, за да го приберем после отново навътре, в същото време аз не мога да изразя нещата с други думи в нас започва да

говори Логосът; да, между смъртта и поредното ново раждане ние сме потопени в Логоса и Логосът говори в нас.

Тук в земните условия ние имаме усещането, че за целите на физическия говор ние изработваме думите по време на издишването. Между смъртта и новото раждане ние имаме усещането, че думите се носят из Космоса и че при вдишването ние ги приемаме в себе си, където те ни се откриват като едно живо космическо Слово. Тук на Земята ние говорим издишвайки, в духовния свят ние говорим вдишвайки. И след като се слеем с това, което ни „говори“ Логосът или мировото Слово, в нас просветват живите космически мисли. За да се домогнем до земните мисли, ние полагаме усилия от страна на нашата нервна система; в духовния свят ние всмукваме мировите мисли от Логоса, след като вече сме разширили нашето същество из целия Космос.

И сега Вие виждате дълбоката и жива връзка, която цари в тези неща; Между смъртта и новото раждане Вие си казвате: Да, в земния си живот аз допуснах тази или онази грешка... и тази вътрешна опитност сега ще определи едно или друго поведение. С намерението да извършите едно или друго „действие“ в духовния свят Вие разширявате Вашето същество из целия Космос, и то по такъв начин, че това разширение се превръща в ориентация. Когато тук Вие си казвате: Сега ще трябва да си купя масло... това е едно намерение. Вие се запътвате например към Базел, купувате маслото и се връщате обратно. Между смъртта и новото раждане Вие също замисляте подобно действие спрямо онези неща, което по-късно ще трябва да осъществите в земния живот; да, Вие замисляте това действие и разширявате Вашето същество из Космоса. Тези две неща са тясно свързани. Вашият замисъл предвижда точно определено действие и когато дойде ред да се ориентирате в Космоса, Вие усещате, че сте привлечени към едно ангелско Същество или пък към едно Същество, изпълнено с воля, и т.н. Всички те се съобразяват с Вашето разширено и изнесено навън духовно същество. Вие вдишвате; и тогава тези свръхсетивни Същества внасят в духовната Ви организация не друго, а Вашата собствена част от Логоса; мировите мисли проникват навътре във Вашето същество.

Впрочем, когато човек следва духовната енергия на Кармата и се инкарнира тук или там във физическия план макар всички ние да оставяме и нещо горе в духовния свят, тогава съвсем не можем да твърдим, че от духовния свят той сваля и навика да се мисли в земни категории, навика да се говори в земни звуци, навика да се ходи според законите на гравитацията; не, човек е по-скоро така устроен, че започва да се ориентира и движи всред Съществата на висшите Йерархии. Той не е подготвен за говора, той е подготвен да чуе Логоса в себе си. Той не е

подготвен за мрачните мисли на земния живот, той е подготвен за светлите мисли, които може да приеме от Космоса.

Това, което тук на Земята съществува като вървеж, говор, мислене, има своите съответствия горе в духовния свят: 1 в ориентацията спрямо Йерархиите, 2 в прозвучаване на мировото Слово, и 3 във вътрешното сияние на мировите мисли.

А сега, представете си живо как след смъртта си човек навлиза в просторите на Космоса. Първоначално той минава през планетарните сфери, които обкръжават Земята. Върху тези неща аз се спрях подробно на последните си лекции тук в Дорнах. Да, човек минава през сферите на Луната, Венера, Меркурий, Юпитер, Сатурн. Помислете си само как той е излязъл навън в пределите на Космоса... как наблюдава звездите откъм „обратната“ им страна. От Земята ние гледаме звездите от долу на горе; когато сме в духовния свят, ние гледаме звездите от вън на вътре. Онези сили, които ни правят способни да гледаме към звездите, ни дават физическия образ на звездите. Силите, които ни позволяват да гледаме звездите от „другата страна“, ни ги разкриват не като физически тела, а като духовни Същества. А когато преминем извън пределите на Земните планети естествено и тук се налага да си служи с представи от физическия свят тогава, както това е присъщо на сегашната космическа ситуация (изразът „сега“ следва да се разбира като едно космическо „Сега“ с огромна продължителност), тогава, в разширеното съзнание между смъртта и новото раждане, ние си казваме: Да, най-висше благо е за нас, че Сатурновите сили се проявяват не само в планетарното обкръжение на Земята, а също и в необятните простори на Космоса. Там те са нещо много повече от слабите и незначителни синкави лъчи на Сатурн, които могат да се наблюдават от Земята. Там те ни заливат отвсякъде, там ние сме потопени в духовното сияние на Сатурн и това духовно сияние престава вече да е свързано с пространството; то свети в нещо което е много повече от пространство, и ни озарява по такъв начин, че между смъртта и новото раждане, ние си казваме: с каква голяма благодарност поглеждаме сега към най-външната планета от нашата Слънчева система (защото строго погледнато Уран и Нептун не са Земни планети; те идват много по-късно), сега ние знаем, че Сатурн грее не само надолу към Земята, той грее и навън към необятните простори на Космоса; и тъкмо на Сатурновото духовно сияние ние дължим неопикуемата благодарност за това, че ще се освободим от Земната тежест, за това, че ще се освободим от физическите говорни сили, от силите на физическото мислене. В живота между смъртта и новото раждане, Сатурн е най-големият благодетел на човека. От духовна гледна точка Сатурн е зареден с такива сили, които са противоположни на Лунните сили.

Духовните Лунни сили ни приковават към Земята. Духовните Сатурнови сили ни позволяват да живеем в най-отдалечените предели на Космоса. Тази е разликата. Тук на Земята Лунните сили са от особено значение за човека; аз многократно съм обяснявал каква е тяхната роля при ежедневното пробуждане. Макар и да звучи странно, обаче е така: Това което са за нас Лунните сили тук на Земята, същото са за нас и Сатурновите сили след смъртта, когато те се носят на просторите на Космоса. Защото звездните отношения съвсем не са такива, че да ни позволят елементарната представа: ето, Сатурн има една предна страна, с която огрява Земята, и една задна страна, с която огрява далечния Космос. Обаче това не е вярно. Напротив, физическото тяло на Сатурн ако мога така да се изразя трябва да си представим като една дупка в огромната сфера на мировия, универсален Сатурн, през която минава духовното сияние на Сатурн. И от определен момент след смъртта, това духовно сияние заличава всеки наш спомен от земния живот, заличава го и го покрива със светлина.

Виждате ли, космически погледнато, нещата стоят така: Тук на Земята, човекът е под въздействието на духовните Лунни сили; между смъртта и поредното ново раждане той е под въздействието на Сатурновите сили. И когато човек отново се отправи към Земята, той се откъсва от Сатурновите сили и постепенно навлиза в сферата на Лунните сили. Докато човекът е свързан със сферите на Сатурновите сили а на Сатурн, ако мога така да се изразя, помагат Юпитер и Марс, изпълнявайки една особена задача, за която ще говоря в най-скоро време и така, доколкото човек е под въздействието на Сатурн, Юпитер и Марс, той се стреми да стане едно същество, което няма нищо общо със земните качества, каквито са вървежа, говора и мисленето; едно същество, което се стреми да се ориентира в духовния свят, да изживее в себе си космическия съзидателен грохот на Логоса, да долови в себе си сиянието на живите мирови мисли. И фактически, при слизането си във физическия земен организъм, духовният зародиш на човека е подчинен на този дълбок свой вътрешен порив.

Човекът, който слиза от духовния свят за да се инкарнира в едно земно тяло, не притежава дори най-малкото желание да се свързва със Земната тежест, той няма никакво желание да ходи и да предизвиква механични вибрации в своя говорен апарат, нито пък да размишлява със физическия си мозък за едни или други материални процеси. Тези желания у него липсват. Обаче след като се освободи от сферата на Сатурновите сили, на път към Земята, духовният зародиш на човешкото същество минава през Слънцето, а после и през планетарните сфери на Меркурий, Венера и Луна. В сферите на Меркурий, Венера и Луна става нещо много важно. Там космическите заложи, които съществуват под формата на духовна

ориентация и опитности свързани с Логоса и мировите мисли, се преобразяват в нещо дълбоко и интимно-човешко, преобразяват се в заложите за говор, мислене и ходене. И това цялостно „обръщане“ на заложите се осъществява от Слънцето, от духовното Слънце.

Да, човекът минава през Лунната сфера а на Лунните сили, тъй да се каже, се притичват на помощ Венерините и Меркуриевите сили така че в последна сметка небесните заложи, свързани с духовната ориентация, Логоса и мировите мисли, се преобразяват в чисто човешки и земни заложи.

Впрочем към всяко прохождащо дете, ние бихме могли да се обърнем приблизително със следните думи: Ти, малки човеко, преди да се потопиш в силите на Меркурий, Венера и Луна, обитаваше още по-горе в небесните сфери на Йерархиите. Там горе ти трябваше да се проникнеш с процесите на духовната ориентация, с космическия съзидателен грохот на Логоса, с небесното сияние на мировите сили. Ти трябваше да минеш през цялата метаморфоза на небесните заложи в земни заложи и това стана докато ти слизаше през сферите на Меркурий, Венера и Луна.

В същото време обаче се извършва и друго забележително събитие. Докато слиза от духовния свят в земния физически свят, човекът изживява само едната страна на етерните сили. Етерните сили пулсират от край до край в планетарните и звездните сфери. Обаче в мига, когато небесните заложи се трансформират в земни заложи, в този миг човекът изгубва изживяването за своя космически морал. Духовната ориентация сред Съществата на висшите Йерархии се изживява от човека не като събитие подчинено на някакви природни закони, а като събитие, подчинено на морални закони. Там всичко е морално. Логосът не говори на човека с езика на природните явления (защото техният език е аморален, не антиморален, а аморален), Логосът говори с езика на моралното съзнание. Мировите мисли също просветват в смисъла на едно морално съзнание.

Наред с физическите си сили, Сатурн, Юпитер и Марс носят в себе си макар и това да звучи ужасно за днешните физици огромен заряд от сили, които са морални; сили, които са морално ориентиращи. След като трансформира своите космически заложи в импулси за ходене, говор и мислене, човекът изгубва всякакви морални компоненти.

Този момент е изключително важен. Докато се спускаме към Земята, за да се инкарнираме тук или там, ние живеем в етерния свят. След като сме вече на Земята и говорим за етера, ние му приписваме всевъзможни качества. Обаче те са само едната страна на етера. Другата страна на етера се изразява в това, че той е една морално действаща субстанция, че той отвсякъде е проникнат с морални импулси. В Земния етер те не съществуват.

Обаче нещата са така устроени, че като земно същество, човекът не е напълно изоставен от силите, сред които той пребиваваше между смъртта и новото раждане. Нека погледнем тези процеси и от друга гледна точка. Космическата еволюция можеше да бъде така насочена, щото на земния човек да липсваше каквото и да е предчувствие, че наред с физическите, той има и морални свойства, че неговите вървеж, говор и мисли имат своите небесни съответствия под формата на духовната ориентация, Логоса и мировите мисли. Да, ако те не се пробудят по някакъв начин у него, човек остава в неведение спрямо небесните първообрази на своите земни качества. И все пак човекът носи в себе си далечни спомени и предчувствия за небето. Ако спомените и последствията от небето не бяха тук, човекът напълно би забравил всичките си връзки с духовния свят и съвестта никога не би проговорила в душата му. Аз искам да продължа нататък, изхождайки от съвсем ясни и определени позиции. Това което сега ще Ви кажа, може да изглежда на пръв поглед парадоксално, обаче то съответствува на добре проверените духовни факти.

Представете си Земната планета, представете си нейното въздушно обкръжение; после ние стигаме до това, което постепенно преминава в духовния свят: Космическият етер, който постепенно преминава в духовния свят.

Тук на Земята ние дишаме, вдишваме и издишваме определени количества въздух и по този начин осъществяваме т.нар. дихателен ритъм. Обаче там навън, в Космоса, там ние разширяваме нашето същество и влизаме в съприкосновение с Логоса и мировите мисли, които после приемаме навътре в себе си. Така ние оставяме в нас да говори самият Космос. Този процес също протича в един ритъм, в един ритъм, който се определя от звездите. Там навън също царят един определен ритъм. Тук на Земята, като земни хора, ние сме включени в дихателния ритъм, който стои в определено съотношение с циркулаторния ритъм на кръвоносната система. Това съотношение е 1:4, т.е. на всяко вдишване се падат четири пулсови удара. Там навън в Космоса ние вдишваме и издишваме в духовен смисъл; там ние сме включени в един друг космически ритъм. Тук ние живеем благодарение на обстоятелството, че за една минута имаме определен брой вдишвания и определен брой пулсации.

Като земни хора ние живеем благодарение на нашия дихателен ритъм, на нашия циркулаторен ритъм.

После ние се разширяваме из цялата Вселена; там ние живеем в един космически ритъм, при който тъй да се каже вдишваме морално-етерния свят (в този миг ние се намираме в себе си) и после отново го издишваме (в този миг ние се приобщаваме към Съществата от висшите Йерархии).

Тук в нашето земно физическо тяло ние притежаваме един ритмичен синхронизатор, който се намира вътре в рамките на това тяло; там навън този ритмичен синхронизатор е вложен в движението и констелациите на звездите, в онзи космически ритъм, според чиито цикли ние живеем между смъртта и новото раждане.

Тези неща действително изглеждат така, скъпи мои приятели: Ето тук е Земята в нейното непосредствено обкръжение. Ние живеем във въздуха, ние разгръщаме нашия дихателен ритъм във въздуха. Този ритъм е извънредно правилен. Всяко негово отклонение означава за човека някаква болест. Там навън минавайки през едно „междинно“ космическо пространство ние живеем в морално-претъкания космически етер, там ние изживяваме космическия ритъм. Това са два различни ритъма: човешкият ритъм и космическият ритъм; впрочем и двата са еднакво човешки; защото космическият ритъм всъщност е човешкият ритъм между смъртта и новото раждане.

И така, тук на Земята, светът има един човешки ритъм, а навън в Космоса друг ритъм, в който ние влизаме по времето между смъртта и новото раждане. Какво е общото между тях? Между раждането и смъртта човешкият ритъм на прави годни да изговаряме човешките думи, да усвояваме човешкия говор. Между смъртта и новото раждане космическият ритъм ни дава възможност да чуем съзидателния грохот на мировото Слово вътре в самите нас. Земята ни дава говора. Универсумът, духовният Космос ни дава Логоса. И Вие сигурно сте в състояние, макар и приблизително, да доловите огромната разлика между онзи ритъм, който ни дава Логоса, и въздушният Земен ритъм, чрез който ние стигаме до човешкия говор.

Но коя е разграничителната линия между тези две области? Тук на Земята ние можем да съзерцаваме физическия свят. Там навън ние можем да съзерцаваме космическия ритъм. Тези две области, скъпи мои приятели, са дълбоко и хармонично свързани с помощта на редица закономерности. Какво лежи между тях двете? Между тях двете, скъпи мои приятели, е това, в което ако мога така да се изразя -, се разпилява космическия ритъм при своето приближаване до Земята; това, което при определени обстоятелства причинява безредие в човешкия дихателен ритъм; между тези две области са всички въздушни явления, които принадлежат към метеорологията. И ако върху нашата Земя не би имало снежни бури, ветрове, урагани, образуване на облаци и т.н., ако въздухът който ни осигурява естествените пропорции на кислорода и азота за нашето дишане би бил изтеглен от метеорологията, ние щяхме да гледаме навън в Космоса и да долавяме един видоизменен, един съвсем друг ритъм с други думи съвършено обратния му образ, пренасящ ни единствено в грандиозните и нечовешки измерения на Космоса. Да,

хаотичните и стихийни метеорологични явления се простират между тези две мирови закономерности. Хаотичните и стихийни метеорологични явления отделят грандиозния космически ритъм от дихателния човешки ритъм.

По същия начин земният човек е поставен и по отношение на гравитацията. Той организира своята походка, както и всяко друго движение в силовото поле на гравитацията. Навън нещата изглеждат съвсем иначе; там те са организирани, както вече стана дума, по всички възможни посоки, там ориентиращите линии са изтеглени между отделените Същества на висшите Йерархии. И сега отново възниква същият въпрос: Какво лежи между двете области? Между небесния ритъм и човешкия ритъм се разиграват въздушните явления на метеорологията. А какво се разиграва между антигравитацията на Космоса и тежестта на Земята?

Да, скъпи мои приятели, както въздушните явления се разиграват между двата вида ритми, така между духовно-ориентираните сили на Космоса и гравитацията бушуват вулканичните, земетръсните сили. Вие знаете, колко внезапни и непредсказуеми са те.

Колко интересни са за нас например онези острови край Великденския архипелаг в Тихия океан; те са несъмнено остатъци от много по-древни образувания. И какво стана с тях? От началото на ноември те не съществуват! Едно страшно подводно земетресение ги изличи от картата на света; те потънаха в океана.

Виждате ли, всичко онова, което се разиграва във вятъра и метеорологичните явления, се намира в най-дълбока връзка с нашия дихателен процес. А това, което се разиграва във вулканичните сили, то е свързано с гравитацията и ни се открива само в онези случаи, когато ние съзнателно поискаме да вникнем в тяхната дълбока връзка; да, сякаш от време на време свръхсетивните сили свързвайки се със законите на гравитацията сами си прибират една или друга част от Земята, макар и само за да породят хаоса от „другата“ страна, обратната на тази, в която гравитацията изгражда своите здрави форми. Всъщност така са поставени нещата навсякъде, където гравитацията се включва във Земното формообразуване, а именно чрез подобни, бих могъл да кажа, континентални явления. В първия случай към въздушните явления на метеорологията се намесват топлинният и водният елемент, докато тук Земята се бунтува в сливането на телуричния (земния) елемент и водата. Тук ние имаме работа с нещо, което се издига над равновесието и неговите закономерности; с нещо което след определено време ще анихилира Земната материя, така че гравитацията няма да има никаква стойност за бъдещото възплъщение на Земната планета*3.

Към метеорологията и вулканизма може да се прибави и нещо трето, но за него, скъпи мои приятели, ще говоря следващия път. Естествено официалната наука има съвсем друго разбиране за вулканичните явления. Напоследък можах да прочета нещо във връзка със споменатото земетресение край Великденските острови. Дори излезе и книга по този въпрос, написана от известен геолог, т.е. от специалист в тази област. Накрая той заключава: Да, и ако трябва да се произнесем върху причините на тези пароксизмални явления, които периодически носят толкова големи разрушения тук или там по Земята, ние сме принудени да ги отнесем към категорията на тектоническите земетресения. Но под този термин се разбира не друго, а разместването на обширни части от Земната кора. И така, ако искаме да обясним причината за разместването, ние трябва да говорим за разместването! Или с други думи: Мизерията се поражда от бедността! Ако искаме да вникнем в истинските връзки между тези неща, ние трябва да се обърнем към Духа. Защото в мига когато правим крачката от обикновените закономерности, царящи в дадена област например от областта на гравитацията към нейната „обратна“, етерна част -, в мига когато преминаваме в привидния хаос на Космоса, и то само за да се издигнем в още по-чистите и висши сфери на Космоса -, когато, с други думи, поискаме да преминем през вулканизма и метеорологията, тогава ние срещаме Духа.

Това, което хората приемат за едно случайно събитие, в сферата на Духа показва истинските си и закономерни причини. С помощта на метеорологията, земният човек може да извлече много подробности от света, в който той ще попадне след своята смърт. И ако се обърнем съвсем конкретно срещу хилядите абстракции, които днес ни заобикалят отвсякъде, ние трябва да заявим: В небесните зони човекът е поставен в мрежата на една строга закономерност, която обаче от земна гледна точка е напълно скрита от него, макар и той да е интимно вплетен в метеорологичните явления на атмосферата.

Изобщо метеорологичните явления са разграничителната стена между това което човек изживява на Земята и това, което той изживява между смъртта и поредното си ново раждане.

Изобщо метеорологичните явления са разграничителната стена между това което човек изживява на Земята и това, което той изживява между смъртта и по-редното си ново раждане.

По този начин, скъпи мои приятели, аз се постарах да Ви открия истинските и конкретни връзки между нещата, а не да ви занимавам с разни измислици и художествени списания.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 1 Декември 1922

Скъпи мои приятели! Лекциите ми през последните седмици имаха най-вече задачата да покажат как чрез своя духовен живот човек взема участие и се намесва активно в това, което бихме определили като „звездния свят“, също както чрез своя физически земен живот взема участие в Земните процеси и събития. В съгласие с основните възгледи на Антропософията, ние трябва да погледнем на човека като на едно свръх сетивно същество, изградено от силите на своето физическо и етерно тяло (или тяло на строителните сили), и от друга страна изградено от силите на своето астрално тяло и своя Аз. Вие вече знаете, че по време на нощния сън човек отделя една от друга тези две части на своето същество. Нека да насочим нашето внимание към спящия човек.

При него от една страна имаме лишените от съзнание физическо тяло и етерно тяло, а от друга лишените от съзнание астрално тяло и Аз. И в този случай бихме могли да поставим въпроса: Съществува ли по време на съня някаква връзка между тези две лишени от съзнание части на човека? Ние знаем, че състояние то на будност, т.е. обикновеното съзнание на днешния човек се проявява чрез неговите мисли, чувства и воля. И ние трябва да си представим нещата така, сякаш Азът и астралното тяло се потопяват в етерното и физическо тяло и едва след тяхното взаимно проникване се разгарят функциите на мисленето, чувствата и волята.

В спящия човек мисли, чувства и воля не съществуват. Ако обаче и насочим поглед към земното физическо тяло, ние трябва да си кажем: В това земно физическо тяло действуват всички онези сили, които формират и нашите човешки възприемателни способности. Ако спрем вниманието си на човешкото физическо тяло, ние ще установим, че то има една определена тежест. Спрямо това физическо тяло ние можем да предприемем или поне хипотетично да предвидим определени изследвания, които да ни осветлят разиграващите се в него материални процеси. И тогава ние бихме установили, че тези материални процеси са едно продължение на онези процеси, които се разиграват навън в земната природа и които под формата на „изхранване“ продължават своето развитие вътре в човешкото тяло. Във физическото тяло на човека откриваме също и онези процеси, които се осъществяват в неговото дишане. Само че всичко, което тръгва от човешката глава, всичко което принадлежи към нервно-сетивната система е значително смекчено, заглушено, и дори ако мога така да се изразя потънало в дълбок мрак.

Ако сега насочим вниманието си върху етерното тяло, което пронизва открай до край физическото тяло на човека, няма да ни бъде съвсем лесно да си представим как всъщност действува това етерно тяло по време на

съня. И все пак, ако някой от Вас е навлязъл малко или много в Антропософията, той ще може да разбере как макар и спящ чрез своето етерно тяло човек живее в етерните сили които обвиват нашата Земя отвсякъде. Вътре в спящото физическо тяло на човека ние откриваме всичко, което пулсира в етерния свят около Земята.

Нещата обаче се усложняват твърде много, ако ние насочим вниманието си естествено става дума за душевно внимание върху това, което се простира извън физическото и етерното тяло, т.е. върху астралното тяло и Азът. Но сега за нас е съвсем недопустимо да си мислим, че астралното тяло на човека и неговият Аз имат нещо общо със физическата Земя, че имат нещо общо с етерния свят около Земята.

Част от процесите, които се разиграват по време на съня, бяха описани в хода на последните лекции, кои то държах тук в Дорнах. Днес бих искал да уточня нещата от друга гледна точка. Ние можем да проникнем в процесите на човешкото астрално тяло и Азът само ако с помощта на антропософската Духовна Наука се пренесем в онези сфери, които са разположени над етерните сили.

Нека пред това, скъпи мои приятели, да погледнем към растенията. Като изключим големите дървета и т.н., ние виждаме как всяка пролет растителния свят направо бликва от Земята и я залива само за няколко дни. Този растителен свят става все по-богат и пищен, за да увехне отново през есента. А през зимата, когато снегът покрие Земята, растителният свят просто изчезва.

Тази обаче е само едната страна от процесите на растителния свят. Според физическата наука, пролетният цъфтеж и есенното увяхване са свързани със Слънцето. Освен това науката ни показва, че хлорофилът може да се образува само под действието на Слънчевата светлина. Изобщо физическата наука ни описва какво се разиграва във физическите процеси; тя обаче не ни показва какво става зад цъфтежа и увяхване то, тя не ни показва само те духовни процеси на растителния свят. Но точно както кръвната циркулация прониква навсякъде и човешкия физически организъм, точно както етерните процеси се манифестират в този физически организъм като съдови явления, и точно както човешкият физически организъм е пронизван с душевно духовни сили, по същия начин в.разлистването, цъфтежа и увяхването на растенията се разиграват такива физически процеси, които също са пронизани от всякъде с духовни и душевни космически сили. Когато погледнем един човек в лицето, когато уловим неговия поглед, мимика, жестове и т.н., ние всъщност проникваме зад физическата обвивка в областите на душата и Духа. По същия начин трябва да свикнем, също и зад физическата обвивка на растенията, зад тяхната ако ми позволите този израз „физиогномия“, да търсим душевно духовния план на нещата.

Доколкото искаме да останем верни на физическото познание ние сме длъжни да твърдим: Да, Слънчева та светлина и топлина се проявяват в растенията като формират растителните сокове, хлорофила и т.н. Ако обаче обърнем всичко това с духовен поглед, ако се обърнем към растителната физиогномия на Земята както се обръщаме към физиогномията на човека, тогава ни се открива нещо, което аз бих желал да назова с една определена дума, защото практически тя най-добре отразява нещата, които се разиграват там. Хората са свикнали да си представят Слънцето като едно огромно газово кълбо, което изпраща своята светлина към Земята. Обаче тази представа не отговаря на истината. Вярно е, че Слънцето изпраща лъчите си надолу към Земята, но ако се вгледаме правилно в нашето Слънце, ние ще открием, че неговите лъчи имат както външна, така и вътрешна страна. Ако един човек би могъл да прозре през Слънчевата светлина, ако успее да види какво има под нейната външна обвивка, той ще стигне до душевните качества на Слънцето, до душевната мощ на Слънцето. Впрочем с обикновено съзнание ние гледаме на Слънцето по същия начин, както бихме гледали и фигурата на един човек направена от картон. Естествено, ако Вие пожелаете да си направите едно копие, една отливка, която би предала само формата, мъртвата форма, тогава отливката ще бъде нещо съвсем различно от действителния човек.

При действителния човек Вие долавяте неговата духовно-душевна същност. По отношение на Слънцето, обикновеното човешко съзнание постъпва по същия начин: то си изработва един картонен макет на Слънцето и не може да проникне по-дълбоко от външния светлинен пласт.

Ако успее да проникне макар и малко зад този външен светлинен пласт, човешкото съзнание вижда пред себе си истинската духовно-душевна същност на Слънцето. И в своето проявление тази истинска духовно-душевна Слънчева същност може да се открие на съзнанието, също както и картонения макет на Слънцето. От физическа гледна точка човек разсъждава така: Слънцето сгрява Земята и се отразява в скалите, почвата и т.н. По този начин възниква светлината, изобщо по този начин става видим целия минерален свят. Слънчевите лъчи проникват и в растенията, правят ги зелени, карат ги да израстват. Тази обаче е само външната страна на нещата. Ако сега погледнем на същите неща от духовна гледна точка, ние съвсем не можем да защитим предишното си мнение: Ето, Слънчевата светлина се отразява от минералите, след което прониква в растенията и те стават зелени. В този случай ние трябва да кажем: Слънцето и разбира се ще имаме предвид неизброимите духовни Същества, които обитават Слънцето „Слънцето сънува и неговите прекрасни сънища обвиват Земята и придават облика на растенията“.

Когато Вие мислите за Земята повърхност и за това как от нейните недра израстват растенията, тук Вие имате действието на физическите Слънчеви лъчи. Обаче над тях неуморно бушува сънищният свят на духовното Слънце. Това са чисти имагинации. Когато напролет снегът се топи и Слънцето отново усилва своята лъчезарна мощ, неговите имагинации имагинациите на Слънцето обгръщат Земята отвсякъде. И тези Слънчеви имагинации като съзидателни имагиниращи сили изтъкват вълшебната тъкан на целия растителен свят. И този имагинативен свят, тази имагинативна атмосфера, които обгръщат Земята, са особено живи там, където дадена местност се намира между годишните сезони на пролетта и есента. Разбира се този сънищен елемент на Слънчевото действие е налице също и през зимата. Само че през зимата ако мога така да се изразя Слънчевите сънища стават неясни и смътни; докато през лятото те са бързи, подвижни и ясни. И виждате ли, Азът и астралното тяло на човека когато те са извън физическото му и етерно тяло се намират точно в този елемент, в който се развиват имагинациите на Слънцето.

А от това, което току що казах, Вие неизбежно ще направите извода: През лятото човешкият сън е нещо съвсем различно от това, което е той през зимата, макар и сегашната степен на съзнанието да не позволява „регистрирането“ на тези подробности. В по-древните епохи от развитието на човечеството хората можеха да правят твърде точна разлика между зимния сън и летния сън. Те знаеха също и какво е конкретното значение на зимния и летния сън върху самите тях. Древните хора добре знаеха, че естеството на летния сън им дава правото да са напълно сигурни: да, през лятото цялата Земя е обвита от образни мисли. И тези древни хора имаха непосредственото усещане: По време на лятото „горните“ Богове слизат и обгръщат Земята от всякъде; по време на зимата „долните“ Богове се изкачват горе и на свой ред обгръщат Земята от всякъде. Този имагинативен свят различен зиме и лятос беше възприеман като една промяна в съотношението между горните и долните Богове. Обаче древният човек знаеше, че със своя Аз и своето астрално тяло, е непосредствен участник в този пулсиращ и жив имагинативен свят.

Ако погледнем на тези факти от антропософска гледна точка, ние ще се доближим и до отношението на човека към извънземния свят, което той градеше докато се намиреше още в своето физическо тяло. Виждате ли, през лятото, докато е потънал в своя сън, човекът е обгърнат от една ясно очертана космическа имагинация. По време на лятото имагинациите са ясно очертани и включват най-разнообразни фигури. Вътре в тези имагинации пребивават докато спим нашият Аз и нашето астрално тяло. През зимата обаче нещата се променят. Тогава около Земята се носят

неясни, откъснати една от друга и разлети фигури, което има за последица това, че винаги с настъпването на есента, човешкият Аз и човешкото астрално тяло докато спим се отделят от физическото и етерно тяло и проникват далеч в просторите на Космоса. По време на горещото лято, това което живее в нашия Аз и в нашето астрално тяло остава, тъй да се каже, по скоро в духовно-душевната атмосфера на човека. По време на зимата, това което живее в нашия Аз и в нашето астрално тяло, е изнесено далеч навън в просторите на необятния Космос. И ние можем да потвърдим, не алегорично, а съвсем конкретно: Това, което човек душевно поражда в себе си и това, което той изнася навън докато спи чрез своя Аз и своето астрално тяло, всичко то се натрупва и „складира“ по време на летните месеци, за да се изнесе по време на зимата далеч в просторите на Космоса.

Да, скъпи мои приятели, ако бяхме затворени в сферата на Зимния свят без каквато и да е възможност за проникване в духовния Космос, ние като земни хора изобщо не бихме могли да разсъждаваме. Това би било невъзможно. Ето защо от антропософска гледна точка можем да сме сигурни: В разгара на лятото, по времето на Еньовден, човек може да се скрие от духовните Същества, така че да изгради в себе си безбожни и осъдителни чувства, гъстата мрежа от имагинации над него не им позволява да нахлуят в Космоса. Те остават тук. С настъпването на зимата обаче и особено по време на Коледната седмица, Боговете жадно отправят своя взор към Земята; човешката душа се отваря и това, което живее в Азът и астралното тяло се изнася навън в Космоса. Пред нашето въображение израства следната картина: Сякаш с настъпва нето на зимата, Земната планета отваря своите прозорци, за да погледнат Ангелои и Архангелои към земните хора.

Разбира се, в съвременната епоха всички ние, скъпи мои приятели, постепенно свикваме да се отнасяме към човешкото познание филистерски, трезво и непоетично. Но в известен смисъл, висшите Същества си остават „поети“, и затова човек не може да стигне до истинската им същност, ако ги описва с разсъдъчни и студени думи; ето защо той често трябва да търси думи, подобни на тези, които употребих току-що: По време на Рождество Христово, по време на Коледната седмица, Земята отваря своите прозорци, и сега Ангелои надничат през тези прозорци, за да видят как се подготвят хората за цялата следваща година. Дори и когато мислят, Съществата от висшите Йерархии, остават поети и художници. Логиката според начина по който сме свикнали да я развиваме е само една далечна последица от Земната тежест; естествено това не означава, че тук на Земята логиката е излишна напротив, тя е необходима в най-висша степен.

И най-същественото, най-важното за Съществата от висшите Йерархии е това, което се ражда и живее в човешката душа; Ангелите, които надничат през Коледните прозорци изобщо не се интересуват от професорските хипотези и открития, с тях Ангелите нямат нищо общо. Да, на този етап те изобщо не се тревожат за мислите. Важна е човешката душа, човешките чувства, а те са непосредствено свързани с годишния кръг на Слънцето. За да се доближим през зимата до духовния свят е от значение не толкова дали сме глупави или остроумни хора, а дали сме сърдечни или пък обратно затворени и студени егоисти. Точно това се предава на космическия свят чрез годишния цикъл на Земята.

А всичко, което мислим то остава на Земята; Ангели и Архангели изобщо не се интересуват от него; да, когато надничат през Коледните прозорци, те се интересуват от нещо съвсем друго, защото ако ми позволите този израз сега те разполагат с по-високия „карат злато“, който могат да получат от духовно-душевната същност на човека. И тези по-ценни монети се отливат не другаде, а в „монетния двор“ на чувствата, там където живее и страда човешката душа. За Космоса, скъпи мои приятели, мислите са само нищожни разменни монети. Но всяка нощ в тези нищожни разменни монети се вглеждат долните Богове. И така, всяка нощ Космосът не далечният Космос, а непосредственото космическо обкръжение на Земята, съставено от подчинени и елементарни Същества се вглежда и вслушва в нашите умствени качества: дали сме глупави или умни хора! Денонощният кръг на Слънцето е този, който осведомява близкия Космос за качеството на нашите мисли. А годишният кръг на Слънцето е този, който пренася в необятните простори на Космоса нашите чувства.

Обаче нашата воля, скъпи мои приятели, нашата волева природа, не може да бъде пренесена по този начин в Космоса. Защото нали разбирате: Денонощният ритъм е строго фиксиран. Той неизменно протича в рамките на 24 часа. Годишният кръг на Слънцето е също строго фиксиран. Строгото подреждане на денонощния ритъм намира своето отражение в строго логично подреждане на нашите мисли. Правилното и равномерно протичане на календарната година намира своето отражение в изблиците на нашите чувства, при което душата ни получава определени усещания за да окачествява човешкото поведение: ето, това е добро, а това зло.

Обаче в човека живее и нещо трето, това е волята. Волята е свързана с чувствата, а те не могат друго, освен да се обръщат към определени човешки действия и да казват: ето, това е морално добро, а това морално зло. Обаче волята може да импулсира както морално добри дела, така и дела, които не са морално добри. Тук няма ритъм, няма подреждане, няма закономерности. Отношението на волята към Азът в никакъв случай не е

фиксирано и закономерно, както съответните отношения на мислите и чувствата. Ние не можем да окажем една лоша постъпка като добра или пък една добра по-тъпка като лоша; ние не можем да определим една логична мисъл като нелогична или една нелогична мисъл като логична. Това обстоятелство произтича от там, че мисленето се намира под дневните въздействия на Слънцето, в чувствата под въздействията на Слънцето в неговия годишен цикъл. Волята обаче е предоставена на човечеството. Някой би могъл да каже: Добре, ако аз мисля нелогично и моите нелогични мисли се изнасят всяка нощ горе в Космоса, където причиняват известно объркване какво ме засяга това? Аз не съм там, за да слагам ред в Космоса!

Тук на Земята, където човекът прекарва своя живот в илюзия, той би могъл при определени обстоятелства да се изрази по този начин, обаче между смъртта и поредното ново раждане, той никога не би могъл да каже това. Защото между смъртта и новото раждане самият той е в онези сфери, където неговите неправилни мисли пораждат определена беда, определено нещастие и той е длъжен да понесе това нещастие. Така че между смъртта и новото раждане, човекът пребивава в онези сфери, в които са „инплантирани“ негови те душевни състояния. Обаче от земна гледна точка, човек би могъл отново да възрази: Ето там в Космоса замира всичко онова, което живее в моите чувства; но всичко което би могло да причини чрез мен някаква беда или нещастие него аз предоставям на Боговете.

И все пак в условията на Земята моята воля е безпорядъчна и нерегулирана. Материалистичният човек, който се съобразява единствено с живота между раждането и смъртта никога не може да стигне до мисълта, че неговата воля има космическо значение. Впрочем той не достига и до усещането, че неговите мисли и чувства също имат някакво космическо значение. Само онзи, който добре знае, че мислите проявяват космическото си действие чрез дневния цикъл, а чувствата чрез годишния цикъл на Слънцето, само той вижда как това, което се разиграва чрез добрата или злата воля на земния човек, се пренася горе в Космоса. И точно това, скъпи мои приятели, което действа в човешката воля, точно него човек трябва да пренесе горе в Космоса, и той го пренася в мига, когато минава през Портата на смъртта. Да, за да пренесе последиците от своята добра или злата воля, човек няма нужда от дневния или годишен ритъм, а от Портата на смъртта.

И виждате ли, тук е скрито нещо много особено в отношението на човека към Космоса. За нашите мисли ние казваме: Да, ние разполагаме с мислите, но те не са оставени на нашия произвол; когато мислим, ние трябва да следваме световните закономерности, иначе ще влизаме в постоянен конфликт с едно или друго явление. Ако пред мен застане едно

малко дете и аз помисля: ето тук е застанал един старец, тогава несъмнено изпадам в зависимост и робство пред моя собствен произвол спрямо мисленето, но в този случай аз едва ли вниквам правилно с моите мисли във външния свят. И така, по отношение на нашите мисли ние не сме независими, понеже чрез дневния цикъл на Слънцето те се пренасят горе в Космоса. По отношение на нашите чувства ние също не сме независими: те се пренасят горе чрез годишния цикъл на Слънцето. С други думи: по време на земното съществуване нашите мисли и чувства живеят не само в нашите глави и сърца, те имат не само земно, но и космическо съществуване. А онова, което живее в нашата воля, него ние съхраняваме при себе си до самата смърт. И чак когато положим мъртвото тяло в гроба, т.е. когато го отхвърлим и нямаме вече нищо общо със Земята, тогава ние пренасяме в Космоса последиците от нашата добра или зла воля.

И ето човекът прекрива Портата на смъртта, натоварен с последиците от своите волеви импулси. По време на земния си живот той е обкръжен доколкото ги различава на външната светлина от минерали, растения, животни, от света на нашите облаци, реки, скали, планини и т.н. Но след като отхвърли своето физическо и етерно тяло, т.е. след като мине през Портата на смъртта, човекът се вижда обграден от един друг свят. И той вижда около себе си точно този свят, в който всяка нощ са пребивавали неговите мисли, този свят в който през всеки годишен цикъл са пребивавали неговите чувства. „Ето, това си помислил ти самият, това си почувствал ти самият.“ Човек изживява този миг така, сякаш Съществата от висшите Йерархии изправят пред него собствените му мисли и чувства. Сега той е облхнат от своя собствен разум, от своите собствени чувства. Както тук Слънцето осветява Земята от сутрин до вечер, както то залязва и настъпва нощта, по същия начин след смъртта нашата мъдрост ни озарява като „ден“, а нашата глупост угасява духовната светлина и предизвиква „нощ“. Това което на Земята ни се явява като ден и нощ, след смъртта е отново около нас като последици от нашата мъдрост и нашата глупост. Всичко, което човек изживява тук в годишния цикъл като пролет и лято, есен и зима, като промяна в температурните състояния и в своето самочувствие, след като мине през Портата на смъртта, той го изживява като един вид кръговрат или цикъл, но с много по-голяма продължителност. Топлината и поривът към живот т.е. поривите на своя Дух-Себе*4 той изживява като последица от своите добри чувства, като резултат от своята привързаност към доброто; а своята привързаност към злото, към неморалното, той изживява като нещо смразяващо. Както тук ние живеем чрез лятната топлина и зимния студ, така и след смъртта нашите добри чувства ни стоплят, а нашите лоши чувства ни смразяват. След като минем през Портата на смъртта,

ние попадаме в измеренията на съвършено нови духовни „дни" и „години". И там ние се превръщаме в последиците от нашите морални действия на Земята. Там нашето духовно обкръжение е изградено от нашата глупост и от нашата мъдрост, от нашите симпатии и антипатии към доброто.

Така че нека обобщим: Както тук на Земята имаме приятния и топъл летен въздух, както имаме смразяващия зимен въздух, така и след смъртта си ние попадаме в едно духовно-душевна атмосфера, която е ласкава и топла само доколкото е подготвен чрез нашите добри чувства, или пък в една смразяваща атмосфера, доколкото тя е подготвена чрез нашите лоши чувства. Тук на Земята лятната топлина и зимният студ са нещо общо за всички хора. В живота след смъртта всеки сам поражда своята собствена атмосфера. И това е едно от най-странните изживявания след смъртта, скъпи мои приятели, че докато една душа се носи в смразяващ и свиреп студ, до нея върви една друга душа, която е обгърната от ласкава и нежна топлина.

Това са опитности, които всеки може да провери след смъртта. В моята „Теософия" ще намерите редица важни опитности от душевния свят, но най-вече наблюдението, че тези хора, които на Земята са развили лоши чувства, трябва да развият и мъчителни опитности под погледа на онези, които са развили добри чувства.

Ние трябва да сме сигурни: След като мине през Портата на смъртта, всичко онова, което е било скрито в най-дълбоките гънки на душата, се разбулва докрай. И сега на свой ред сънят също добива едно космическо значение. Всяка нощ ние заспиваме, за да подготвим светлината, в която ще живеем след смъртта. Ние изработваме нашите „зимни" опитности, за да подготвим духовно-душевните си „топлинни" опитности, в които ще попаднем след смъртта. Ние сами подготвяме цялата атмосфера на духовния свят, като внасяме там поледиците на нашите действия.

Тук на Земята ние живеем в нашето физическо тяло като същества, подчинени на Зимната тежест, на Земната гравитация. Чрез дихателния процес ние се свързваме с въздуха, и там горе наблюдаваме звездите. След като минем през Портата на смъртта, ние сме вече откъснати от Земята; ние сме тъй да се каже отвъд звездите, гледаме ги, сякаш те са „долу"; за да видим звездния свят, ние се обръщаме „назад". Сега ние не сме стъпили върху здравата земна основа; сега ние се носим в полето на космическите мисли, в полето на космическите сили. Както вече споменах, ние живеем в духовната атмосфера, която сами сме подготвили. Ние се обръщаме назад към звездите, обаче виждаме не техния блясък, виждаме не звездите, а Йерархиите, духовните Същества, които в звездите имат само своя физически образ.

Да, тук на Земята човекът може постепенно да научи как ще протича неговият живот след смъртта. Има хора, които заявяват: Защо трябва да зная всичко това? Нали след смъртта и без друго ще го видя! Да, скъпи мои приятели, в този случай нещата изглеждат приблизително така, сякаш човекът се съмнява в стойността на своето зрение; защото в хода на Земното развитие, той е създаден като едно същество, което може да работи заедно с духовните космически сили, само ако тук на Земята съумее да си изгради ясни и логични мисли за свръхсетивния свят. Ако земният човек отхвърли познанието за духовните светове, това означава духовно-душевна слепота за живота след смъртта. И ако на този свят човекът откаже да приеме познанието за духовния свят, след като мине през Портата на смъртта, той ще влезе в духовния свят като един инвалид. Защото свободата, добре запомнете това, скъпи мои приятели, е една от крайните цели на човечеството. И за човечеството ще става все по-ясно, че познанието за духовния свят е една историческа необходимост.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 3 Декември 1922

Скъпи мои приятели! В хода на тези лекции бих желал да покажа по най-убедителен начин, че човек принадлежи не само на Земния свят, на Земното съществуване, но и на космическия, на звездния свят. Аз вече описах някои подробности свързани с този важен факт. За да не възникнат недоразумения, днес бих желал да направя едно малко уточнение. Ние винаги сме изложени на упрека, че когато говорим за връзките между човека и звездния свят, сме склонни да приемаме и напътствията на днешната дилетантска астрология. Ако обаче човек внимателно проучи това, което ние изнасяме по този въпрос, той веднага ще схване огромната разлика между антропософската концепция за света и ужасното дилетантство, което иска да се приближи до древните астрологически традиции.

Ние често казваме, че тук между раждането и смъртта, човекът е свързан със Земята и нейните явления. Какво имаме предвид? Ние имаме предвид, че между раждането и смъртта човекът изгражда своето съществуване като включва различните Земни вещества в своя веществообмен. Това става чрез процесите на храненето. Благодарение на дишането и на процесите, които се присъединяват към него, човекът влиза в отношение и с въздушния пояс около Земята. По-нататък ние казваме, че благодарение на своите сетива*5, човекът възприема най-далечните подробности на Земния свят, дори и едно отражение на извънземния свят, макар и то да е много по-земно, от колкото обикновено предполагахме. Така че в общи линии, ние твърдим: Благодарение на

своите сетива, на своята ритмична и веществообменна система, човекът приема цялата Земя в себе си, и че в себе си той има продължението на онези процеси, които се извършват в огромния планетарен организъм на Земята. По същия начин обаче в човека се намира и продължението на космическите, на извън-Земните процеси. Обаче когато говорим за тези неща, съвсем не трябва да си представяме, че например от Луната, Венера или Марс се упражняват някакви въздействия върху човека, като че ли от Луната, Венера или Марс се спускат някакви лъчи, вълни и т.н., които пронизват човешкия организъм. Когато казваме, че човекът е свързан и подложен на Лунните въздействия, това трябва да се разбира като аналогичното твърдение, че човекът е свързан със Земята и нейните субстанции.

Ако човек мине покрай едно ябълково дърво, откъсне ябълка и я изяде, ние можем да твърдим, че ябълковото дърво има определени въздействия върху този човек; обаче не и произволно да си мислим, че например ябълковото дърво изпраща своите лъчи към човека. Или пък ако друг човек прекоси една ливада, където пасе крава и след седем дни той намазва своята филия с масло, получено от кравата в този случай не трябва да си представяме, че кравата е упражнила едно пряко въздействие върху човека. По същия начин стоят и нещата, свързани с въздействията на звездния свят върху човека. Отношението на звездния свят към човека и на човека към звездния свят е толкова реално, колкото и отношението на човека към кравата, чието масло той приема седем дни след като я вижда тук или там по полето.

Днес бих желал да говоря за определени връзки, които съществуват както между човека и Земята, така и между човека и Космоса. Ако отново насочим поглед върху човешкия живот, протичащ в ритмичната смяна между будност и сън, ние ще се съгласим, че в състоянието на будност се разиграват предимно взаимодействията между човека и Земните субстанции, между човека и Земните сили. Денем човек възприема света благодарение на своите сетива. Нощем докато спи човек не си служи със сетивата така, както през деня. По правило той приема храна и течности само в своето будно съзнание, макар че би могъл да го прави при определени обстоятелства и докато спи. Само дишането и кръвната циркулация като ритмични процеси се разиграват в човека и в будност, и в сън. И все пак те се различават, в зависимост от това дали човек спи, или е буден. Върху разликата между дишането в будност и сън ще се спра по-късно. Нека засега обърнем внимание, как чрез своите сетива и веществообмен, човек влиза в определено отношение с външния свят, с онези негови части, които са известни на всеки.

И така, нека тръгнем от факта, че човекът приема хранителните вещества от външния свят по време на своето будно дневно съзнание. По

време на това будно състояние в него се извършват определени процеси, които оказват влияние върху преработката на хранителните вещества. Обаче не трябва да отминаваме обстоятелството, че точно в този момент вътрешните физически и етерни процеси в човешкия организъм са пронизани от човешкият Аз и човешкото астрално тяло.

С други думи: докато човек е буден, неговите Аз и астралното тяло завладяват всичко онова, което се присъединява към нахранването във физическия и етерен човек. Обаче това, което става под влиянието на Азът и астралното тяло, то не може да продължава и по време на съня. По време на съня, в етерното и физическо тяло на човека се разиграват такива въздействия, които водят началото си не от Земята, а от космическото обкръжение на Земята, от звездния свят.

Бихме могли да кажем, и то не символично, а в най-конкретен смисъл: Денем човекът е свързан със субстанциите на Земята, нощем човекът приема в себе си това, което му дават звездите. Така че доколкото е буден, човекът е свързан със Земята; а нощем по време на съня той е, ако мога така да се изразя откъснат от Земята и в неговото физическо и етерно тяло се разиграват не земни, а небесни процеси.

Материалистическата наука си въобразява, че когато човек заспи, приетите от него хранителни вещества разгръщат своята собствена активност; докато в действителност нещата са така устроени, че по време на съня хранителните вещества се обработват с помощта на сили от Земното обкръжение, с помощта на космически сили. Нека да си представим, че сме приели определено количество белтъчини. Тези белтъчини са в устойчиво състояние само поради това, че по време на бодрствването ние сме проникнали от нашият Аз и нашето астрално тяло. След като заспим, върху тези белтъчини започва да действа цялата планетарна система от Луната до Сатурн, както и света на неподвижните звезди. И ако един химик би пожелал да изследва вътрешните процеси на спящия човек, той би трябвало да познава не само земната химия, но и една друга, духовна химия, понеже процесите в спящия човек са съвсем различни от процесите в будния човек.

По сходен начин стоят нещата с Азът и астралното тяло на човека, които по време на съня са отделени от физическото му и етерно тяло. Те влизат в непосредствена връзка не със звездния свят, а с онези Същества, чиито физически облик имаме в лицето на Слънцето, Луната и звездите; с други думи със Съществата от висшите Йерархии. Изобщо спящият човек е олицетворение на една двойственост, неговите Аз и астрално тяло, бих могъл да кажа също: Неговите Дух и душа са обърнати към духовните Същества на висшите Йерархии. Неговите тела, неговите физическо и етерно тяло са обърнати към физическите копия, към космическо-физическите копия на тези Същества. Но човек е изгубил усещането за

всичко това. Доколкото земният човек напредва в своето материалистическо познание, под влияние на интелектуализма, той все повече и повече се превръща в един завършен филистер. Определяйки нашата епоха като епоха на научно-интелектуален подем, бихме могли да я назовем и епоха на всеобщото филистерство. Защо то човекът не стига до съзнанието: Ето, сега аз съм в зависимост от нещо друго, както и тук на Земята съм зависим от моите сетивни впечатления. Да, по този начин човекът изобщо не разбира как е поставя всъщност в космическия свят. А неговото място в космическия свят съвсем не е лесно за разбиране. И докато плътната завеса пред човешкия поглед не му позволява да види духовния свят, който се простира зад видимия сетивен свят, нашият човешки живот ще изглежда като нещо извънредно сложно, извънредно комплицирано.

Защото в определен момент, човек разбира: върху него имат влияние не само онези Същества, чиито физически тела можем да наблюдаваме под формата на звездите; по време на земния му живот върху него действуват и такива свръхсетивни Същества, които са сродни със звездните Същества, само че са избрали за своя арена именно Земния свят.

Вие знаете, скъпи мои приятели, че древноеврейският народ почиташе Яхве. Това преклонение впрочем се отнасяше за едно действително Същество. И това Същество има определена връзка с всичко, което се открива не физическия свят под формата на Луната. Естествено, това е малко или много образно казано, обаче зад образа се крие реалният факт, че Яхве имаше своето обиталище тъкмо там, на Луната. И всичко което се отнася до Яхве, е дълбоко свързано и с Луната.

Обаче имаше и такива Същества, които само наблюдаваха отделянето на Луната от Земята. Те отказваха да се присъединят към ако ми позволите този израз - „екскорта“ на Яхве, който го придружаваше при отделянето на Луната. Тези Същества останаха на Земята. Другите Същества, чиито обобщен представител е Яхве, се свързаха с отделената Луна. В известен смисъл, когато съзерцаваме Луната, ние можем да сме напълно уверени: Там са законните и легални сили на Яхве; Луната е само външния и физически образ на всичко, което взема законно и правилно участие в космическия ред под формата на Яхве. Обаче когато се научим да познаваме онова, което се разиграва в Земната повърхност както в твърдия земен елемент, така и в течния воден елемент, тогава ние всъщност ще се направим пред онези свръхсетивни Същества, които тъй да се каже отказаха да приемат Луната за свое обиталище, и останаха, макар и по един неправилен начин, свързани със Земята.

Впрочем в подкрепа на Лунните Същества застанаха и други Същества; те се оказаха като един вид „помощници“. Тези помощници

принадлежат на Меркурий и Венера, също както Лунните Същества принадлежат на Луната. Така се образува един вид триединство от Съществата на Луната, Меркурий и Венера. Космическите Същества от този род, които са минали през едно правилно развитие, принадлежат точно на тези звезди. Обаче както в телуричния, така и във водния елемент на Земята, действуват такива Същества, които макар и да са от същата категория, принадлежат тъй да се каже към една друга епоха и които не напуснаха космическото тяло на Земята, докато навън в Космоса се обособяваха Луната, Венера и т.н. И сега тези Същества упражняват върху спящия човек определени въздействия, както и самите космически Същества, само че тези въздействия са подчертано опасни и вредни. Аз бих могъл да Ви дам известна представа за това опасно и вредно действие, като кажа: Тези неправилно развити Лунни, Венерини и Меркуриевни Същества, тъй да се каже, „нападат“ спящия човек и си поставят задачата да го убедят, че злото е нещо добро, и че доброто е нещо зло.

И всъщност, скъпи мои приятели, това е една разтърсваща и ужасно болезнена истина, която Посвещението дава на човека; както и друг път съм споменавал; да се прониква зад прага на обикновеното съзнание, съвсем не е нещо безопасно за човека. Материалистично ориентираният светоглед изобщо не може да се добере до някаква правдоподобна представа за явленията, които настъпват в спящия човек. А той по време на сън е действително открит за онези Същества, които се мъчат да го убедят, че доброто е зло и че злото е добро. Защото земният морален ред всъщност се крепи на човешкото етерно тяло, и докато човек спи, той оставя моралните си завоевания в леглото. Издигайки се над своето спящо тяло, човекът изобщо не е въоръжен със своите морални качества.

Естествените науки често се докосват до тези неща, които по необходимост трябваше да бъдат изнесени на света от Духовната Наука. Напоследък Вие може би срещнахте едно интересно съобщение в печата, което е статистически достоверно и се основава на съвсем точни наблюдения. В него се казва, че престъпниците които лежат в затворите, имат възможно най-здравия сън; да, ако са истински и закоравели престъпници, по време на своя сън те изобщо не се измъчват от лоши сънища или нещо подобно. Терзанието се появява, едва след като те отново се потопят в своето етерно тяло; моралната преценка се връща на мястото си. Тъкмо на онзи, който се стреми да бъде морален, би могло до хрумне: ето, чрез особено морално устройство на моето етерно тяло, аз ще изнеса и нещо горе в моето астрално тяло, така че вероятно ще бъда измъчван от лоши сънища, дори и поради незначителни морални грешки. Обаче в действителност нещата са така устроени, че по време на сън, човек не изнася горе в духовния свят нито следа от моралното устройство

на своето етерно тяло; докато спи, обаче той е изложен на въздействията, които упражняват върху него онези Същества, за които стане дума преди малко.

Тези Същества са идентични с онези, които аз винаги съм причислявал към категорията на ариманическите Същества. Те имат задачата да приковат човека колкото е възможно по-здраво към Земята. От описанията в моята „Тайна наука“ Вие знаете, че след определено време Земята ще се разпадне и ще премине в „Бъдещия Юпитер“. Тъкмо на това се стремят да попречат тези Същества. Те на всяка цена искат да попречат на онзи човек, който е решил: ето, аз неотклонно ще напредвам по своя път и заедно с развитието на Земята ще стигна до нейния край, за да премина по един нормален начин в Бъдещия Юпитер. Да, тези Същества искат да „консервират“ Земята, да спрат нейното развитие, да приковат човека към една застинала и умираща Земя. И следвайки тази цел, ариманическите Същества по най-упорит начин правят следното. Виждате ли, тези процеси се разиграват зад кулисите на видимия външен свят, и то едва от тогава, когато човешкият род насили Земята. След като заспи, човекът издига „нагоре“ своя Аз и своето астрално тяло. Физическото му и етерно тяло оставят „долу“. И сега идва ред на „нелегитимираните“ Лунни, Венерини и Меркуриеви Същества, които живеят на Земята. Те обсебват Земния етер и след като човек заспи, както става всяка нощ, те се опитват да му дадат друго етерно тяло. Впрочем това не им се отдава почти никога. В редки случаи, за които ще говоря по-късно, те успяват, но тези случаи са изключение. И все пак те не прекъсват своите опити, защото никога не губят надеждата: Ето, сега човекът заспива и оставя своето етерно тяло в леглото, обаче ние ще си послужим със Земния етер и ще подменим човешкото етерно тяло с друго етерно тяло! Такова е постоянното и страстно желание на тези Същества.

И ако все пак на едно ариманическо Същество би се отдало с течение на времето да подмени изцяло етерното тяло на спящия човек, тогава след смъртта докато човек е още в своето етерно тяло той ще прояви една голяма устойчивост в това етерно тяло. Вие знаете, че обикновено етерното тяло се разпада няколко дни след смъртта. Обаче в този случай човекът би се оказал извънредно устойчив, извънредно резистентен в своето етерно тяло и на Земята би се развил един подчертано етерен човешки род. Точно такъв е стремежът на тези духовни Същества. Обаче всичко това би причинило едно консервиране на Земята. Фактически в твърдия и течен елемент на Земната планета е скрито цяло войнство от свръхсетивни Същества, които с напредване на времето биха дали всичко, за да превърнат човечеството в огромна тълпа от призраци, от уродливи етерни призраци, така че нормалната крайна цел на Земното развитие изобщо да не бъде постигната. И всяка нова нощ тези Същества

се изпълняват с надежда и смелост; те винаги и непоколебимо вярват, че усилията им ще възтържествуват.

Виждате ли, скъпи мои приятели, ние трябва да сме наясно: Ние хората особено в днешната епоха на все общо филистерство имаме твърде съмнително разбиране за нещата около нас, макар и да го хвалим при всеки удобен случай. Обаче това разбиране съвсем не е достатъчно за да ни обясни намеренията на голяма част от висшите Същества, за които вече стана дума. И от своя страна човекът не би трябвало да си каже: Да, явно тези Същества са ужасно тъпи! Не, те не са нито тъпи, нито глупави. Доколкото упражняват своите действия само върху спящия човек, те са напълно убедени, че още преди края на Земяното развитие, ще попречат на голяма част от човешкия род да се свърже с бъдещата си съдба от следващата планетарна инкарнация, каквато е за нашата Земя Бъдещия Юпитер.

Обаче ако някой е в състояние да различава нещата зад кулисите на сетивния свят, той може да се убеди, че един ден тези Същества ще се окажат разочаровани, укротени и изпълнени със страх. Впрочем това става и сега. Само че тези Същества се виждат измамени не нощем в тяхното царство, а денем, в чистата и ясна светлина на деня. И ние сме в състояние да си изградим една представа за това как те изживяват тази измама тогава, когато се срещнем с ариманическите Същества например в нашите болници. Защото болестите, които сполетяват човека, имат една строго определена страна и тя изисква от нас да направим всичко възможно, за да се справим с нея, всичко възможно, за да постигнем оздравяване. Обаче от друга страна ние сме длъжни да попитаме: как всъщност се поражда човешките болести от тъмната утроба на природния свят?

Онези болести, които се поражда не от външните въздействия, а от самият човешки организъм, са тясно свързани с обстоятелството, че ариманическите Същества почти напълно постигат своята задача: Ето, сега този или онзи човек, наред със своето собствено етерно тяло приема и едно друго етерно тяло. Хората, които при събуждането вмъкват етерните закономерности от нощта в своето физическо тяло и в своето собствено етерно тяло, внасят в своя организъм и самите болестотворни причини. С помощта на тези болестотворни причини „легалните" Венерини, Меркуриевни и Лунни Същества се предпазват от вредните влияния на изостаналите духовни Същества. Да, ние трябва да знаем, че когато човек не се разболява от една или друга болест, той все пак е изложен на опасността, за която става дума сега. Ако обаче приетите от него чрез ариманическите влияния „неправилни" етерни процеси, тъй да се каже, „избият" навън, тогава тялото му рухва в една или друга болест.

Друга реакция, която може да се получи, в случай че даден човек избегне ариманическите влияния, това е възможността му да се заблуждава. А на трето място тук следва да поставим егоизма. Според първоначалния замисъл човекът не трябваше да боледува, не трябваше да изпада в заблуждение, нито пък в прекален егоизъм. Като феномен, егоизмът е едно придържане на човека към правилното Земно развитие, въпреки атаките на ариманическите Същества.

Това е едната категория Същества, които са скрити зад кулисите на външния сетивен свят. За другата категория Същества можем да си изградим представа, само ако знаем, че върху човека действуват не само Луната, Венера и Меркурий, но и намиращите се зад Слънцето планети на Марс, Юпитер и Сатурн.

От лекциите на т.нар. „френски курс“, който изнесох наскоро тук, Вие помнете, че Луната преди всичко е физически образ на онези Същества, които вкарват човека във физическия образ на онези Същества, които отново изтръгват човека от физическия Земен свят, за да го поверят на Космоса. Луната сваля човека от Космоса на Земята. Сатурн отново го връща на духовния Космос. Както Лунният бог Яхве имаше свои те помощници в лицето на Венера и Меркурий, така и Сатурн в своя стремеж да върне човека обратно в духовния свят има своите помощници в лицето на Юпитер и Марс. Тези влияния действуват върху човека по съвсем противоположен начин, от колкото Луната.

Нещата са така устроени, че докато сме на 17, 18 години върху нас упражняват въздействия предимно Луната, Венера и Меркурий. След като станем на 20, 21 години, върху нас започват да действуват Марс, Юпитер и Сатурн. Този преход от вътрешните към външните планети има своето съответствие и в самата вътрешна организация на човешкото същество.

До към нашата 17 или 18 година ние сме зависими най-вече от големия кръг на кръвообращението. По-късно ставаме зависими от малкия кръг на кръвообращението. Впрочем към тези неща ще се върнем в по-късните лекции. Сега трябва да ни интересува нещо друго: по какъв начин изостаналите Лунни, Венерини и Меркуриевни Същества изграждат образно казано своите обиталища в твърдите и течни елементи на Земята, и по какъв начин изостаналите Същества на Марс, Юпитер и Сатурн намират подходящи условия за живот съответно в топлината и въздуха. Втората категория Същества също има огромно влияние върху човека по време на неговия сън. Обаче това влияние е с обратен знак. Тези Същества биха желали да превърнат човека в един морален автомат; те биха го накарали да пренебрегне своите подтици и инстинкти, да пренебрегне зова на своята кръв, да отблъсне всичко това и да приеме внушенията на изостаналите Марсови, Юпитерови и Сатурнови

Същества, да се превърне наистина в един морален автомат без никаква перспектива за лична свобода. Това искат тези Същества. И тяхното влияние е силно, извънредно силно.

Ако зависеше само от тях, те биха принудили човека да се открива всяка нощ на звездните влияния и да не се връща повече към Земята свят. Те биха поискали изцяло да откъснат човека от Земята. Те искат впрочем още от възникването на човешкия род на Земята нещо страшно: те искат човека да презре Земята, така че да не израсне до индивидуалната свобода, а да остане един морален автомат, какъвто беше в хода на Земяното развитие още преди отделянето на Луната.

И сега аз бих желал отново да припомня: Човекът е поставен между тези две воюващи сили, между тези две космически войнства, разположени съответно в земния и воден елемент от една страна и в топлинния и въздушен елемент от друга. И само обстоятелството, че той е инкарниран във физическо тяло, скрива от него факта, че за душата му се води една ужасяваща битка в Космоса.

Днешният човек впрочем трябва да се устреми към духовното познание напълно съзнателно; защото той е човек в истинския смисъл на думата само поради обстоятелството, че за него спорят и воюват силите на духовния свят. Днешният човек трябва да изгради най-после представа за своето истинско достойнство, за своето космическо достойнство.

Несъмнено един ден хората ще гледат с пренебрежение към мрачния и безутешен материалистичен светоглед на днешното човечество; занаят те ще знаят много повече за духовния свят, скрит зад завесата на външния сетивен свят. Днес ние също имаме известно право да кажем за древните гърци: „О, колко детински изглеждат техните естествени науки! Та те са просто деца! Колко далеч сме напреднали от тогава!" Да, въпреки цялото днешно филистерство, човекът е направил голяма крачка напред и той би имал още по-пълно право за такава критика, ако се окаже в състояние да говори ясно и точно за тази ужасяваща битка, която се води заради него от силите на духовния свят.

И в нашата съвременна епоха, скъпи мои приятели, вече са налице онези знаци, които ни дават правото да говорим за тези неща, да разпространяваме знанието за тези неща. Впрочем за голяма част от хората, грандиозната битка между луциферическите и ариманически Същества остава скрита в гъстия и непрогледен мрак на техния земен живот. Ехото от тази духовна битка се носи над човечеството от всички страни; днес аз посочих само някои от тях и те трябва да бъдат внимателно разбрани, ако не искаме да проспим тези важни моменти от Земяното развитие.

Предните ударни вълни на тези две войнства на луциферическото войнство, разположено в топлинния и въздушен елемент на Земята и

ариманическото войнство, разположено в земния и воден елемент се сблъскват в нашия културен живот. Луциферическото войнство вдъхновява преди всичко днешната остаряла теология. Един далечен отблясък на тази луциферическа мощ в нашия културен живот, ние откриваме в онези твърдения, които искат да превърнат Христос в някакъв мит. Обаче чрез Мистерията на Голгота, Христос слезе на Земята като една реална човешка личност. Естествено, това се оказва съвсем неприемливо за онези Същества, които искат да превърнат хората в морални автомати, лишени от индивидуалната свобода. Ето защо: да зачеркнем реалното съществуване на Христос, Христос е само един мит! Обърне те се към литературата на 19 век; вземете остроумните хипотези на такива теолози като Давид Фридрих Щраус, Калтхоф и т.н., вземете техните подражатели и епигони като например Артур Друс и ще се убедите, че всички те застъпват възгледа: Христос е една митологична фигура, Христос е само един символ, създаден и утвърден от фантазията на хората. Да това войнство знае какво прави! Обаче това е само едната и то първата ударна вълна.

Другата ударна вълна идва от ариманическото войнство, което е разположено в твърдите и течни отношения на Земята; то застъпва противоположния възглед: Христос не съществува; има само физическия Исус, „скромния мъж от Назарет“ отново един теологически специалитет.

Обявяването на Христос за мит е чисто луциферически похват; превръщането на Онзи, който дойде чрез Мистерията на Голгота, в един обикновен човек, е чисто ариманически похват. Евангелията и „скромният мъж от Назарет“ са вътрешно несъвместими! И все пак: този специалитет на теологията е само израз на това, че ариманическата ударна вълна нахлува в човешката култура.

Ако човек иска да се ориентира правилно в тези неща, той трябва да ги проследи чак зад кулисите на материалния свят. Ако човечеството пренебрегне всичко онова, което днес може да се каже за духовния свят, занаят пред то ще се ориентира все по-слабо и по-слабо в тези явления, така че те постепенно ще обсебят цялото му подсъзнание. Ако обаче човечеството повери своето бъдеще на подсъзнанието, това ще се окаже извънредно опасно. Човечеството се нуждае не от друго, а от ясно и чисто мислене, от верен усет за действителния свят.

И това чисто и ясно мислене, този верен усет за действителния свят трябва да се проявят най-вече в тези два случая: От една страна, когато теологията отрича Христос, и от друга когато тя го превръща в мит. Тези случаи а те биха могли да се умножат до безкрайност показват, че днешното човечество, ако не желае да причини своята гибел, трябва да си изработи ясен и сигурен поглед за въздействията, които духовният свят упражнява върху физическия свят.

Да, скъпи мои приятели, аз често съм прибягвал до един прост пример. Представете си двама души, които намират едно извито парче желязо. Единият от тях казва: Каква чудесна подкова! Тя е тъкмо за моя кон. Другият възразява: Това е магнит и може да се употреби за съвсем друго, а не за да подковаваш твоя кон! Не виждам тук никакъв магнит, отвърща първият, как може да си толкова смахнат, че да говориш за невидими магнитни сили. Това е само една чудесна подкова.

Точно в същото положение се оказват и онези хора, които отказват да приемат познанието за духовния свят. Те искат, ако ми позволите този израз да подковат коня си с целия свят, тъй като не виждат в този свят никакви свръхсетивни сили; да подковат коня си, а не да разберат и приложат скритите в нашия свят свръхсетивни сили. Естествено, имаше и такива времена споменът за тях не е чак толкова далечен кога то с подобни железни парчета хората подковаваха своите коне и не усещаха нищо нередно, нищо смушаващо. Обаче днес нещата изглеждат съвсем различно. А приближава една друга епоха, през която човекът ще копнее за вестите от духовния свят; той ще копнее за тях дори с оглед на обикновения си социален живот.

Това не трябва да забравяме нито за миг. И тогава Антропософията ще навлезе не само в разбирането това е несъществено а в човешката воля, а това е много съществено, това е от огромно значение. Тогава, скъпи мои приятели, ние ще искаме преди всичко да мислим, истински да мислим.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 15 Декември 1922

Скъпи мои приятели! Нека отново да си припомним описанията, които съм Ви давал за изживяванията на човека между смъртта и поредното му ново раждане. От години насам ние стигаме по един или друг начин до факта, че по време на живота между смъртта и новото раждане, човекът изгражда една общност с онези Същества, които в моята „Тайна Наука“ са назовани като Същества от висшите Йерархии. Този съвместен живот с Йерархиите е подобен на живота, който човешкото физическо тяло води всред трите природни царства на Земята. В общи линии, цялото ни земно обкръжение е съставено от елементи на минералното, растителното и животинското царство. Човекът разполага със своите сетива и благодарение на сетивните впечатления устройва живота си заедно със съществата на трите природни царства.

Всичко онова, което се развива в неговите чувства между раждането и смъртта също е свързано с тези три природни царства. Това се отнася и за човешката воля, за човешкото поведение. Да, между раждането и смъртта, човекът е дълбоко свързан с това, което неговите сетива извличат от трите природни царства.

По същия начин обаче, в определено време между смъртта и новото раждане, човекът се свързва и със Съществата от висшите Йерархии. И практически този съвместен живот със Съществата от висшите Йерархии е едно действие, една непрекъсната дейност. Ние вече видяхме, че духовният зародиш на физическото тяло възниква в хода на съвместната работа с тези Същества от висшите Йерархии. Когато сме тук на Земята и възприемаме трите природни царства, или когато осъществяваме едно или друго поведение в земния свят, ние се чувстваме ясно разграничени от другите същества. По време на живота между смърт та и новото раждане обаче, ние се чувстваме поставени вътре в тези Йерархии. Ние сме безрезервно отдадени и поверени на техните грижи. Да, нека да си изясним това особено състояние.

Ако сме например тук на Земята и откъснем едно цвете, имаме право да кажем: ето, сега аз откъсвам това цвете. Обаче в съвместния живот със Съществата от висшите Йерархии нещата са съвсем други. Ако там ние вършим нещо в „сътрудничество“ с тези Същества, ние трябва да кажем: ето, не аз, а другите Същества действуват в мен. Така че там ние сме в едно състояние на непрекъсната принуда, там ние изживяваме нашата космическа деятелност не като наша лична инициатива, а като дейност на висшите Йерархии в нас. Да, там ние притежаваме едно космическо съзнание. Както тук усещаме белите дробове, сърцето и т.н. вътре в нас, така и след смъртта ние усещаме света на висшите Йерархии вътре в нас. Всичко, което става, е в резултат на една чужда инициатива, и ние сме включени в нея; ако обаче трябва съвсем точно да определим това състояние, длъжни сме да допълним: ето, сега едно от Съществата на висшите Йерархии действува в нас. Но това е само едното състояние.

Ние не бихме били човеци в истинския смисъл на думата, ако живеехме единствено в това състояние. Да, по време на живота в духовния свят между смъртта и новото раждане, ние не бихме могли да понесем това състояние, също както тук на Земята не бихме могли да понесем едно безкрайно вдишване, без да го прекъсваме с ритмичния процес на издишването. Да, това състояние трябва да се замени с едно друго състояние. И това друго състояние възниква само поради обстоятелството, че в нашето космическо съзнание ние заличаваме всяка представа, всяко чувство за Съществата от висшите Йерархии, както и всяка воля, която тези Същества упражняват върху нас.

Така че можем да сме напълно сигурни: По време на живота между смъртта и новото раждане има интервали, през които ние сме преизпълнени и просто „преливаме“ от светлината на висшите Йерархии, интервали през които Съществата от висшите Йерархии действуват вътре в нас. Обаче настъпва и една друга фаза, едно друго състояние, по време на което ние смекчаваме и после напълно отстраняваме каквото и да е

съзнание за действащите в нас свръхсетивни Същества. И тогава, ако ми позволите един земен израз, ние сме „вън“ от нашето тяло; макар и всичко да е в измеренията на духовния свят, ние можем да заявим: ето, сега ние сме вън от нашето тяло. Ние не знаем нищо за света, който живее в нас; но от друга страна едва с помощта на подобни състояния ние стигаме до себе си. Ние не живеем вече в другите Същества от висшите Йерархии, ние живеем в себе си. Всъщност ако разполагаме само с едното състояние, ние никога не бихме могли да стигнем между смъртта и новото раждане до едно съзнание за себе си. Както тук на Земята трябва да редуваме вдишването с издишване, или съня с бодърствуване, така и между смъртта и новото раждане ние трябва да осъществяваме ритмичната смяна между състоянието, при което в нас действуват Йерархиите, и състоянието при което ние се приближаваме до себе си.

Впрочем в известен смисъл целият земен живот е една логическа последица от това, което сме изживели между смъртта и новото раждане. Вие си спомняте моите описания за това как такива извоювани при земните условия човешки качества, като ходене, говор и мислене са всъщност преобразования на определени опитности от духовния свят. Днес бих желал да се спрем по-скоро на душевните качества.

По време на земния живот ние имаме твърде слаб спомен за съвместните ни действия със Съществата от висшите Йерархии. Ако между смъртта и новото раждане ние нямаме срещи и съвместен живот със Съществата от висшите Йерархии, тук на Земята ние не бихме могли да развием силата на любовта. Защото това, което тук на Земята развиваме като сила на любовта, е само един далечен и слаб отблясък, една нищожна сянка от съвместния ни живот с висшите Йерархии между смъртта и новото раждане. Фактът, че тук на Земята можем да разгърнем силите на човешката любов, че изобщо можем да стигнем до разбирането на едно друго човешко същество, се обяснява само с това, че между смъртта и новото раждане ние сме живяло заедно със Съществата от висшите Йерархии. Да, днес антропософското познание ни позволява да видим, как онези хора, които от миналите си земни животи са наследили твърде ограничени дарби по-късно ще се спрем подробно на тази тема за общуване с Йерархиите, тук на Земята развиват крайно недостатъчна сила на любовта, недостатъчна сила на всеобщата любов, която се изразява в неумение да разбираме другите хора. Нека обобщим: преди да слезем на Земята, ние живеем заедно с Боговете и докато сме между тях, ние получаваме дарбата да вникваме в другите хора. Без това общуване с Боговете ние изобщо не бихме стигнали до онзи дълбоко проникващ поглед в другите хора, който общо взето единствен прави възможен живота в условията на Земята. Впрочем когато в този случай говорим за любовта и особено за всеобщата човешка любов, Вие трябва да си

представите цялото значение на едно действително проникновено разбиране на другия човек. И ако към всеобщата човешка любов прибавите това разбиране на другия човек, за което става дума сега, Вие ще се изправите пред самия човешки морал. Защото земният човешки морал ако той не се вдъхновява от голи фрази и красиви речи се основава на интереса, който един човек може да изпита към друг човек, на възможността да се съзерцава другия човек.

Онзи, който има вътрешното разбиране за човека, ще получи от това разбиране и истинските социално-морални импулси. Целият морален живот е извоюван от човека още в сферите преди неговото слизване на Земята, преди неговото физическо раждане; и от съвместния си живот с Боговете, човек запазва порива да изгради подобен съвместен живот също и на Земята, ако не по цялата Земя, то поне в сферите на човешката душа. Пътят към един истински морален живот на Земята включва в себе си изграждането на такъв съвместен живот, при който единият човек се превръща за другия в първостепенна земна задача, в мисия. И така, ние виждаме, че любовта и действията на любовта, моралът, са една последица от духовните опитности на човека в свръхсетивния свят между смъртта и поредното му ново раждане.

Нека се обърнем и към другото състояние, когато човекът заглушава своето съзнание за съвместния си живот със Съществата от висшите Йерархии, когато подобно на земния сън впечатленията от света замлъкват, когато утихва и съвместният волев живот, когато човекът между смъртта и новото раждане се приближава до себе си. И нали се досещате? това състояние също има едно ехо, едно продължение тук в земния живот. А то не е нищо друго, освен силата на спомнянето, силата на паметта.

Възможността да изваждаме навън спомени и образи от нашия душевен живот и да ги съхраняваме за определено време в нашето съзнание, т.е. силата да си спомняме която е толкова необходима за земния живот е само един далечен и слаб отблясък, една нищожна сянка от нашия самостоятелен живот в духовния свят. Ако между смъртта и новото раждане не бихме съумели да постигнем независимост спрямо Йерархиите, тогава тук на Земята ние щяхме да живеем само в отделни и несвързани мигове, свършено откъснати от нашето земно минало.

Вие знаете, че когато тук на Земята ние заспиваме, нашето физическо и етерно тяло остават в леглото; нашето астрално тяло и нашият Аз са вън от физическото и етерното тяло, като по този начин те се потопяват несъзнавано в духовно-душевното обкръжение на човека. Между заспиването и пробуждането човек губи своето съзнание. През този интервал между заспиване и пробуждане човек не е лишен от изживявания, само че те не се регистрират от неговото съзнание. В

условията на земния живот трябва да бъде точно така. Защо? Защото, скъпи мои приятели, ако по времето между заспиване и пробуждане ние запазвахме изживяванията в нашия Аз и нашето астрално тяло, тогава при всяко пробуждане ние щяхме да отпечатваме тези силни изживявания също и в нашето физическо и в нашето етерно тяло, така че всеки път щяхме да внасяме промяна в етерното и физическо тяло, всеки път ние щяхме да искаме да ги правим други.

Всеки от нас, който би стигнал до някакви познания за човешките опитности между заспиването и пробуждането, би трябвало да се приучи на един твърд и безкомпромисен отказ. И той неизбежно би си казал: Да, сега аз изживях нещо чудно, изживях го с моя Аз и моето астрално тяло между заспиването и пробуждането. Само че аз категорично отказвам да пренеса тези изживявания в етерното и физическо тяло, защото в условията на земния живот те просто няма да ги понесат.

Да, понякога тези неща звучат гротескно, почти комично, но въпреки всичко те са неумолимо сериозни. Практически нощем, докато спи, човекът изживява копията или образите на Космоса. Поради тази причина, сънят винаги се явява за него като едно изкушение: Ето, сега аз трябва да си придам съвършено друг облик. Ако това, което остава неуловимо за съзнанието, успее да проникне в съзнанието на човека, тогава той непрекъснато би искал да променя своето лице, понеже лицето, което има, непрекъснато ще му напомня за предишните земни съществувания, за греховете през миналите земни животи. Представете си живо този неудържим напор, представете си как сутрин човек би искал да постъпи с физическото си тяло, сякаш му навлича едни или други дрехи. Да, всеки от нас, който би стигнал до някакво познание за тези неща, трябва да формулира и своя категоричен отказ, в противен случай той би се оказал в един хаос; той непрекъснато би изпитвал едно бясно желание да променя целия си организъм, особено онези негови час ти, които са не съвсем здрави и т.н.

Обаче по време на живота между смъртта и новото раждане, нашето съзнание е будно за тези неща, така че то се включва в подготовката на нашето бъдещо физическо тяло. Но ако този процес би бил предоставен на самите нас, тогава ние нямаше да изградим това физическо тяло според законите на Кармата. Ето защо ние го изграждаме заедно със Съществата от висшите Йерархии, които бдят над нашата Карма. По този начин ние получаваме например онези очи, онзи нос и т.н., каквито едва ли бихме си избрали сами: Просто защото в определени мигове между смъртта и новото раждане, ние сме извънредно егоистични, а именно тогава, когато заличаваме съзнанието за връзките си със Съществата от висшите Йерархии. Силите, които черпим от тези изживявания, ни помагат да изградим нашето бъдещо физическо тяло. Да, наред с всичко

друго, ние изграждаме и нашето бъдещо физическо тяло. И това е едно твърде интензивно изживяване; то просто носи в себе си зародиша на създанието. Само че докато съществува в своя отслабен вид тук на Земята, това изживяване ни се представя под формата на земната любов, или в другата си разновидност, която вече описах а именно като спомняне, като сила на спомняне, като памет.

Точно паметта лежи в основата на усещането ни за идентичност на нашия Аз. Ако пребивавахме в едно вечно настояще, ако бяхме лишени от спомени, нашият Аз щеше да изгуби своята вътрешна сигурност. Ние не бихме се усещали свързани от един цялостен Аз. Обаче в същото време Вие виждате: Нашите спомени са само далечен и слаб отблясък от могъщата ни способност в духовния свят; способността да получаваме напътствия от Съществата на висшите Йерархии. И ние получаваме тези напътствия, за да изградим нашето физическо тяло.

Да, в нашето тяло действа една формираща сила, при детето тя е една формираща сила, която не се определя от детското съзнание като „памет“; тази могъща сила действа в растежните процеси. По-късно от тази могъща сила се обособява и отделя „нещо“, което е по-нежно и фино, и то е вече не друго, а човешката памет.

С нея е свързан и един друг факт: Че тук на Земята човек живее преди всичко със самия себе си. Паметта обаче има нещо много общо и с това, което от едната си страна се изправя пред нас като човешкия егоизъм, а от другата си страна като човешката свобода.

Свободата ще възникне за онзи човек, който след раждането си живее съобразно споменатия вече ритъм от духовния свят: Сливане със Съществата от висшите Йерархии, освобождаване от Йерархиите, после от ново сливане. Разбира се тук на Земята този ритъм не съществува. Вместо него ние виждаме двете толкова близки една с друга човешки способности: Способността да обичаме и способността да си спомняме. И все пак за човека може да остане едно не малко наследство от този ритъм в духовния свят. Едва тогава силите на паметта и силите на любовта ще намерят своите правилни съотношения в един или друг земен живот. От една страна човекът ще може да развие истинско и безкористно разбиране за другия човек, от друга страна в своето протъкано от спомени мислене, той неизбежно ще укрепи своето собствено съвършенство, ще укрепи цялата си личност с помощта на другия човек, с помощта, която може да бликне от едно общо съизживяване на света в неговите безкрайни богатства, в неговото развитие, в съдбите, които хората намират тук на Земята.

Да, ние често можем да наблюдаваме подобни правилни съотношения като последици от ритъма в духовния свят. Обаче тези съотношения могат да бъдат и тежко смутени. Например може да се получи така, че

един човек да се увлича единствено от своите собствени изживявания. В този случай той не изпитва никакъв интерес към изживяванията на другите хора около него и малко по малко губи способността да ги разбира; той съсредоточава интересите си изключително в сферите на своето собствено спомняне, а те са дълбоко свързани с неговия Аз; всичко това укрепва егоизма.

Подобен човек рано или късно стига до конфликт със самия себе си, до безредие и хаос, понеже между смъртта и новото раждане той не е навлязъл в споменатия ритъм с Йерархиите. И в същото време, докато човек се ограничава само с личните си космически изживявания, само с това, което се натрупва в неговата собствена душа между смъртта и новото раждане, в същото време ако ми позволите този израз в него се натрупва и една ужасна посредственост, едно пълно бездарие, да, тази е думата една ужасна посредственост спрямо опитностите, които човек може да получи от духовния свят между смъртта и новото раждане. Тази „себичност“ се явява като една голяма пречка за съвместния живот на човека със Съществата от висшите Йерархии. Обаче онзи, който запази правилни съотношения между силите на спомняне то и силите на любовта, вместо егоизма, той развива специфичното чувство за човешката свобода. Защото в известен смисъл човешката свобода е един отзвук от „автономията“, която човек постига в духовния свят спрямо Съществата от висшите Йерархии. Да, в земните условия нормалното и здраво изживяване на тази „автономия“ застава пред нас като чувството за свобода; болестното изживяване на тази „автономия“ застава пред нас като призрака на егоизма. Както съвместният живот с Йерархиите между смъртта и новото раждане е в основата на земния човешки морал, на човешката нравственост, така и всяко „отклонение“, всяка „автономия“ спрямо съвместния живот с Йерархиите които сами по себе си са необходими! същевременно се превръщат в основа за човешката неморалност на Земята, в причина за трагичното разминаване между хората, в причина за това, че едно човешко поведение застава срещу друго човешко поведение. Да, тук са изворите на всяка човешка неморалност. Вие добре разбирате: човекът винаги трябва да се съобразява с обстоятелството, че една „негативност“ в условията на земния физически план може да има определено значение за висшите светове. А на Земята, скъпи мои приятели, нещата са така устроени, че вдишаният въздух е здрав, а издишваният въздух болестотворен, защото всички ние издишваме една отрова, издишваме въглероден двуокис.

Така че всичко онова, което на Земята е основа на човешката неморалност, от друга страна е нещо свършено необходимо за нашия живот в духовния свят.

Да, тези зависимости трябва да бъдат проучени основно, защото категориите „морално“ и „неморално“ изобщо са необясними от земна гледна точка. Ако човек се опитва да ги обясни като резултата от земните отношения, той винаги ще изпадне в грешки. Тъй като в зависимост от това, дали е морален или неморален, човекът се поставя в известни отношения спрямо един свят, който лежи в свръхсетивните области. И всички ние трябва да сме наясно: доколкото антропософската Духовна Наука насочва човека към процесите и събитията в свръхсетивния свят, тя му помага да разбере правилно същността на моралните закони. За естественонаучния подход към света, моралът се явява под формата на илюзии.

Представете си само, че в началото на сътворението действително лежи Кант-Лапласовата мъглявина с нейните механични сили и механични закони; представете си как от тези подвижни и променливи маси постепенно се раждат земните природни царства с техните обективни и неутрални природни закони, за да се стигне до появата на човека. В този случай неговите морални импулси биха били просто сънища. Защото всичко онова, което той нарича „морално“, би изчезнало наред с неизбежното унищожение на Земята според механичните закони на тази космогония. Ако искаме да погледнем честно в тази космогония, ние трябва да признаем, че там никога не може да възникне някакво оправдание на един или друг морален живот. Строго погледнато, морален живот може да възникне само в онези области на съществуването, където „моралното“ придобива най-конкретни и реални очертания, подобни на реалните природни феномени от живота между раждането и смъртта. Когато човекът е поставен между Боговете в духовния свят, там могат да възникнат определени действия, също както тук растенията израстват и цъфтят. В тези действия е истинският морален свят. Да, там е действителният морал, докато тук на Земята съществува само един далечен отблясък от истинския морал. Обаче човекът принадлежи и на двата свята. Моралът става за него една реалност само ако Антропософията пробуди в душата му предчувствие и разбиране за тези неща. Моралът никога не може да бъде разбран от земните отношения.

Така ние стигаме до необходимостта от антропософското познание, защото без Антропософията човек не може да остане честен пред своето познание; ако той не проучи онези области, където моралният свят става една конкретна реалност, той не може да има правилен поглед върху света и себе си. Изключително важно е, това изречение да бъде правилно разбрано. Обаче и в един съвсем друг смисъл, днес бих желал да Ви посоча каква необходимост е за човека да приеме Антропософията. В този случай ние отново трябва да се спрем на един съвсем друг свят.

Виждате ли, дори и да се издигнем само до имагинативното познание, до онова познание, което позволява на човека да живее вместо във физическия свят в етерния свят, т.е. вместо физическите предмети да възприема етерните действия защото те са именно действия дори и да се издигнем само до имагинативното познание, тогава пространството изчезва. Да, триизмерното пространство изчезва. В този случай няма никакъв смисъл да говорим за триизмерно пространство, понеже ние живеем във времето. Ето защо макар и по друг повод аз наскоро Ви описах етерното тяло като един организъм, свързан с времето, като един „времеви организъм“. Тук ние гледаме например на главата, като на един пространствен организъм; ако убодем крака, той е долу, а главата тук горе. С други думи органите са свързани с определени пространствени отношения. По сходен начин могат да се разглеждат и процесите в нашия „времеви организъм“; това впрочем име огромно значение за човешкия живот между раждането и смъртта.

Спомнете си онези лекции върху педагогиката, където например казах: ако в детската си възраст един човек се научи да почита и боготвори, да се прекланя пред своя възпитател, в по-късната възраст тази сила на преклонение ще се преобрази в една благословяща нежност към другите хора, докато ако в детството си един човек е лишен от възможността да боготвори някого, в по-късната си възраст той не може да бъде истински нежен, нито пък да благославя другите хора. Както главата и крайниците са свързани в пространствения организъм, така е свързана младостта със старостта, а още по-добре казано: старостта с младостта. От гледна точка на външното, физическо наблюдение, светът протича в посока от миналото към бъдещето; от по-висша гледна точка обаче, съществува и обратната посока от бъдещето към миналото. След нашата смърт, ние тръгваме точно в този обратна посока. И тогава нещата се оказват свързани именно според законите на „времевия организъм“, според законите на етерното тяло.

В нашия пространствен организъм ние съвсем не можем произволно да отдалечим един или друг орган, например не можем да отдалечим част от нашето лице, без да разкъсаме самото тяло; по същия начин ние не сме в състояние да отделим от човека нещо, което протича в едната или друга посока на времето.

Представете си за миг, че там където се намират очите във Вашия пространствен организъм, започне един друг растежен процес, така че възникнат не очи, а някакви подутини. Тогава Вие изобщо няма да сте в състояние да виждате. Както в пространствения организъм очите са разположени в точно определено място, така и във „времевия организъм“ имам предвид не само времевия организъм между раждането и смъртта, а времевия организъм, който се простира над всички човешки

реинкарнация е включено всичко онова, което в живота между раждането и смъртта чрез понятията, представите и мислите се развива като зародиш на един бъдещ духовен свят. И това, което се развива в този случай, са именно очите за свръхсетивния свят. Ако тук между раждането и смъртта Вие не развиее никакво познание за свръхсетивния свят, това означава в свръхсетивния свят между смъртта и новото раждане една истинска слепота, както и липсата на очи в пространствения организъм не означава нищо друго, освен слепота. Да, човек минава през смъртта, дори и тук на Земята да не е развил никакво познание за свръхсетивния свят; само че по този начин той влиза в духовния свят, без да вижда каквато и да е негова подробност, той влиза в духовния свят пипнешком.

Скъпи мои приятели, за онзи, който днес притежава една или друга степен на Посвещение, всичко това се явява като ужасна болка и тази болка всъщност е огледалният образ на нашето материалистическо свето усещане. Посветеният вижда как земните хора попадат в примките на материализма. Той добре знае какво означава за духовния свят това потъване в материализма; то означава простете ми жестокия израз едно изтръгване на очите, така че човекът влиза в духовния свят след смъртта напълно спял. В древните епохи от развитието на човечеството съществуваше едно инстинктивно знание за свръхсетивния свят, така че хората минаваха през Портата на смъртта не пипнешком, а с малко или много отворен поглед. Постепенно това древно знание за свръх-сетивния свят изчезна напълно. Днес човекът трябва съзнателно да воюва за духовно знание; да, той трябва да се опира на духовното знание, а не на инстинктивното ясновидство. Аз многократно съм подчертавал: Човекът може да стигне и до ясновидство, обаче не то е важното, а разбирането на това, до което стига изследването на ясновидеца; то се потвърждава не от друго, а от здравето и ясно човешко мислене.

Ако някой твърди, че обикновеното, здраво и ясно човешко мислене не отваря очите му за свръхсетивния свят, и че за тази цел той се нуждае от ясновидство ясновидството е необходимо за да се изследват фактите, обаче човек далеч не се нуждае от него за да изработи способността си за виждане в свръхсетивния свят след смъртта тогава той може също да твърди, че не би могъл да мисли, тъй като очите не могат да мислят. Както тук на физическия план очите нямат никаква нужда от мислене, така и познанието за свръх сетивния свят няма никаква нужда от ясновидство. Естествено, ако не би имало ясновидство, на Земята нямаше да съществува и никакво свръхсетивно познание. Впрочем ясновидецът е длъжен да превръща своите свръхсетивни опитности в обикновени и ясни понятия. Дори и тук на Земята един човек да постигне ясновидство от най-висш порядък, дори и да прониква дълбоко навътре в духовния свят ако поради леност или други причини той не си дава труда да превръща

духовните си опитности в правилни, логично издържани мисли, тогава след смъртта, той също би бил заслепен в духовния свят.

Науката за Посвещението днес е един факт. И за човека, който е напреднал в тази наука, наистина представлява ужасна болка, когато той трябва да си каже: Да, ако хората са приели материализма, те минават през Портата на смъртта напълно слепи. И сега ние отново се доближаваме до нещо изключително важно а именно от какво огромно значение за целия Космос е, дали човекът ще потърси свръхсетивното позна ние или не. Епохата, през която той е длъжен да го потърси, вече настъпи. Човечеството трябва да се устреми към свръхсетивното познание; от този устрем зависи и неговата по-нататъшна еволюция.

ПЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 16 Декември 1922

Скъпи мои приятели! Качествата, необходими на човека за да се противопоставя на света и да работи в него по време на земния си живот, зависят от действията на човека в духовния свят между смъртта и новото раждане. По този начин обаче, земният човек е вплетен в такива отношения, които придобиват осезаема действителност едва когато минем в свръхсетивния свят.

Сега бих желал да насоча Вашето внимание към онези три категории, които впрочем обхващат всяка една от земните дейности на човека. Най-напред бих желал да насоча Вашето внимание към мислите, благодарение на които човек се чувства привлечен от прекрасния свят на истината. После бих желал да се спрем на чувствата, доколкото чрез тях човек изживява красотата, и накрая да кажем нещо за волевата природа на човека, доколкото чрез волята човек може да напредва в света на доброто.

Когато говорим за мислите, ние попадаме в онази област, където човек може да бъде привлечен към прекрасния свят на истината. Обаче самите мисли тук на физическия план не притежават каквато и да е реалност. Представете си за миг, скъпи мои приятели, че се натъквате на Вашите мисли по същия начин, по който се натъквате на Вашия мозък или Вашето сърце в този случай мислите биха имали някаква реалност. Но това не е така. С изразните възможности на обикновения човешки език не може да се стигне до каквато и да е реалност. Когато изговаряме дадено изречение, от устата ни съвсем не излиза някаква материална действителност. В този смисъл, говорът не е една или друга действителност, а само „означава" тази действителност. Ако от друга страна размислим за доброто, веднага ще установим, че това, което става чрез физическата действителност, не може да се разглежда като едно добро. Ние трябва да извлечем от дълбините на нашето същество един

съвършено недействителен импулс към доброто, и чак тогава да го осъществим в условията на физическия план. Ако импулсът към доброто възниква като нещо външно, какъвто е случаят с глада, той не би могъл да постигне доброто. Когато разглеждате една статуя, скъпи мои приятели, Вие не стигате до мисълта, че бихте могли да разговаряте с нея. Тя е само един образ. И в този образ може да говори това, което е красотата. Така че с помощта на истината, ние само означаваме една или друга действителност, самата истина обаче съществува в един недействителен елемент; същото важи и за красотата, и за доброто.

Обстоятелството, че мислите не са идентични с действителността, е за човека една необходимост. Представете си само, че мислите се гълпят в главите Ви като малки оловни фигурки; в този случай Вие бихте усещали нещо действително, само че тези оловни мисли не биха „означавали“ нищо за Вас, тъй като биха представлявали самата действителност. Така че мислите, както и красотата, както и доброто, изобщо не съдържат никаква непосредствена действителност; и все пак тази действителност в земния физически свят е нещо необходимо, за да имаме мислите, за да осъществяваме красотата в произведенията на изкуството, за да осъществяваме доброто.

Обсъждайки тези подробности, аз неусетно стигнах до една странна област, която може да бъде разбрана само с помощта на Антропософията. Процесите, които се разиграват в тази странна област, ни отвеждат в духовното обкръжение на Земята. Естествено, това духовно обкръжение е невидимо за обикновеното човешко съзнание. В действителност ние отвсякъде сме обградени от най-различни видове духовни Същества. И за да разгърнем нашите специфични човешки качества, за да си служим с мислите в тяхната лекота и подвижност, без те да обременяват нашата глава като оловни тежести, за тази цел духовните Същества трябва да са винаги около нас.

Да, в света трябва да живеят такива свръхсетивни Същества, които да задържат нашите недействителни мисли, тъй като иначе те просто биха се разлетели около нас. И такива елементарни Същества, които ни помагат да задържим нашите мисли, действително съществуват. Само че за нас е изключително трудно да открием тези елементарни Същества, понеже ако мога така да се изразя те постоянно се крият. Ако зададем въпроса: Как става така, че задържахме тази или онази мисъл, макар и тя да няма нищо общо с действителността, кой ни се притичва на помощ? ние можем да бъдем лесно подведени тъкмо с един от инструментите на духовно-научното познание. Защото в същия миг, когато питаме: Кой задържа човешките мисли? поради силния стремеж да проникнем в духовния свят, ние изведнъж попадаме, или по-добре: Бихме могли да попаднем в царството на ариманическите Същества. И попадайки в

царството на ариманическите Същества, ние твърде скоро бихме започнали да вярваме без това да има нещо общо с истината, че тъкмо ариманическите Духове помагат на човека и не допускат неговите мисли да се разлетят наоколо и, направо казано, да изчезнат. Обаче човекът не трябва да избързва с една неуместна благодарност, защото практически по отношение на своя мисловен свят той е задължен на съвсем друг вид Същества, които нямат нищо общо с Ариман.

Както вече споменах, дори и напредналият ясновидец е силно затруднен да открие тези Същества в духовния свят. И все пак те могат да бъдат открити, ако например се наблюдава поведението на един подчертано умен човек. Ако ясновидецът се вгледа в действията и в цялото поведение на един подчертано умен човек, той ще различи около него една подвижна и неуловима свита. Този човек никога не е сам, около него винаги се носи една подвижна и неуловима свита от духовни Същества, които притежават забележителни качества. Ние се научаваме да ги виждаме едва след като сме свикнали да наблюдаваме един друг вид духовни Същества, принадлежащи към ариманическото царство. Разбира се, те не са достъпни за сетивата, а се проявяват там, където в природата възникват формите, например кристалите и т.н. Всяка външна форма зависи от дейността на тези Същества. Впрочем тях Вие ще намерите описани и в моите Мистерийни драми*6 като Същества, които изковават здравите и установени форми. Ако в една от Мистерийните драми проследите Гномите и подобните на тях" Същества, Вие ще получите известна представа за Съществата, които улесняват възникването на едни или други форми. Да, припомнете си как в моите Мистерийни драми тези Същества са представени като лукави и хитри, и как в своята лукавост те се подиграват над ограничения човешки разум. Да, скъпи мои приятели, припомнете си тези сцени.

Ако ясновидецът се вгледа внимателно в аурата на един подчертано умен човек, той наистина ще открие подвижната и неуловима свита, за която вече споменах. В нея той ще различи цяло войнство от такива Същества, към които Гномите се отнасят извънредно снизходително и без никакво зачитане, защото те са несръчни и тромави, но преди всичко, защото те са невероятно глупави. Глупостта е тяхното отличително качество. И ние можем да сме напълно сигурни: тъкмо над най-умните хора се носят цели тълпи от Духове-Глупци, които идват от духовния свят. А те не искат нищо друго, освен да обсебят този или онзи умен човек. Както вече казах, тези Духове-Глупци са постоянно пренебрегвани от духовните Същества, които изработват формите в духовния свят. Всичко това Ви е познато от моите Мистерийни драми. Така че нека обобщим: в един от световите, които засега са недостъпни за

обикновеното съзнание, обитава цял народ от Духове-Глупци, които са бясно устремени към човешката мъдрост, към човешкия ум.

Впрочем тези Същества не разполагат със свой личен живот в съвременната епоха. Те се домогват и вкопчват в живота дотолкова, доколкото използват живота на умиращите, доколкото си служат с жизнените сили на повалените от болести хора. Да, те могат да си служат само с живота, който им предоставят умиращите. И така, съществуват Духове-Глупци, които се домогват до последните дни и часове на умиращите; Духове-Глупци, които се прилепват към последните остатъци от живота край болници, гробища и т.н.

Едва когато успеем да надзърнем в някои от тези светове, ние добиваме представа, колко безкрайно плътно и гъсто е населен духовният свят, скрит зад физическия план; колко различни и многообразни са категориите от духовни Същества и как те са дълбоко свързани с нашите човешки способности. Защото ако проследим онзи подчертано умен човек, за когото стана дума преди малко, ние ще установим, че той успява да запази контрол над своите мисли само с помощта на Духовете-Глупци. Те се впиват в неговите мисли, разчленяват ги, придават им известна тежест, така че да не се разлетят около него като подплашено ято птици.

Преди малко стана дума за Съществата от категорията на Гномите и за това как те презират Духовете-Глупци. Впрочем, макар и да се отблъскват взаимно, в известен смисъл те принадлежат на едно и също царство. Между войнството на Гномите и войнството на Духовете-Глупци се води постоянна битка. Вие помни те, че човешката мъдрост става възможна едва с помощта на Духовете-Глупци, в противен случай мъдростта би била твърде мимолетна, би отлитала още в мига на своето възникване и изобщо не би могла да се задържи тук на физическия свят. Отново повтарям: Извънредно трудно е да бъдат открити тези Същества, защото те моментално изчезват зад ариманическите Същества. И все пак те могат да бъдат открити как то вече казах ако вникнем в аурата на един умен човек. Там са притаени цели тълпи от тези свръхсетивни Същества. Ако обаче човекът не е достатъчно умен, тогава тези Същества се прикрепват към всевъзможните паметници на мъдростта, можем да ги срещнем например в библиотеките, макар че и там е изключително трудно да бъдат разпознати сред другите свръхсетивни Същества. Ако в книгите има мъдрост тези Същества са наблизко, ако има само думи и изречения те не са там.

Изобщо това свръхсетивно царство съществува, също както съществуват и природните царства, и то е дълбоко свързано с нашите човешки качества. Разбира се, преценката на тези неща е изключително трудна. И все пак, ако тя е положителна, човек може напълно да разчита

на Съществата от царството на Гномите и техните „показания“, според които Духовете-Глупци са извънредно тъпи, нахални, нагли и дръзки.

Но те притежават и едно друго свойство. Ако природните Духове от категорията на Гномите насочат своя интерес към тях, тогава те моментално се събират и скриват в човешката глава. Докато навън в природата те са почти великани, в човешката глава те стават съвсем малки. Бихме могли да добавим още, че те макар и като един вид абнормни природни Духове са дълбоко свързани с цялото човешко развитие.

Друг вид свръхсетивни Същества са онези, които живеят във водния и въздушен елемент; в моите Мистерийни драми те са описани като Същества от категорията на Силфите. Тези Същества, за които говоря сега, имат нещо общо най-вече със света на блясъка и илюзията, със света на красивата илюзия, и те са свързани не толкова с умните хора, колкото с хората на изкуството. Тях също е трудно да открием, понеже и те се скриват веднага, щом усетят нечий интерес върху себе си. Все пак можем да ги открием там, където са истинските произведения на изкуството, там, където е изобразено човешкото тяло или различни природни картини.

Но по правило, ясновидецът открива тези Същества много трудно. Ако си зададем въпроса: как става така, че красивата илюзия на изкуството примамва целия ни интерес, как става така, че при определени обстоятелства една статуя може да породи у нас по-силни чувства, и по-голямо удоволствие отколкото един жив човек удоволствие от съвсем друг вид, но все пак много по-голямо как става така, че можем да изграждаме мелодични или хармонични съчетания от музикални тонове и да им се радваме от дъното на душата си още със задаването на подобни въпроси, ние веднага потъваме в опасния водовъртеж на едно друго царство, на едно луциферическо царство. Обаче не са само луциферическите Същества тези, които поддържат огъня на изкуството; към тях се присъединяват елементарните Същества на едно друго царство и те не позволяват по никакъв начин човек да изгуби интересите си към изкуството, а той винаги е склонен да се откаже от изкуството; понеже то не е свързано с физическия свят.

Трудно, много трудно е да бъдат открити тези Същества, защото те се скриват още по-лесно и бързо отколкото Духовете-Глупци; те впрочем са само там, където се проявява красотата. А когато някой е отдаден на красотата, когато някой се наслаждава на красотата, често от тези Същества няма и следа. Защо?

За да ги различи по един нормален начин, ясновидецът трябва да насочи своя поглед към другите свръхсетивни Същества, които са описани в същата сцена като Същества от рода на Нимфите или Силфите;

те също присъстват в елементарните природни царства, така че ясновидецът трябва да се пренесе за известно време в тяхната обичайна среда. Да, наред с „въздушните“ и „водни“ Същества, той трябва да различи и други Същества, които се проявяват при възторженото приемане на красотата от страна на човека, или иначе казано при опиянението от красотата. И понеже това е изключително трудно, ние можем да си помогнем по един друг начин. За щастие, тези Същества могат да бъдат лесно разпознати, ако се вслушаме в приятния глас на един човек, който говори красиво; ние не разбираме добре значението на неговите думи, но звуците милват ухото и това е достатъчно. Да, ако се вслушаме в един красив и мелодичен говор за тази цел трябва да се говори с вдъхновение и говорът да звучи като оратория дори и да не разбираме всичко, ние постепенно стигаме до способността една неопишуемо нежна и интимна способност да виждаме тези Същества.

Да, ние трябва да усвоим тази дарба на Силфите и да я подсилим с онази друга дарба, която се развива, ако продължително се вслушваме в един прекрасен човешки глас, ако се вслушваме в неговата мелодия, а не в неговото съдържание. И тогава ние вече ясно долавяме тези духовни Същества, които са навсякъде където грее красотата; те насърчават човека и не позволяват да угасне копнежа му към красотата.

И сега идва ред на едно огромно разочарование, на един истински шок. Защото тези Същества са всъщност ужасяващо гнусни и противни, те са отвратителни и отблъскващи, безнадеждно грозни; те са първообразите на грозотата. Ако закалим духовния си поглед за непоносимата тежест на тази гледка, и ако с този закален духовен поглед надникнем в някое ателие, в което се създава картина, портрет или нещо друго, ние веднага ще съзрем тези отвратителни Същества, подобни на унесени в своята работа паяци; те са там, за да поддържат преклонението на човека пред красотата. Ако в своята душа човекът не би бил оплетен в грозната и отблъскваща мрежа на Духовете-Паяци, той нямаше как да носи в себе си преклонението пред красотата.

Обикновено човек няма дори предчувствие, какво става с него, когато той минава през една картинна галерия това което разказвам е замислено само като една помощ за „демаскирането“ на тези Същества, а те са винаги там, където човек се опива от красотата да, човек изобщо не предполага, как неговото възхищение пред най-великите и прекрасни картини се крепи на отблъскващия факт, че от всички образи, от всички уши и ноздри веднага изскачат тези чудовища грозни и страшни паяци.

От отвратителната бездна на грозотата неудържимо изригва екстазът на красотата. Това е една велика тайна, скъпи мои приятели. Човек се нуждае от дълбокото ужилване на грозотата, за да развие усета си за красотата. И великите художнически натури бяха така построени, че за да

създадат Сикстинската мадона или нещо подобно, техните силни и издръжливи тела трябваше цял живот да понасят хипнотизиращите движения и непрекъснатите подскоци на неуморните чудовищни паяци. Каквото и да изниква в необгледния свят на красотата, преди това е било прекарано от човешкия ентузиазъм през морета и океани от ужасна грозота.

Ние съвсем не трябва да вярваме, че когато пристъпи зад завесата на сетивния свят, когато пристъпи в областта зад „прага“, човек попада в една възвишена и чиста красота. Не си мислете, че на онзи, който познава тези неща, току така е хрумнало да каже: Ако хората не са добре подготвени, те трябва да спрат пред прага на духовния свят. Защото зад завесата, те изведнъж ще се окажат без здрава почва под краката си. Ако Вие навлезете с духовно отворен поглед в елементарния свят, принадлежащ на въздуха и водата, ще се изумите от яростната борба между неуловимия свят на Силфите и Ундините с Духовете-Паяци, с тези истински първообрази на грозотата. Всъщност те възникват от елементите на водата, на водните изпарения и от елементите на въздуха. Неуловимите Духове-Паяци засилват своята грозота, защото всяка нова секунда те притежават друга грозота, и човек има чувството, че новата грозота израства от старата, че става все по-голяма и все по-страшна. Да, ето как изглеждат нещата, които ни радват, ето как изглеждат нещата в света на въздуха и водата.

Обаче в момента, когато човекът реши да развие ентузиазъм и стремеж към доброто, нещата в свръхсетивния свят веднага се променят. Виждате ли, за другите Същества може да се каже, че малко или много, те са тук, докато за Съществата, които бих желал да опиша сега, трябва да заявим: Те постоянно се развиват, и те се развиват тогава, когато човекът има вътрешна топлина, вътрешен огън за едно или друго добро дело. В тази топлина се развиват определени духовни Същества и те притежават топлинна или огнена природа; те живеят в сегашната епоха, но тъкмо поради своята огнена природа, те са сродни с това, което в моята „Тайна Наука“, аз описвам като Сатурновото съществуване на човека.

Както човекът беше поставен в старото Сатурново състояние, така са поставени и тези Същества днес. Естествено, те не са оформени като човека, обаче природата им е близка до неговата. За тях съвсем не можем да се произнесем само от позицията на човек, който има известна представа за тези елементарни топлинни Същества. Изобщо цялото духовно изследване е нещо изключително тежко. Ето например тези Същества те живеят в топлината, или според древния смисъл в огъня, и за един човек е много трудно да се приближи до тях, а и дори да се приближи това не е никак приятно. Тази среща може да стане в близост до човек, който е повален от висока температура, който има треска или

друго фебрилно състояние. Но в случая не може да става дори и дума за някакво обективно наблюдение. Тук по-скоро става дума да се разширят и приложат онези похвати за духовно наблюдение, които са подробно описани в моите книги. Обаче тези топлинни Същества влизат в определена връзка с онези свръхсетивни Същества, които възникват в случай, че един или друг човек развие горещия ентузиазъм и стремеж към доброто. Само че тази връзка е твърде особена. Нека хипотетично да приемем а нещата могат да бъдат описани само по този начин че нормалните Същества от тези категории произлизат от физическата топлина на човека, която надвишава топлината на околния свят. Човекът има собствена топлина. Така че тези Същества възникват само в непосредственото обкръжение на човека. Но ето че в един човек, който е ентузиизиран и устремен към доброто, ще започнат да възникват и други топлинни Същества, топлинни Същества от друга категория. Ако обаче се окажат в близост до нормалните топлинни Същества, те веднага се отдръпват и потъват в най-дълбоките сфери на човека. Опитаме ли се да ги опознаем от гледната точка на нормалните топлинни Същества, ние с удивление ще установим, че те имат едно ужасно силно чувство на срам. Те категорично отблъскват каквото и да е наблюдение от другите Същества на духовния свят, ужасени бягат от всеки поглед, те просто отлитат и се стопяват в най-дълбоките сфери на човека. Ето защо те могат да бъдат открити само с големи усилия. И все пак това е възможно, стига да сме способни за самонаблюдение спрямо определени моменти от живота, до които впрочем не се достига лесно и произволно. Представете си например, че държите в ръцете си роман или някаква пиеса; и там изведнъж прочитате нещо вълнуващо; Вие не сте сантиментален човек, но сега се трогвате до сълзи. В романа е описана една героична постъпка и Вие сте трогнати до сълзи! И ако в този момент се самонаблюдавате по един добър и правилен начин, Вие ще видите как цяло войнство от такива Същества които са проникнати от едно безкрайно нежно чувство на срам и не искат да бъдат погледнати от което и да е духовно Същество се свиват ужасени във Вашите гърди, във Вашите сърца, като че ли дирят там последна защита от другите топлинни Същества и изобщо последна защита от всички други Същества на елементарните духовни светове.

Да, между нормалните топлинни Същества и тези с прекалено силно развито чувство на срам, действуват невероятни сили на отблъскване; впрочем последните съществуват само в моралните сфери на човека и веднага се скриват, още преди другите духовни Същества да отправят своя взор към тях, „срамежливците“. Тези Същества са много повече, отколкото можем да си представим и всъщност те са, които вдъхновяват човека за моралната доброта. И ако тези Същества не му се притичваха на помощ, човекът изобщо не би могъл да усети порива за морална доброта.

Да, ако човекът обича моралните стойности, той практически е в съюз, в несъзнателен съюз с тези Същества.

И все пак определени качества на тези Същества, на цялото тяхно царство, лесно могат да останат неразбрани. Защо впрочем се срамуват тези Същества? В действителност те се срамуват защото другите духовни Същества без изключение! ги презират и не искат да знаят нищо за тях. А това не им убягва, немислимо е да им убегне. И тъкмо защото са презрени Същества, те събуждат ентузиазма на доброто.

Разбира се, тези Същества притежават и други качества, но аз не бих желал да се докосвам до тях, защото и без друго може да се види колко странно действа върху човешките души дори самото име на Духовете-Паяци. Позволете ми, скъпи мои приятели, да не се спирам на техните други качества. Обаче ние видях ме как това, което се развива тук на физическия план като истина, красота и доброта, черпи сили от онези свръхсетивни сфери, от които се нуждаят и трите описани от мен царства, също както и ние, земните хора, се нуждаем от твърдата почва, за да ходим по Земята. Разбира се, това съвсем не означава, че тези Същества непосредствено пораждаат истината, красотата и доброта. И все пак мислите, които изразяват и „означават“ истината се нуждаят от Духовете-Глупци; красота, която блика от човека, се нуждае от отблъскващо грозни Духове-Паяци; доброта се нуждае от Духовете-Срамежливци, които изгарят от срам и по този начин запалват ентузиазма за доброто.

Ако не бяха тези Същества, вместо нашите мисли в главите си щяхме да усещаме ако не оловни войници, то поне оловно-тежки изпарения, така че до умните мисли изобщо нямаше да достигаме. А за да създаваме красотата, би трябвало да имаме вече онази дарба, която ни позволява да пробудим тази красота в другите хора. Ако в тукашния сетивен свят ние искаме да осъществим нашето мислене, ако искаме да вложим нашите чувства в света на красотата и нашата воля в света на доброто, за тази цел се нуждаем именно от тези три елементарни царства.

Ако се обърнем към нормалните елементарни царства, т.е. към царствата на според популярния израз Гномите, Силфите, Ундините и Саламандрите, ние ще установим, че те като че ли се стремят да постигнат нещо в условията на този наш свят. Те се отправят към определени форми, които са тук, в нашия сетивен свят, само че засега те не са достъпни за нашите обикновени сетива.

Съществата, за които говоря сега, вече са преминали онази степен, на която се намират днес хората, животните и растенията. И ако бихме могли да се върнем на Старата Луна, която е предишното въплъщение на нашата Земя, там ние веднага бихме открили тези Същества, които днес бродят по Земята по своя странен и ужас-но свенлив начин. Но там, на Старата Луна, ние бихме ги окачествили като нормалния за тамошните

условия животински свят. Припомнете си за миг Старата Луна, както е описана от мен в „Тайната Наука“. Там тя е описана като нещо пластично и „меко“; там нещата постоянно метаморфозират, постоянно се преобразяват. Всред тези Същества неусетно се промъкват онези противни и отблъскващи Същества, които вече описах, онези първообрази на Духовете-Паяци, които пронизваха Старата Луна и бяха видими, напълно видими. Там можеха да се открият и онези Същества, които днес под формата на Духове-Глупци кръжат около умните хора. Всички те бяха там, на Старата Луна и причиниха планетарната метаморфоза, при която от Старата Луна възникна нашата Земя. И тук на Земята тези Същества не изпитват вече никаква радост от образуването на кристалите, скалите и т.н. Тук те изпитват подчертана радост от разрушението, разцепването на минералите.

Докато за другите, нормалните елементарни Същества бихме могли да кажем: Да, един ден те ще станат видими за нас, то за тези Същества ние трябва да кажем: Да, на времето те бяха видими, а сега са, тъй да се каже, „пренесени“ от ариманическите и луциферически сили в духовния свят. Така че ние имаме две разновидности елементарни Същества, едните са напредващи, другите изоставащи; едните възходящи, другите низходящи. Ако ми позволите, бих могъл да се изразя и по друг начин: От гнилата плесен на онази отблъскваща грозота, която по времето на Старата Луна беше нещо повсеместно, израсна нашият свят на красотата.

Един аналогичен случай има и в природата, когато ние изнасяме естествения тор по нивите и от наторена та почва израстват най-красивите растения и цветя. Да, точно този е природният аналог, когато във фекалните маси, в животинския тор, духовният поглед открива не друго, а напирания свят на красотата. Вгледайте се в този напирещ свят на красотата, опитайте се да проникнете в него, като оставите настрана всичко онова, което „биологично“ присъствува в трите природни царства на Земята; задръжте под Вашия поглед само това, което израства от Земята като свят на красотата. И всеки път, когато минавате през една поляна и погледът Ви попадне на най-прекрасните и цветя, не забравяйте да си спомните за гнилата плесен, за „Лунния естествен тор“, който носи в себе си злокобните паяци. Както Вашите картофи и зеле няма да израснат, без да ги наторите, така и красотата няма да се възцари на Земята, ако Боговете не я „наторят“ с грамади от тежка и отблъскваща грозота. Такава е вътрешната необходимост на живота. И за да е правилно свързан с чудесата на видимия природен свят, човек трябва да познава тази вътрешна необходимост на живота.

Ако някой вярва, че красотата в изкуството може да възникне без мощните фундаменти на тази тежка и отблъскваща грозота, той прилича на човек, който казва: колко ужасно е, че хората се занимават с

наторяване; те трябва да оставят прекрасните цветя и растения без никакъв тор.

Само че това е изключено красотата не може да се роди без ужасите на тежката и отблъскваща грозота. Да, ако човек не иска да се отдава на илюзии, а се стреми към истинското опознаване на света, той е длъжен да вникне в природата на тези неща. Днес това е много по-необходимо, отколкото преди. И който си въобразява, че изкуството няма нищо общо с отблъскващата грозота, той въобще не се е докоснал до изкуството и не го разбира ни най-малко. Защо? Защото, скъпи мои приятели, пред произведенията на изкуството може да застане само онзи, който има предчувствие за тези неща и знае на каква цена са възникнали тези произведения. И който застава пред произведенията на изкуството без това предчувствие, той прилича на човек, който би желал да премахне наторяването и по Земята красивите цветя да израстват от краси ви цветя и нищо друго. Този човек няма усета за реалния свят, той е поставен всред някакви изкуствени, картонени цветя. Да, ако човек няма предчувствието за отблъскващата грозота, той е лишен и от вълшебния трепет, който идва от красотата.

Да, ето как са свързани нещата в света. И човечеството трябва да вникне в тях; в противен случай то ще напредва само механично също както, ако ми позволите този израз, дъждовният червей, който е обречен на своите елементи и не може да вникне в реалния свят. Хората могат да развият своите заложи само ако се противопоставят на реалния свят. А реалният свят не се състои в това, да повтаряме Дух, Дух, Дух. Реалният духовен свят може да бъде опознат до най-малките си подробности. И едва тогава, скъпи мои приятели, ние ще се издигнем до онези въздействия, които при определени обстоятелства могат да ни озарят като духовни опитности, приблизително по начина, по който ги описах днес пред Вас.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 17 Декември 1922

Скъпи мои приятели! Често съм споменавал пред Вас, че от първата третина на 15 век в развитието на човечеството настъпи една забележителна епоха. Знаем, че Гръцко-римската епоха започна от 8 век преди Христа и продължи до първата третина 15 век, след което в развитието на човечеството се включи и нашата съвременна епоха. Във връзка с този факт днес бих желал да поговорим за определени задачи, които стоят за решаване пред съвременното човечество.

Вие добре знаете, и то не от другаде, а от последните ми лекции тук в Дорнах, че в хода на своя земен живот, т.е. от раждането до смъртта, човекът сваля в своето физическо, душевно и духовно развитие плодовете

на космическото си съществуване преди раждането. Ние говорихме за това как социално-моралният живот се проявява като едно наследство от дълбоките взаимодействия между човека и Съществата от висшите Йерархии. От този съвместен живот който човек ритмично сменя с едно съвсем друго състояние той извлича и сваля долу силата на любовта и тази сила на любовта е в основата на земния морал, на земната нравственост. Другото състояние, за което споменах, е това, при което човекът се насочва и поглежда навътре към самия себе си, като по този начин извлича своя цялостен облик от съвместния си живот със Съществата на висшите Йерархии. От това състояние човекът сваля долу силата да си спомня, силата на паметта; тук тя се проявява от една страна под формата на егоизма, а от друга страна като предпоставка за свободата, като предпоставка за всичко онова, което дава на човека вътрешна устойчивост, вътрешна самостоятелност.

Обаче всичко онова, което позволи на човека да основе Гръцко-римската културна епоха, в известен смисъл също беше едно наследство от космическия живот между смъртта и новото раждане.

Дори и да се пренесем в някоя от още по-древните епохи като Египетската, Древноиндийската и Древноперсийската, ние навсякъде ще открием как познанието блика навън от самия човек, но в същото време то остава здраво свързано с живота между смъртта и новото раждане. В Древноиндийската епоха ние откриваме, че човекът имаше едно ясно космическо съзнание, което го доближаваше по-скоро до духовните Същества от другите Йерархии. И човекът от индийската култура се чувствуваше по-скоро поданик на света, в който пребивават божествено-духовните Същества, отколкото поданик на Земята. Той се чувствуваше, тъй да се каже, откъснат от духовните Същества и свален долу на Земята. И докато изграждаше своята цивилизация долу, праиндиецът ясно усещаше, че земните дела и дори земните предмети трябва да се формират в съответствие с духовните Същества, в съответствие с техните качества и импулси.

По време на Древноперсийската епоха това усещане за идентичност и съпринадлежност с духовния свят значително намаля; но дори и персиецът имаше за свое истинско отечество небето и по-точно това, което той наричаше „царство на светлината“; да, към това царство той се отправяше по времето между смъртта и новото раждане и когато слизаше в поредната си инкарнация на Земята, той искаше да действа като воин от царството на светлината. Той искаше да се бори с онези Същества, които идваха от мрака на Земята; да, той виждаше своята задача в това да подкрепя Духовете на светлината срещу Духовете на мрака. И ако се пренесем в следващата Египетско-халдейска културна епоха, ние ще видим, че цялата египетска наука беше съобразена с небето и движенията

на звездите. Съдбите на хората се измерваха с това, което показваха звездите. За да извърши едно или друго действие, човекът трябваше да се допита до звездите. Дори онези науки, които регламентираха чисто практически и земни въпроси, бяха смятани като един наследствен дар от живота на човека между смъртта и новото раждане, когато човекът изживява себе си като едно цяло с движенията и констелациите на звездите, също както тук на Земята той живее в единство с минералите, растенията и животните.

След навлизането на 4 следатлантска епоха, т.е. Гръцко-римската епоха, която се простира от 8 век преди Христа до 15 век след Христа, хората започнаха да се чувствуват като поданици на Земята. В своето мислене и в своите представи тук между раждането и смъртта, те не усещаха по толкова интензивен начин отзвука от духовното си съществуване между смъртта и новото раждане. Хората започнаха да се стремят, тъй да се каже, към един земен уют. Ако един човек проникне в духа на гръцката и ранната римска цивилизация, той ще потвърди, че тогавашните хора си казваха: Ние искаме да си обясним всичко, което става тук на Земята в трите природни царства, но по такъв начин, че в нашето знание да проникнат всички подробности от духовното съществуване на човека между смъртта и новото раждане. Древният грък имаше ясното усещане: Чрез познанието, с което човек ръководи своите земни дела, той трябва да има в себе си и един тъмен спомен за божествено-духовния свят. Древният грък знаеше, че той може да изгради своите науки от елементите на земния свят, но в същото време имаше и ясното усещане: Това, което той вижда в минералите, растенията, животните, в звездите, планините, реките и т.н., е само едно отражение на друг, божествено-духовен свят, който може да бъде изживян не тук, а в една друга свръхсетивна действителност.

Причината за всичко това беше тази, че през онези епохи човекът ясно разбираше: с най-добрата част от своето същество той принадлежи на свръхсетивния свят. Впрочем в хода на времето човешкото наблюдение изгуби ясният си поглед върху този свръхсетивен свят, макар човекът да мечтаеше: дори и през земния си живот аз трябва да се боря срещу затъмнението на духовния свят. В древен Египет и Халдея човешкото поведение се определяше от движението на звездите; през Гръцко-римската епоха именно поради затъмнението на духовния свят за човешкия поглед хората се стремяха да вникнат поне във волята на божествено-духовните Същества.

От историята Вие добре знаете, че жриците и гадателките в древните мистериини центрове имаха основната задача да проникват във волята на Боговете. Впрочем този стремеж за проникване във волята на Богове те

беше разпространен не само в Южна Европа. В германските и северноевропейски земи гадателките бяха свято почитани фигури, от чиито екстатични състояния хората можеха да научават нещо от волята на Боговете. Да, макар и в един замъглен и неясен вид, тези свещени места които по-късно се превърнаха в нашите абстрактни лаборатории и кабинети можеха да приближат човека на 12, 13 век и да му дадат знание, което съдържаше в себе си не друго, а волята на божествения свят. В тези свещени центрове работеха и т.нар. алхимици, опитвайки се да стигнат до първичните сили на веществата в природните процеси. Ако отворим техните книги, ние ще установим, че навсякъде в тези древни „изследователски“ центрове се проявяваше стремежът, щото духовните сили на веществата да се вкарат в ретортата, фиолата и т.н.

И като един отзвук на всичко това, ние виждаме как Гьоте оставя Вагнер да търси в лабораторията своя хомункулос. Едва в края на 14 и началото на 15 век в западноевропейския свят възникна едно ново настроение, което позволи на човека да гради своята цивилизация сам, без непосредствената намеса на божествено-духовния свят. Едва през тази епоха възникна едно чисто човешко знание, еманципирано от божествено-духовната воля. И това чисто човешко, еманципирано от Боговете знание се прояви в учението на Галилей и Коперник. Това знание стигна до един твърде абстрактен образ на света. Според днешния модерен светоглед ние трябва да си представим едно огромно пространство, в което кръжат материалните тела на звездите. Един огромен механизъм движи и нашата Земя. За да си обясним нашата планета, ние трябва да изчислим нейната траектория в един абстрактен механизъм. Обаче целият този свят е един въображаем свят, до който човек достига благодарение на външното наблюдение и експеримента; божествено-духовният свят тук е напълно закрит от материалния свят.

Този модерен светоглед, изкован от чисто човешки представи, показва едно грандиозно различие от досегашните светогледи на човечеството. Едва през първата третина на 15 век човешките представи станаха чисто човешки. И това, което човек всъщност разви от тогава насам в своето мислене, беше пространството.

Ако се обърнете към онези древни епохи, за които стана дума днес, към Древноиндийската, Древноперсийската и Египетско-халдейската епоха, Вие ще установите, как в своята „златна“ епоха например хората искаха да общуват с Боговете; как в своята „сребърна“ епоха те можеха да изживяват на Земята само Слънчевото сияние на духовния свят и т.н. В светогледите на древните епохи времето и неговото протичане играеха могъща роля. Припомнете си гръцкия светоглед и светогледа на европейския Север от същите векове и Вие ще откриете, че в тях представата за времето играеше наистина могъща роля. Древният грък се

обръщаше назад до онази прадревна епоха, когато Уран и Гея ръководеха събитията в Космоса. После той се взираше в епохата, когато властуваша Кронос и Рея, в епохата на Зевс и останалите Богове, които знаем от гръцката митология. Същото откриваме и в германската митология. Навсякъде в тези митологии или тези светогледи, времето играеше една могъща роля.

На пространството беше отредена съвсем нищожна роля. Нека вземем германския Север с великана Ямир и митичния ясен колко тъмно остава пространството тук. Че в хода на времето нещо става, това е съвсем ясно. Обаче пространствените представи тънат в мрак, те не могат да произведат нищо. Едва с епохата на Галилей, Коперник и Джордано Бруно, пространството започва да играе своята голяма роля в човешкия светоглед. Дори и Птолемеевата система, макар и да работеше с пространството, беше замислена в тясна връзка с времето. Това, до което днес се стига, е съвременното подреждане на звездите в Космоса, а за древните светогледи за тях човек може само да се досеща как са възникнали те в съответните древни епохи. Представата за пространството, пространственият светоглед се превърна в нещо основно. И по този начин, скъпи мои приятели, всяко човешко съждение се оказва ориентирано спрямо пространството. Съвременният човек започна да се съобразява все повече и повече с пространството, не само по отношение на Космоса, но и по отношение на своето мислене. И днес ние сме застанали ако мога така да се изразя във върховата точка на това пространствено мислене.

Помислете само, колко трудно би било за днешния човек да следва във времето една дискусия, един спор. Когато се намеси и пространството Вие с облекчение въздъхвате: вземате си бележника и означавате не що тук или там. Онагледяването, т.е. цялостната физическа характеристика на пространството ето към какво се стреми модерният човек. Всичко свързано с времето, се явява за него нещо крайно неудобно. На истина, той го оставя да тържествува в музиката, но дори и там, в музикалните елементи, той се стреми по-скоро към пространствените съотношения.

Необходимо е само да се обърнем към един от характерните елементи на съвремието, за да видим големия стремеж на модерния човек да се придържа към пространствения свят. В киното за това става дума му е съвсем безразлично дали времето е намесено тук или там. Той се задоволява с едно нищожно присъствие на времето. Той изцяло е обърнат към пространствения свят.

Тази едностранчива ориентация на душата към пространствения свят, е една от характеристиките на съвременната епоха. И ако човек правилно вниква в съвременната култура и цивилизация, той навсякъде ще открие тази едностранчива ориентация.

Обаче от друга страна чрез това, което наричаме антропософска Духовна Наука ние се стремим към едно преодоляване и напускане на пространствения свят. Да, в стремежа си да се приближим към духовния свят, ние се противопоставяме на самия пространствен копнеж на човека. За всички нас това е един вид помощ. И все пак трябва да сме наясно: Това е само едно онагледяване, а истинският стремеж е или поне би трябвало да бъде едно пълно преодоляване на пространствения свят.

Да, ние се стремим да преодолеем пространствения свят. Ние се стремим отново да навлезем в категорията „време“, но също и в категорията „свръхвреме“, изобщо в това, което ни освобождава от сетивния свят. А сетивният свят е застъпен в най-грубите си форми, тъкмо там, в пространствения свят. Аз многократно съм дефинирал какъв се стреми Антропософията. Тя съвсем не се стреми да игнорира или отхвърли постиженията на Галилей, Коперник и Джордано Бруно. Нашата антропософска Духовна Наука не иска да накърни ни най-малко това човешко мислене, което еволюира във връзка с пространството. Напротив, тя го уважава и се съобразява с него. И въпреки това, Антропософията иска да проникне във всички научни области. Тя е длъжна да го направи по нейния дълбок и свойствен начин, а не да кокетира с една или друга научна дисциплина.

Обаче отново трябва да изтъкнем: изключително трудно е за Антропософията да насочи пространствено ориентираното човешко мислене, това чисто човешко мислене, еманципирано от божествено-духовния свят отново към Боговете. Ние не искаме да се връщаме към древните душевни състояния, ние искаме да развием съвсем нови душевни състояния, да уловим техния зародиш в съпътната привързаност на човека към пространствено-материалния свят и да го пренесем в сферите на Духа. Ние искаме да сменим тона, ние искаме да говорим за веществата, силите и Духа с други думи, а не с тези на Галилей и Коперник. Макар и практически Антропософията да израства от онези духовни сили, които след първата третина на 15 век се проявиха под формата на едно съвсем ново светоусещане отново да си припомним Галилей и Коперник тя, Антропософията, е устремена към такова духовно познание, което въпреки че е сродно с това природознание му се противопоставя по всички линии, тъй като в последна сметка е отправено към свръхсетивния свят.

Но в един строг и вътрешен смисъл каква е нашата далечна цел? Да, скъпи мои приятели, ако дори и за миг се пренесем в мислите на онези духовни Същества, в чиито редици сме живели между смъртта и новото раждане и ако с техния духовен взор погледнем към еволюцията на човечеството преди известно време аз подробно описах тук в Дорнах средствата за постигането на подобни цели, ние веднага ще установим:

През древните епохи от развитието на човечеството Древноиндийската, Древноперсийската и Египетско-халдейската епоха тези духовни Същества внимателно наблюдаваха поведението на човека както в природата, така и в социалния живот. И тогава Боговете, ако ми позволите този израз, се вглеждаха в представите и действията на хората, и си казваха: Всъщност там долу те постъпват напълно според спомените си за това, което са изживели между нас тук горе. За халдейците и египтяните беше съвсем ясно, че земните хора могат да осъществят долу само това, което Боговете са решили или замислили горе. Когато Боговете поглеждаха надолу към Земята за да вникнат в мислите на своите, тъй да се каже, „родственици“, те виждаха мисли и действия, които бяха сродни с техните мисли и действия.

Но след първата третина на 15 век всичко се промени. Ако след време, и особено в нашата съвременна епоха, божествено-духовните Същества поглеждаха надолу към Земята, те навсякъде откриваха общо взето нещо, което им беше свършено чуждо. Земните хора само комбинираха и замисляха неща, които те черпеха от природните процеси. А за Боговете, всред които хората живееха между смъртта и новото раждане, това беше един чужд елемент.

Да, алхимикът се затваряше в своята лаборатория и се опитваше да вникне в божествената воля, която съединява и разделя веществата. Обаче Бог надничаше в тази лаборатория и там, в действията на алхимиците откриваше нещо свое, нещо сродно. Ако днес Боговете надзърнат в една лаборатория, всичко, което се прави там, ще им се стори безкрайно чуждо. Там в духовния свят, от първата третина на 15 век насам, Боговете се изпълниха с убеждението, като че ли там долу хората са заети само със своите нелепости и вършат неща, които Боговете вече не разбират. Да, онези Богове, които насочваха делата и мислите на хората от Гръцко-римската епоха ли са в състояние да разбират днешния човек. Тези божествено-духовни Същества едва ли биха проявили някакъв интерес към това, което се прави в днешните лаборатории, в днешните клиники. И както преди време се изразих, ако Боговете можеха да надзърнат през прозорците на Земята, те най-малко биха се загледали в научните постижения на т.нар. професорско съсловие. И този факт засяга особено живо онези, които са докоснати от съвременното Посвещение. Те си казват: Ами да, през последните столетия ние хората станахме свършено отчуждени от Боговете. Ние отново трябва да открием небесните мостове към божествено-духовния свят. И точно това се получава, скъпи мои приятели, когато човек приеме в себе си импулса на Антропософията. Ние искаме да преобразим нашите непонятни за Боговете мисли и представи, и да ги превърнем в мост към духовния свят.

В тази връзка трябва да сме наясно, че в светлината например в персийската култура това е особено под чертано живее нещо божествено. Обаче когато днешният човек вземе една оптическа леща и означаи фокусната точка и после лъчите, които се пречупват и т.н., той говори на един пространствен език, който не може да бъде разбран от никакъв Бог; този език е не-божествен и анти-божествен, за Боговете той няма никакъв смисъл. И всичко това трябва да се промени из основи, душевната нагласа на човека трябва да се промени из основи, иначе мостът към духовния свят едва ли ще може да бъде намерен. Бездуховните понятия трябва да бъдат преобразени. Тази е една от главните задачи на съвременната епоха.

Впрочем нашата епоха се основава на един изключително важен космически факт. По начало пространственият възглед е един човешки възглед. Боговете, с които човек живее между смъртта и новото раждане имат поглед върху нещата, който е свързан предимно с времето, а не с пространството. Боговете изобщо нямат „възгледи“, свързани с пространството, каквито човек развива тук на Земята. Този пространствен възглед е нещо специфично човешко. Собствено, човекът навлиза в пространството едва когато напусне божествено-духовния свят и слезе долу във физическия земен свят. Разбира се, от тази гледна точка всичко изглежда разположено в една пространствена перспектива. Обаче всяка преценка, всяко съждение в условията на пространствените измерения, е нещо земно.

От 15 век насам човекът на съвременната културна епоха навлизаше все по-дълбоко в структурата на пространството. Ако обаче одухотвореното пространствено мислене послужи на човека като мост към духовния свят, ако тази велика задача бъде схваната от него по един правилен начин, тогава се оказва, че това, което човекът развива като пространствено мислене в своя еманципиран от Бога свят и то тъкмо от 15 век насам е нещо важно не само за човека, но и за духовния свят. Да, ако човекът не остане в пространството, а го преобрази със силите на Духа, тогава той, човекът, завладява един нов къс от Всемира в полза на Боговете. Защото, какво става всъщност сега?

Виждате ли, това което аз описвам в моята „Тайна Наука“: Епохите на Стария Сатурн, Старото Слънце, Старата Луна, Земята и бъдещите епохи на Юпитер, Венера и Вулкан за Боговете всичко това съществува само в линията на времето. За Боговете всичко това съществува само в хронологичната последователност на времето. Тук на Земята обаче, тези космически епохи оживяват и като пространствени феномени. Днес ние живеем в Земната епоха, това е вярно. Обаче, скъпи мои приятели, всички събития и процеси, които принадлежат на Земята, са проникнати от последствията на Стария Сатурн, Старото Слънце, Луна и т.н.

Вземете отново моята „Тайна Наука“, представете си Сатурновата епоха и я оставете да действа по някакъв начин върху Вас, така че да си кажете: Сега вече ние нямаме никаква Сатурнова епоха, обаче нейните топлинни въздействия се наслагват в процесите на Земята. Въздействията на Сатурн, Слънце, Луна и Земя се наслагват едно върху друго; всички те са тук едновременно. Боговете обаче ги виждат само хронологично, само едно подир друго. А ние, след като по време на Халдейската епоха, ги виждахме в тяхната последователност, сега ги виждаме наслоени пространствено, виждаме ги едно в друго. Да, този процес има и своето продължение; едва след като сме си изяснили нещата в подробности, ние ще стигнем и до това, което се крие зад тези неща.

Представете си за миг, че протягате Вашата лява ръка. Във Вашите мускули, във Вашите нерви живеят божествени сили. В протягането на Вашата ръка живеят божествени, сили. Сега обаче с пръстите на Вашата лява ръка Вие докосвате пръстите на Вашата дясна ръка това може да се осъществи само в пространството. Непосредственият факт, че докосвате лявата си ръка с дясната, че докосвате дясната си ръка с лявата, този прост факт не може да бъде постигнат и изживян от божествено-духовните Същества; те следват лявата и дясната ръка до мига на докосването, обаче усещането, което се разыгрва между двете ръце, Боговете не притежават, и по-точно казано липсват им способности за да го изживеят; това е нещо, което се осъществява едва с помощта на пространството. Както Боговете не могат едновременно да съзерцават Сатурн, Слънце, Луна и Земя, а само в хронологичен ред, само в тяхната хронологична последователност, така те не могат да имат и човешките изживявания, свързани с пространството. Когато Вие гледате с лявото и дясното си око, имате погледа вляво и погледа вдясно; погледът вляво съдържа божествени сили, погледът вдясно съдържа божествени сили; срещата между тях обаче е чисто човешки елемент. Нашите човешки изживявания възникват именно поради това, че сме поставени по един или друг начин в пространството, т.е. в нещо, което сме постигнали като еманципация от Боговете.

Необходимо е само да разширите този пример за лявата и дясната ръка и върху други области от човешкия живот, за да установите как човешките изживявания са извлечени и „еманципирани“ от царството на Боговете. До част от тези области, които са от чисто човешко естество, ние сме достигнали едва през първата третина на 15 век. Практически за Боговете, които надничат надолу, представите на човечеството стават все по-неразбираеми и по-неразбираеми. Но именно защото имаме ясният поглед върху тези неща, ние отново трябва да изтъкнем онова решително и важно събитие от последната третина на 19 век, за което често сме говорили и което се изрази в това, че върховната власт на духовното

Същество, познато ни под името Гавраил, бе заменена с властта на едно друго духовно Същество, което познаваме като Архангел Михаил*7.

През последната третина на 19 век духовното Същество Михаил стана повелител на всички духовни области, които по някакъв начин съответстваха на Земната човешка еволюция. Докато Съществото Гавраил е по-скоро едно Същество, което е ориентирано към пасивните качества на човека, Михаил е подчертано активно Същество, той неудържимо пронизва нашето дишане, нашите артерии и нерви, с помощта на които съвместно с Космоса ние изработваме нашите човешки качества. И всичко това стои пред нас като едно неумолимо изискване от страна на Михаил: Да задвижим нашите мисли, да станем вътрешно активни! И ние принадлежим на Михаиловата епоха само тогава, когато не оставаме бездейни или в очакване на външни и вътрешни просветления, а се включваме активно в „преработката“ на всичко, което извличаме от света чрез нашите наблюдения и изживявания. Ако някой замисля един експеримент, това в общи линии не е някаква дейност на неговия дух, а едно явление като всяко друго природно явление, само че ориентирано според човешкия разум. Обаче какво извлича днешният човек от експеримента? Фактически той не влага своите усилия в експеримента, той стои и чака; той изобщо не е активен, а да му се говори за някаква вътрешна активност, това той счита за нелепост и фантазия! В своите научни понятия той изобщо не е прекрачил в епохата на Михаил.

Обаче човекът трябва да влезе в епохата на Михаил, понеже тази епоха има една много важна особеност. Ако си зададем въпроса: Какъв смисъл имаше впрочем това, че ако мога така да се изразя Гавраил предаде скиптъра на Михаил? ние трябва да си отговорим: Смисълът е този, че от всички свръхсетивни Същества, Михаил е Духът, който в най-голяма степен се намесва в еманципираното познание на Земния човек след първата третина на 15 век.

Гавраил застава, тъй да се каже, изумен и слисан пред днешните представи на един образован човек. А Михаил, който е извънредно близък със Слънчевите сили, изобщо не се интересува от това как изглеждат човешките мисли, той е там, където човекът кове импулсите за своите свободни действия. Михаил е призван да работи в това, което моята „Тайна Наука“ описва като свободно и чисто мислене; то впрочем трябва да бъде истинският импулс за свободния човек на новото време. Но Михаил е свързан и с онези действия, които произтичат от импулсите на любовта.

Ето защо Михаил е пратеникът на Боговете и той е изпратен долу за да улови онази част от еманципираното мислене, която човек превръща в духовно познание. И какво иска Антропософията? Антропософията иска да осветли цялата разсъдъчна дейност на човека, която е свързана с

пространството, отново да я превърне в нещо свръхсетивно, тя работи отдолу нагоре и протяга, тъй да се каже, ръцете си отдолу нагоре, за да улови протегнатите отгоре надолу ръце на Михаил. Само така могат да бъдат изградени мостовете между хората и Боговете. И Михаил стана предводител на тази велика епоха не за друго, а защото беше длъжен да пренесе интелектуалния шум на човека „горе“ в духовния свят междуременно той успя да утвърди категорията „пространство“ в категорията „време“ и да включи този шум, респективно тази специфично човешка опитност в знанието на Боговете.

Боговете си представят: Сатурн, Слънце, Луна, Земя според възникването им във времето. Човекът също гледа навън, и ако е правилно поставен в своето биологично и интелектуално развитие, вижда тези космически образи пространствено! Боговете могат да си представят лявата ръка и нейното протягане напред, съответно дясната ръка и нейното протягане напред. Но това до което достига само човекът, е съприкосновението! Да, Боговете могат да живеят в устремения поглед на лявото око, в устремения поглед на дясното око. Човекът обаче може да си представи и изживее тяхната среща в пространството. А Михаил наистина отправя своя взор надолу към Земята. И присъединявайки се към това, до което човек достига в своето чисто мислене и в своята чиста воля, Михаил може да пренесе горе в божествените светове завоеванията на земните хора и най-вече на духовно озарените им представи за пространството.

Ако хората не биха извоювали духовно озарените си представи за пространството, ако биха останали в антропологията и не биха искали да приемат Антропософията, те биха останали извън епохата на Михаил. Тогава Михаил би се оттеглил от своята мисия и би занесъл на Боговете следното кратко послание: Човечеството иска да се отдели от Боговете!

Но ако Михаил иска да занесе горе едно истинско послание, той трябва да каже: По време на моята епоха, макар и далеч от духовния свят, хората успяха да развият пространствения усет, развиха чистото и одухотворено пространствено мислене, издигнаха го в свръхсетивните сфери, така че ние можем да приемем хората отново при нас, защото те сляха тяхното мислене и техните представи с нашето мислене и нашите представи.

Да, ако хората минат по етапите на своето правилно развитие, на Михаил не ще се наложи да говори пред Боговете: За съжаление, хората свикнаха да се вторачват в света, да го приемат в абстрактно-пространствен смисъл, и да презират всичко, което живее единствено във времето.

Но ако хората искат да постигнат своята крайна земна цел, Михаил ще каже: Ето, хората положиха усилия и отново вмъкнаха „времето“ в „пространството“, отново вмъкнаха свръхсетивния елемент, като по този

начин без да са вторачени в абстрактния пространствен свят и без да приемат удобните комикси на 20 век те отново разбраха, че техният живот е неразделно свързан с живота на Боговете.

И нали усещате този велик миг, скъпи мои приятели, че ако от духа на Посвещението бликне една истинска Антропософия, тя ще носи в себе си и изгарящата тревога по отношение на едно космическо дело, изгарящата тревога по отношение на една космическа задача, която трябва да бъде решена заедно с Боговете. Общо взето, в днешната епоха нещата се свеждат до следното: Дали ние ще поискаме да вложим в сърцата си зародиша на бъдещото развитие като една обща с Боговете космическа перспектива, или ние няма да поискаме да вложим този зародиш!

И ако се замислите, скъпи мои приятели, колко много означава всичко това, Вие ще почувствувате с каква непоколебима сериозност и с какво постоянство трябва да работим върху онези душевни качества, с чиято помощ бихме могли да превърнем Антропософията в средищен център на нашите човешки представи!

СЕДМА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 22 Декември 1922

Скъпи мои приятели! Знаем че човекът възприема света чрез своите сетива; обаче с обикновеното съзнание той далеч не възприема това, което се разиграва вътре в неговите сетива. Ако в ежедневиия живот можеше да прави това, тогава той нямаше да бъде в състояние да възприема външния свят. И ако сетивата даваха на човека нещо от заобикалящия го свръхсетивен свят, това би означавало сетивата да се отречат от самите себе си. Ако нашите уши можеха да говорят, ако нашите очи можеха да говорят, с други думи, ако можехме да възприемаме процесите, които се разиграват в нашите уши и очи, тогава ние нямаше да можем да възприемаме това, което е външно доловимо чрез ухото, нито пък това, което е външно доловимо чрез окото. Тъкмо по този начин човекът доколкото той е едно Земно същество се научава да познава света; светът да, но не и себе си. Себепознанието изисква едно важно условие: докато човек го „осъществява“, той трябва да прекрати всяко сетивно и външно познание.

Още от самото си начало духовно-научното изследване откри такива методи, които гарантират в една или друга степен човешкото себепознание, и от различните ми лекции, скъпи мои приятели, Вие знаете, че под това себепознание аз имах предвид не едно грубо нахлуване в ежедневиите ни мисли и чувства, съвсем не защото по този начин може да се стигне само до един вид огледален образ на външния свят. По този начин на човека не се налага да учи нищо ново. Той просто узнава като в едно огледало какво е изживял с помощта на външния

сетивен свят. Истинското себепознание, както Вие добре знаете, се гради с помощта на съвсем други методи, които изискват отстраняване не само на външния сетивен свят, но и отстранява не на всички ежедневни душевни опитности; защото в обикновеното съзнание ние имаме всъщност само един огледален образ на външния свят. От онези методи, които са описани в моята книга „Как се постигат познания за висшите светове?“ Вие знаете че на първо място духовното изследване се стреми да постигне т.нар. имагинативно познание. И ако един човек е напреднал до имагинативно познание, той има пред се бе си именно тази част от свръхсетивния свят, която може да се облече в образите на имагинативното познание. Ако окултният кандидат правилно усвои тази душевна практика, и ако изобщо усвои имагинативното виждане, той вече е в състояние да тръгне по следите на онези процеси, които се разиграват в човешките сетивни органи. А докато човек възприема външния свят, той изобщо не би могъл да проучи това, което се разиграва в сетивните органи.

Ако аз наблюдавам един предмет от физическия свят, моите очи запазват пълно мълчание. Ако долавям определен звук от физическия свят, моите уши също запазват пълно мълчание. Това означава: Чрез ухото аз съвсем не възприемам никакъв процес от вътрешните структури на ухото, аз възприемам нещо което от външния свят продължава в човешкото ухо, възприемам, тъй да се каже, „продължението“ на външния свят. Ако обаче ухото съществуваше единствено като съобщителна връзка с външния свят, ние никога не бихме могли да достигнем до наблюдението на онзи процес, който се разиграва в ухото независимо от физическия свят. Но от друга страна, всички Вие добре знаете, че дори и външното сетивно впечатление да се премахне, остава известно последствие.

Нека да си представим, че сме успели да се абстрахираме от целия външен свят, доколкото той е съставен от цветове, звуци, ухания и т.н., и сме насочили вниманието си изключително върху процесите, които се разиграват в самите сетивни органи. Ако сме успели да го сторим, всъщност ние сме стигнали до едно действително познание на човека, и още по-точно: до първата степен на това познание. Нека да проследим например как отзвучава и замира едно зрително впечатление, което външният свят е упражнявал известно време върху окото. Ако човек е напреднал в имагинативното познание, той разбира, че тук става дума за един процес, който макар да е ангажирал съответния сетивен орган в този момент протича без да има непосредствен контакт между сетивния орган и външния свят. Или да проследим някой, който мисли образно и живо; как за да онагледи нещата той включва и цветовете. Така можем да изброим всички сетива. Важното е едно: онова което протича в сетивата

на човека, може да бъде предмет единствено на имагинативното познание.

И в същото време нашите удивени души проумяват, че ако сме в състояние да живеем в сетивата, а не в сетивния външен свят, пред нас ще се открие един цял вълшебен свят от различни имагинации. И тогава ние забелязваме, че в действителност нашите сетива принадлежат на един друг свят, а не на този свят, който ние възприемаме в хода на нашия земен живот. Всеки човек, стигнал чрез имагинативното познание до поглед върху своята собствена сетивна дейност, ще потвърди безусловно: Дори и само като сетивно същество, човекът принадлежи на свръхсетивния свят.

По този начин а именно като се „отдръпваме“ от външния свят ние се научаваме да познаваме света на нашите собствени сетива; впрочем в „Тайната Наука“ този свят е описан като света на Ангелои, света на онези Същества, които стоят с една степен над човека. И какво става всъщност в нашите сетива? Ние ще отговорим на този въпрос само ако успеем да прозрем в дълбоките вътрешни процеси на сетивата, също и по време, когато сме изключили всякакви сетивни възприятия. Всички сме съгласни, че можем да имаме спомен за нещо, което сме изживели преди години, макар и в момента да липсват каквито и да са материални следи от съответната случка. По същия начин, ако се научим да наблюдаваме живота на сетивата от които е изключено всяко сетивно възприятие ние ще стигнем до едно важно познание. Няма да го наречем „спомен“, защото това понятие в случая не ни върши работа. И все пак така ние ще стигнем до вътрешната страна на сетивата, до това което човек противопоставя на целия звук, цветен, мирисен, тактилен и т.н. свят.

По този начин ние проникваме в такива области, които обикновено остават несъзнавани за човека: процесите в неговите собствени сетивни органи. И тогава изведнъж забелязваме, че дихателният процес, т.е. вдишването, проникването и разпределянето на въздуха в човешкия организъм, както и издишването, действуват в целия организъм. Когато ние например вдишваме, въздухът прониква до най-фините разклонения на сетивата. И в тези най-фини разклонения на сетивата, дихателният ритъм среща това, което Духовната Наука нарича астрално тяло на човека. Това, което се разиграва в сетивата, е възможно само поради обстоятелството, че астралното тяло на човека влиза в досег с дихателния ритъм. Ако Вие чувате един звук, това е възможно само поради обстоятелството, че във Вашия слухов орган астралното тяло влиза в съприкосновение с напирания въздушен фронт. Астрално тяло не може да постигне това съприкосновение в други органи на човешкия организъм, освен в сетивата. Изобщо предназначението на човешките сетива се състои в това, че те се явяват като арената, където астралното

тяло може да срещне процесите, които възникват в човешкото тяло чрез дихателния ритъм. Този факт е налице не само в слуховия оран, а изобщо във всеки сетивен орган на човека; да, дори и в тактилния усет, който е изнесен в цялата кожна обвивка, астралното тяло се среща с дихателния ритъм, или с други думи с действията на въздуха в на шия организъм.

Подобно разглеждане на човека се сблъсква и с един друг забележителен факт: Че човекът съществува не като една фигура в твърдо агрегатно състояние, а в почти 90% е една водна фигура, една изправена водна колона, която е подложена на ритмичното въздушно проникване в нейните вътрешни процеси, така че човекът е също и един въздушен организъм. И този пулсиращ и жив въздушен организъм се среща с астралното тяло на човека именно в сетивните органи. Разбира се, в сетивните органи се разиграват много по-сложни и разнообразни процеси, но същественото е точно в тази среща между въздушния организъм и астралното тяло.

Външното наблюдение изключва подобни резултати; за да се стигне до тази среща между въздуха и астралните сили, човек трябва да навлезе в имагинативния свят. Впрочем ако напредне до имагинативно познание, човек започва да различава и определени процеси в непосредственото обкръжение на Земята, например той започва да вижда как астралните сили проникват в Земната атмосфера, в Земния въздух; но що се отнася до човешкия организъм, там най-същественото е срещата между астралните сили и дихателния процес.

По този начин ние започваме да опознаваме характера и естеството на онези Същества, които принадлежат към Йерархията на Ангелои. И ние трябва да сме в състояние да си представим, че в несъзнателния процес, разиграващ се в сетивните възприятия, се подвизават точно тези свръхсетивни Същества, които, тъй да се каже, влизат и излизат през „вратите“ на нашите сетива. Независимо дали чуваме или виждаме нещо, това е един процес, който се осъществява не само поради нашата произволна намеса, този процес е включен в обективния свят; да, този процес се осъществява в един свят, където като хора ние изобщо не сме стъпвали, макар и да ставаме мислещи хора именно в условията на този свят.

Нали разбирате, когато между пробуждането сутрин и заспиването вечер нашето астрално тяло се среща в зоната на сетивните органи с дихателния ритъм, тогава ние вникваме ако мога така да се изразят в най-външната периферия на човека. Обаче нашите възможности не спират до тук. Ние можем да опознаем и други области от човека. Това става с помощта на по-висшата степен от свръхсетивното познание, а именно с помощта на инспиративното познание.

В тази връзка е необходимо да си изясним и ритмичната смяна между състоянията на сън и будност. Тази ритмична смяна може да бъде обхваната от сетивното наблюдение. Обаче нашите сетивни възприятия също са подложени на определена смяна, на определен ритъм. Ако не бяхме в състояние постоянно да прекъсваме нашите възприятия, те нямаше да имат никаква познавателна стойност за нашето съзнание. От личен опит Вие сигурно знаете, че продължителното съсредоточаване върху едно сетивно впечатление се отразява зле на съзнанието. Ние трябва просто да „скачаме“ от едно сетиво към друго, от едно сетивно впечатление, към състояния при които липсват сетивни впечатления. За да опазим яснотата на нашето съзнание по отношение на сетивните впечатления, ние сме длъжни постоянно да „отдръпваме“ сетивата от техните впечатления, или с други думи да упражняваме сетивната дейност на смени, с „прехвърляне“ от едно сетиво на друго при значителна бързина на ритъма. Но ние постигаме това и в много по-големите интервали на денонощието, каквито са будността и съня.

Вие знаете, че когато заспим, нашето астрално тяло и нашият Аз напускат физическото ни и етерно тяло. Между пробуждането и заспиването, астралното тяло е във връзка с процесите, които се разиграват в човешкото тяло, докато между заспиването и пробуждането астралното тяло влиза във връзка с външния свят. Замислете се над тези две състояния: астралното тяло между пробуждането и заспиването, и връзките му с това, което се разиграва в човешкото физическо и етерно тяло, и от друга страна астралното тяло, между заспиването и пробуждането и връзките му с външния свят, а не с физическото и етерно тяло не човека.

Сега бих желал да се изразя по един парадоксален начин, с надеждата че ще разберете какво имам предвид. Сетивните зони в нас са почти един завършен външен свят. Вземете например човешкото око: то е просто като едно независимо същество разбира се това е само сравнение -, което е поставено в една от кухините на черепа; и това същество продължава навътре по един още по-независим начин. Ако разгледа те самото око, то е нещо живо, и все пак забележително много прилича на един физикален апарат. Ето защо можем да опишем процесите в окото, също както описваме и процесите в един физикален апарат. Разбира се, човек може да си обясни процесите, които възникват по този начин, Но Вие ще си припомните и едно сравнение, което често използвам, когато говоря за сетивата: че сетивните органи или сетивните зони са като обширни заливи, които външният свят вдава в нашия собствен човешки организъм. Да, външният свят продължава навътре в нашите сетива и ние, хората, сме свързани с външния свят най-вече чрез нашите сетивни зони.

Ако се обърнем към някои от вътрешните органи, да кажем бъбреците, ние едва ли бихме могли да твърдим доколкото изживяваме бъбречните процеси в себе си, че чрез тях влизаме във връзка с външния свят. Обаче доколкото изживяваме процесите, които се разиграват вътре в сетивата, ние изживяваме самия външен свят. Тук аз моля да се абстрахираме напълно от възгледите на официалната физиология. Аз имам предвид не тях, а съвсем достъпния до обикновеното човешко съзнание факт, а именно, че процесът, който се разиграва в сетивната област може да бъде схванат по-скоро като нещо, в което ние участвуваме активно, а не като механично продължение на външния свят в нашия организъм. Затова и нашето астрално тяло е най-близо до външния свят именно в сетивата. Ако се отдадем на едно преднамерено сетивно наблюдение на външния свят, макар и това да не се отнася до всички сетива едновременно. А докато спим, астралното тяло потъва напълно във външния свят. Така че от тази гледна точка сънят се явява като един вид усилено сетивно изживяване на външния свят. Когато затворите очите си, Вашето астрално тяло започва да се свива към вътрешността на главата; в този момент то Ви принадлежи. Ако погледнете навън, астралното тяло се изтегля към очите и, тъй да се каже, се включва във външния свят. Ако то изцяло се изнесе вън от Вашия организъм, тогава Вие заспивате. Доколкото сетивното изживяване на външния свят е част от характеристиката на съзнанието, то съвсем не е това, за каквото обикновено го мислим; сетивното изживяване по своята същност е по-скоро един етап по пътя към заспиването.

По този начин при сетивното възприемане човек е частично потопен във външния свят, докато при съня той е напълно потопен във външния свят. Така че със своето астрално тяло по време на съня човек се докосва именно до инспиративното познание. Обаче наред с много други неща, чрез инспиративното познание човек може да възприема и момента на пробуждането. А момента на пробуждането макар и не в толкова интензивна и силна форма е близък до състоянието, при което човек за миг затваря очите си.

Когато заставам пред един цвят, аз насочвам моето астрално тяло към очите и по точно към онзи процес, който възниква поради външното въздействие на цвета върху моите очи. Затворя ли очи, аз прибирам моето астрално тяло обратно в себе си. Буден ли съм, аз прибирам моето астрално тяло от целия външен свят, от целия Космос. В хода на дневното бодърствуване независимо дали по отношение на очите, ушите или останалите сетива аз извършвам безброй пъти с моето астрално тяло същия този процес, който извършвам и при събуждането. Естествено, в последния случай аз го правя тотално и по отношение на целия организъм. При събуждането аз изцяло прибирам моето астрално тяло.

Разбира се, това прибиране или изтегляне на астралното тяло в мига на пробуждането, остава незабелязано за обикновеното съзнание, тъй както и самият сетивен процес остава незабелязан за обикновеното съзнание. Ако обаче напредналият до инспиративно познание човек успее да доведе този момент на пробуждането до своето съзнание, тогава се оказва, че това „влизане“ на астралното тяло няма нищо общо с нашия видим свят, и че преди всичко е много трудно за астралното тяло да влезе отново в етерното и физическо тяло на човека. Да, сега тук възникват сериозни пречки.

Може да се твърди напр., че този, който стига до възприемането на прибиращото се астрално тяло, т.е. до прибирането му в етерното и физическо тяло, попада в епицентъра на тежки духовни бури, в епицентъра на духовни покушения с безмилостни насрещни удари. Тези духовни бури показват, че астралното тяло се „гмурва“ и потъва в етерното и физическо тяло, само че сега физическото и етерното тяло съвсем не изглеждат така, както ги описва анатомът или физиологът; сега излиза, че те принадлежат също и на един духовен свят. Това, което иначе виждаме като едно невинно физическо тяло, или това, за което предполагахме, че е едно невинно етерно тяло, сега те се оказват формации, чиито основи лежат в духовния свят; в своята истинска същност физическото тяло се представя като нещо съвсем различно от онзи сетивен образ, за който говори официалната наука.

Изобщо това потъване на астралното тяло в етерното и физическото тяло може да се прояви по хиляди начини. Нека да си представим свистенето, което се получава ако потопим едно горящо дърво в съд с вода; за човека, който едва сега започва да вниква в тези неща, те могат да му се явят точно по този най-елементарен и най-абстрактен начин. След време обаче, този процес добива все по-конкретни форми, този процес все повече и повече се облагородява; това, което преди можеше да се сравни с бушуващи духовни бури и покушения, сега се изпълва с хармонизиращи движения, които в същото време създават ясното усещане: Ето, сега нещо се обръща към мен и ми говори. Какво иска да ми извести то?

Преди всичко то приема формата на реминисценции от обикновения живот, обаче в хода на времето то се преобразява и ни помага да узнаем нещо за един нов свят, който макар и да е около нас, съвсем не ни се открива под формата на реминисценции от обикновения живот, защото по своята природа, той принадлежи към един друг свят. И тогава ние забелязваме: Човек изтегля от околния свят своето астрално тяло и влиза с него в етерното си и физическо тяло не иначе, а по пътя на дихателния процес. Астралното тяло, което действа в сетивата, прониква до най-фините разклонения на дихателния процес, до най-фините ритми,

осъществяващи продължението на дихателния процес в сетивните зони. Знаем, че между заспиването и пробуждането, дихателният процес е предоставен на самия себе си. След пробуждането обаче, астралното тяло бива извлечено от околния свят, потъва в етерното и физическото тяло, където то „захваща“ целия дихателен процес. Астралното тяло влиза в етерното и физическото тяло по пътищата на дихателния процес, или с други думи по пътя на дихателните движения.

Веднага след пробуждането, обикновеното съзнание се изправя пред външния свят и тъй да се каже светкавично свързва изживяванията на дихателния процес с изживяванията на останалия организъм. Обаче инспиративното съзнание има силата да разграничи тази експанзия на астралното тяло по разклоненията на дихателния процес и да я възприеме като нещо различно от останалите органични процеси. Естествено, те не протичат самостоятелно и изолирано. Самият дихателен процес е интимно свързан с останалите органични процеси във всеки миг от денонощието. Работата е там, че инспиративното познание може добре да разграничава тези неща. И ако то проучи как астралното тяло навлиза във физическото тяло по пътя на дихателния ритъм, пред нас се откриват такива подробности, които иначе остават напълно скрити и несъзнавани. След като опознаем всевъзможните разновидности които впрочем са съвсем обективни, а не субективни, емоционални състояния съпровождащи нахлуването на астралното тяло, ние вече знаем: човекът е не само сетивно същество, сетивен човек, но и дихателно същество, дихателен човек и като такъв дихателен човек, той има своите корени не другаде, а в света на Архангелои, според както е описан в моята „Тайна Наука“. Съществата от свръхсетивния свят, които стоят с една степен над човека, действуват в неговия сетивен процес, а Съществата, които са с две степени над човека, действуват в неговия дихателния процес.

И ето че докато проникваме в тези процеси, пред нас се откриват съвсем неочаквани страни от човешкия живот и от човешката душа. Виждате ли, ако имахме един живот, непрекъсван от състоянията на сън, ние бихме получавали съвсем бегли и кратки впечатления от външния свят. Ние не бихме могли да развием никакви трайни паметови възможности. Вие добре знаете колко бързопреходни са последствията от нашите сетивни впечатления. Впрочем това, което засега по-дълбоките структури на организма трае по-дълго. Обаче ако ние бяхме лишени от състоянието на сън, тези сетивни впечатления нямаше да продължават по-дълго от няколко дни.

Какво става всъщност по време на сън? Припомнете си впрочем едно указание, което наскоро дадох тук, в Дорнах: В него описах как със своето астрално тяло и със своя Аз, между заспиването и пробуждането

човек изживява макар и в обратна посока това, което той изживява буден с физическото си тяло в околния физически свят.

Нека да си представим едно нормално редуване на будност и сън... впрочем така изглеждат нещата и при неправилната смяна на тези състояния... нека да си представим, че една сутрин се пробуждаме, занимаваме се с нещо целия ден, вечерта лягаме и спим приблизително през една третина от времето, през което сме бодърствували. По този начин, между пробуждането и заспиването човек има поредица от изживявания, а именно неговите дневни изживявания. По време на съня човек изживява макар и в обратна посока това, което е изживял през деня. Естествено, сънищният живот протича с по-голяма скорост, така че Вие се нуждаете от много по-малко време, приблизително една третина от „дневното“ време.

И какво става всъщност сега? Нещата са така устроени, че Вие заспите според законите на физическия свят; ако обаче Вие бихте заспвали не в етерното си и физическо тяло, а според законите на Вашето астрално тяло и Вашия Аз които Ви държат будни през целия ден тогава Вие изобщо не бихте могли да осъществите движението, за което става дума, просто защото бихте „изтекли“ заедно с времето. Да, когато сме в нашето астрално тяло и нашия Аз, те е извън физическото и етерно тяло, ние сме подчинени на съвсем други закони.

Ето, замислете се например, че днес е 22 Декември; тази сутрин при събуждането, Вие се намирате в сутрешните часове на 22 Декември. После Вие отново заспите. При следващото пробуждане, благодарение на Вашите ретроспективни изживявания, Вие отново ще се окажете в утрото на 22 Декември. Вие сте минали през един вътрешен процес, благодарение на който сте се върнали назад. Така че когато се пробуждате на 23 Декември, този вътрешен процес Ви отвежда в утрото на 22 Декември. Вие се пробуждате. И в същия момент докато Вашето астрално тяло, в противовес на законите, които го управляват между заспиването и пробуждането, навлиза чрез Вашия организъм в обикновения физически свят Вие сте принудени да пренесете бързо Вашите най-дълбоки и интимни душевни процеси в утрото на 23 Декември. Това пренасяне става благодарение на Вашия Аз и Вашето астрално тяло.

Настойчиво Ви моля да вникнете в голямата сериозност и в огромното значение на тези неща. Представете си някакво газообразно вещество, затворено отвсякъде в един съд. Ако упражните натиск, това вещество ще става все по-плътнo и по-гъсто. Пред нас имаме един пространствен процес. Но той може да бъде сравнен, естествено само сравнен, и с това, за което сега става дума. Вие се връщате във Вашето астрално тяло и във Вашия Аз до утрото на 22 Декември, и след това бързо се пренасяте в

утрото на 23. Да, Вие пренасяте напред във времето основните си душевни процеси. Обаче това е едно сгъстяване на времето, или още по-добре казано сгъстяване на това, което живее във времето. И благодарение на този процес, нашите душевни сили, т.е. нашето астрално тяло се сгъстява по такъв начин, че ние можем да разполагаме не само с мимолетните впечатления от външния свят, а с един траен спомен за този външен свят. Както в един газ, който подлагаме на постоянно нарастващ натиск, се натрупва голяма вътрешна сила, така и чрез описаните вътрешни процеси във времето, Вашето астрално тяло получава извънредно голяма сила на спомняне, извънредно голяма памет.

По този начин добиваме представа за нещо, което в друг случай винаги се изплъзва от съзнанието на човека. Обикновено той си представя времето като нещо, което постоянно „изтича“. И всичко, което се разиграва във времето, също изтича заедно с времето. По отношение на пространството се знае, че това, което е „разтегнато“ в пространството, може да бъде „сгъстено“, като същевременно обаче расте и неговата сила на експанзия. Но същото се отнася и до това, което живее във времето, до онези душевни качества, които могат да се разбира се, стана дума само за едно сравнение да бъдат сгъстени във времето и да укрепят своята вътрешна сила. А за човека тази сила е идентична със силата на спомнянето.

Всъщност ние дължим паметовите сили на онзи процес, който се извършва в нас по време на съня. От заспиването до събуждането ние сме в света на Архангелой и заедно със Съществата от йерархията на Архангелой ние изграждаме нашите паметови сили. По същият начин, както изработваме сетивно-възприемащите сили и техните комбинации заедно със Съществата от йерархията на Ангелой, така и заедно със Съществата от йерархията на Архангелой, ние изграждаме нашите паметови сили.

Да, скъпи мои приятели, истинското познание за човека не се крие в някаква небулозна мистика; всяка крачка към дълбините на човека, ни отвеждат същевременно и нагоре във висшите светове. Днес ние обсъдихме само две от тези крачки. Насочим ли поглед в областта на сетивата, ние се оказваме в сферата на Ангелой; насочим ли поглед в областта на паметовите сили, ние се оказваме в сферата на Архангелой. Себепознанието означава Богопознание, познание за Бога и за Духа, защото всяка крачка в дълбините на човека, ни отвеждат все по-навътре в духовния свят. И колкото по-дълбоко проникваме в дълбините на човека, толкова по-горе се извисяваме в света на свръхсетивните духовни Същества. Защото ако себепознанието е нещо сериозно и истинско, то наистина се превръща в едно действително познание на света с неговите духовни причини.

От тези мои думи Вие отново си давате сметка, защо в древните епохи, където ориенталските народи се стремяха макар и инстинктивно към ясновиждане в духовния свят, пред хората стоеше непосредствената задача: Чрез особени упражнения да превърнат дишането в един съзнателен процес. Защото след като човек успяваше да превърне дишането си в един съзнателен процес, той прекрачваше в духовния свят.

Естествено, днес няма нужда да повтарям, че дихателните упражнения на древните са неподходящи за съвременния човек, и че те трябва да бъдат заместени с други упражнения, които ще намерите описани в споменатите книги. Обаче и за двата вида познание за мистичното ясновидство на древните, и за екзактното ново ясновидство е в сила едно и също: истинското проникване в онези процеси, които се разиграват в дълбините на човешкия организъм, ни отвежда в свръхсетивния духовен свят.

Разбира се, има хора, които казват: Да, обаче по този начин ние слизаме до едно равнище на бездуховност. Защо ни трябва да се занимаваме с някакви сетивни или дихателни процеси?

И тези хора предпочитат да се опияняват от мъгливите хоризонти на мистиката; според тях всички наши усилия водят само до невярно и материалистично себепознание. Но човекът е длъжен да опита! И той рано или късно ще се убеди, че ако правилно вникне в сетивния процес, този сетивен процес ще блесне пред него като един духовен процес, и че е пълна илюзия да говорим тук за един или друг материален процес. Разбира се, същото важи и за дихателния процес. Погледнат отвътре, той е духовен процес, да отначало до край един духовен процес, който се разиграва не в сетивния, а в един много по-висш свят.

ОСМА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 23 Декември, 1922

Скъпи мои приятели! В основата на Коледните празници лежи една велика Мистерия, която може да даде повод за сравнение с онези Мистерии от древната история на човечеството, които са възникнали при съвсем други условия. Коледната Мистерия на Рождество Христово доколкото тя се схваща именно като Мистерия се разиграва пред нас като една зимна Мистерия. Тя води началото си от онези възгледи за духовния свят, които определят и характерните отношения между човека и цялата Земя, тъкмо в началото на зимния сезон.

Нека да насочим нашия поглед към древните източни култури преди основаването на християнството. Ако сравним техните Мистерии, както и Мистериите, които бяха разпространени в Средна, Западна и Северна Европа преди основаването на християнството, да, ако ги сравним, с Коледната Мистерия, ние преди всичко ще забележим, че те бяха не

зимни, а летни Мистерии; те изразяваха сливането на човешко то същество с онези Земни сили, които се проявяват по време на лятото. А една добра представа за тези неща ще си изградим само тогава, когато насочим поглед към онази част от човешката история, която предшества Мистерията на Голгота.

Нека за миг да се пренесем в една от тези древни епохи. Както и друг път, ние веднага ще се убедим, че всичко, което се изнасяше в древните Мистерии, беше предназначено за едно друго човечество. Това човечество все още притежаваше един вид инстинктивно ясновидство, свързано с такива състояния на съзнанието, които се намираха между дълбокия сън и будността. Благодарение на тези „реални сънищни състояния“ ако ми позволите този израз човек успяваше да проникне в онези духовни светове, от които той слизаше на Земята, за да се заеме със своята физическа организация.

Имаше времена, когато всеки човек можеше да мисли и да говори за духовните светове, също както днешният човек може да разказва за нещата, които се преподават в училището. Аз често съм споменавал и преди: всичко, което древните виждаха в духовния свят, им се представяше под формата на образи, а не под формата на съновидения. Образите имаха само бегла прилика със съновиденията. Докато при съновиденията се знае съвсем точно: Те са извлечени от реминисценциите, от физическата организация на човека, без да изграждат какъвто е случая с мислите един действителен свят, при имагинациите нещата не стоят така. Имагинациите на древното ясновидство съвсем не идват от външния сетивен свят, те не се отнасят, тъй да се каже, до историческата действителност на човека; те идват от духовния свят, който е скрит зад очертанията на сетивния свят. Да, на времето духовният свят се откриваше на човека под формата на образи.

Обаче съвсем не трябва да си представяме, че древните хора бяха лишени от мисли. Те имаха своите мисли, но стигаха до тях по друг начин, а не както днешните хора. Ако днес човек поиска да има определени мисли, той трябва да положи известни усилия; той трябва тъй да се каже да им придаде един вътрешен облик.

Древните хора също полагаха подобни усилия, само че по отношение на образите, които те имаха от духовния свят. Но наред с образите, от духовния свят те получаваха и мисли. Да, ако можехме да си представим величествените и преливащи от светлина мисли на древното човечество, ние просто бихме застинали от удивление. Тези мисли не бяха съчинявани, те бяха получавани като едно откровение. Както днес имаме училища и университети, така древните имаха своите Мистерии, в които наука, изкуство и религия бяха едно цяло. Там не съществуваше никаква разлика между вяра и познание. Познанието се изграждаше с помощта на

образи, а онова, в което хората вярваха, се подкрепяше от силата на познанието.

Там не съществуваше също и никаква разлика между различните произведения на изкуството и това, което човек почиташе като мъдрост. Докато днес човек се чувства задължен да прави разликата: това, което човек почита като мъдрост е истина. А това, което създават художници, скулптори, музиканти то е фантазия.

Нека допълним: Гьоте беше последния представител на онова човечество, което не допускаше в себе си подобно разграничаване между изкуство, наука и религия. Защото Гьоте възприемаше изкуството и науката като две отделни страни на една и съща истина. Филистерското разграничаване между художествения и педантично-научния елемент дойде по-късно. Само че Гьоте не се присъедини към това всеобщо филистерство. Когато застана пред великите образци на изкуството в Италия, той можа да изговори забележителните думи: Предполагам, че създавайки своето изкуство, гърците действаха според онези закони, според които действа и самата природа; по следите на тези закони искам да вървя и аз!

Във Ваймар, преди да се отправи към Италия, заедно с Хардер, той задълбочено проучи философията на Спиноза и се опита да проникне в божествено-духовния свят, който ни заобикаля отвсякъде. Гьоте се опита да проникне в този божествено-духовен свят до най-малките му подробности до зеления стрък на тревата, до процесите на цъфтежа и т.н. И начинът, според който Гьоте внасяше ред в растителното и животинското царство беше напълно идентичен с начина, според който той твореше своето изкуство.

Ако днес някой говори за една обща истина в изкуството, науката и религията, това се смята за недостатък и грешка. Както вече споменах, древните образователни центрове бяха така устроени, че изкуство, наука и религия образуваха едно съвършено цяло. А ръководителите на тези Мистерии имаха задачата да облекат в понятия всичко онова, което хората получаваха в своето инстинктивно ясновидство и да изградят от него една мисловна мъдрост.

Навсякъде в Мистерииите ние виждаме мисловната мъдрост да блика от инстинктивното ясновидство на древното човечество. Докато по-голямата част от хората, общо взето, се задоволяваше да живее в един образен свят, да живее с митове, легенди саги получавайки ги от тези, които можеха да „трансформират“ образния свят в митове, легенди и саги, ръководителите на Мистерииите изграждаха ученията, изграждаха мисловната мъдрост. Обаче те добре знаеха: мъдростта, вложена в мислите, съвсем не е извоювана от собствените сили на човека, тя е получена като откровение.

Трябва да вникнем в тази разлика, скъпи мои приятели, добре да вникнем в душевното устройство на тогавашните хора. Когато изгражда една или друга мисъл, днешният човек знае: Това аз дължа на моята собствена мисловна дейност; аз изграждам мисловните комбинации според определени логични закони и цялата ми мисловна дейност е подчинена на тези логични закони. Древният човек получаваше своите мисли. Той не се грижеше за това как да формира мислите, защото ги получаваше като напълно готови и завършени откровения. Обаче този древен човек съвсем не живееше в своите мисли както ние живеем в нашите мисли. Ние гледаме на нашите мисли като притежание на нашата душа. Древният човек не можеше да гледа на своите мисли като свое притежание. Те бяха по-скоро едно озарение. Да, те се спускаха към човека заедно с образите. И в древния човек те пораждаха едно особено настроение на душата. Докато се вираше в своите мисли, човек усещаше: Ето, сега в мен нахлува една божествена сила. Аз само се присъединявам към мислите, които идват от други, по-висши същества; те не инспирират, те живеят в мен, те просто ми дават наготово техните собствени мисли. И аз мога да гледам на тези мисли само като на една милост от страна на духовния свят.

Когато древният човек стигаше до това усещане, той се изпълваше от един странен копнеж: През определени моменти от годината с помощта на своите чувства той се стремеше отново да върне тези мисли горе в духовния свят. Това беше неговото жертвоприношение към Съществата от духовния свят. И това жертвоприношение ставаше по време на летните Мистерии.

По време на летните Мистерии човек беше обърнат към просторите на Космоса. Защо? Защото и самата Земя освободена от сковаващата прегръдка на зимния студ беше в един вид разширено състояние, като в едно грандиозно космическо издишване: Слята със своята атмосфера, слята с цялото си космическо обкръжение. През лятото човек се усещаше свързан с горните Богове. И всъщност в разгара на лятото той търсеше онова, което днес бихме нарекли „Еньовден“, денят, през който Слънцето стига до най-високата си лятна точка; той търсеше подходящия ден, за да се свърже в своите светилища с горните Богове; той търсеше, тъй да се каже, естествената връзка с цялото етерно обкръжение на Земята и то не за друго, а воден от порива си за жертвоприношение пред Боговете, които му откриваха собствените си космически мисли.

И ако се потопим още по-дълбоко в древните Мистерии, ние ще се досетим, че ръководителите на Посвещението се обръщаха към своите ученици приблизително по следния начин: Всяка година, в самия връх на лятото, вие трябва да извършвате своето жертвоприношение пред Боговете, пред горните Богове, от които получавате вашите мисли; в

противен случай луциферическите сили ще проникват твърде лесно във вашето човешко мислене. Да, така човекът щеше да бъде изцяло обсебен от луциферическите влияния и сили. А след като всяко лято се връщаше към спомена за своето озарение от горните Богове, след като се връщаше към спомена, че има своите мисли от Боговете и че сега през лятото той може отново да ги отне се горе в духовния свят, човекът се спасяваше от една голяма опасност. Да, по този начин древният човек се опитваше да намери спасение от луциферическите влияния. Какво ставаше впрочем? Нищо друго, освен че ръководителите на Посвещението издигаха един култ, който изискваше от човека да съхрани спомена за горните Богове и за техните космически мисли, както и да принесе на горните Богове един вид жертва под формата на своите собствени чувства.

Външната страна на култа беше така замислена, че в издигания се нагоре жертвен дим, човек можеше сякаш да впише своята благодарност към горните Богове да я впише именно в едно външно средство, в дима от жертвения огън, но не как да е, а чрез формообразуващата мощ на словото. И молитвата можеше да впише в жертвения дим само онези чувства, които човек би искал да изпрати горе като благодарност за получените мисли.

В общи линии, такава беше тържественото настроение, което цареше по време на летните Мистерии. Тези летни Мистерии имаха своя смисъл само дотолкова, доколкото хората гледаха на своите мисли като на откровения от духовния свят.

Обаче от 9 и 8 столетие преди Събитието на Голгота, тези мисли-откровения започнаха да стават все по-неясни и смътни, но затова пък в човека се пробуди една нова способност: способността да изработва и ръководи своите мисли сам! Така човекът се оказа пренесен в една коренно различна душевна атмосфера. Докато по-рано мислите прииждаха към него от най-далечните простори на необятния Космос, сега той започна да усеща мислите като нещо лично, като нещо, което му принадлежи например като неговата кръв. В древността, на мислите се гледеше като на дишането, като на нещо, което човек получава от атмосферата и после отново връща на атмосферата. Както въздухът е нещо, което обгръща човека отвсякъде, нещо което той всмуква в себе си и после отново изкарва навън, така и на мислите се гледеше като нещо, което човек получава, но и отново трябва да върне на Боговете в разгара на лятото.

Тези тържествени празници протичаха с един постоянно нарастващ драматизъм; ръководителите на Мистериите, носейки символите на мъдростта, се отправяха към светилищата. Там те извършваха жертвоприношенията и ако ми позволите този израз се „освобождаваха“ от всеки един символ на мъдростта, освобождаваха се от всякаква

мъдрост; без тези символи те заприличваха, тъй да се каже, на пълни глупаци, които в хода на годината отново трябваше да натрупват мъдрост. И в този момент дълбоката изповед на древните мъдречи звучеше по един единствен начин: Ето, сега ние отново станахме невежи, отново станахме пълни глупаци.

В действителност това беше само едно средство, за да не се изпада под луциферически влияния: Напредвайки към върховата точка на лятото, човекът натрупваше мъдрост, после тя се превръщаше в глупост, за да освободи място на нова мъдрост. Да, този беше начина, по който Космосът искаше да бъде изживяван. И както Космосът позволяваше редуване на зима и лято, така и човек трябваше да редува в себе си периодите на мъдрост с потъването в мрака на глупостта.

Обаче имаше хора, чиято мъдрост им беше необходима през цялата година например тези участници в Мистериите, които практикуваха един или друг вид лечение, защото лечението също беше включено в мистериеното знание. Така че те съвсем не можеха да постъпват по този начин. И наистина: Недопустимо би било ако трябва да се изразя с днешните имена на месеците лекарят да се окаже кръгъл глупак през август или септември. Естествено, тези хора трябваше да съхраняват мъдростта и те бяха тъй да се каже „практикуващите“ участници в Мистериите, докато ръководителите и „теоретиците“ на Мистериите всяко лято потъваха в мрака на глупостта.

Известни следи от това потъване в глупостта е доловил и Гьоте. В своето стихотворение „Тайните“, той описва една загадъчна фигура, „тринадесетият“, който ръководи другите, намирайки се в понижено съзнание, а не в будност; ръководи ги от мрака на глупостта, а не от сиянието на мъдростта.

Да, душевното настроение на древните беше съвсем различно отколкото при следващите поколения, които започнаха да гледат на мислите, като на свое лично завоевание. Нека повтора: Докато по-рано мъдростта се възприемаше като някакво дихание, по-късно на мислите се гледаше като на нещо, което се поражда в самия човек като например кръвта. Бихме могли да допълним: В древните епохи човекът беше свързан с мислите, както е свързан с въздуха. От времето, когато се разигра Мистерията на Голгота, той започна да усеща мислите си, както усещаше и своята кръв.

Но сега човекът си казваше и друго: Това, което изживявам като мисли, вече изгуби своя небесен произход; то е нещо, което възниква в самия мен, то е нещо земно.

Това настроение, което виждаше в мислите предимно земния елемент, беше характерно за последователите на древните Мистерии, включително и по времето на Голгота. Мнозина от окултните кандидати си казваха:

Невъзможно е да имаме мислите на онези наши предшественици, които ги получаваха направо от Боговете. Ние сме длъжни да развием едно чисто човешко мислене. Обаче тези чисто човешки мисли бяха сериозно застрашени от голямата опасност да попаднат под ариманическите влияния. Както онези мисли, които човек получава отгоре, го излагат на опасността от луциферически влияния, така и автономните човешки мисли го излагат на опасността от ариманически влияния.

Да, хората, които можеха да мислят по този начин, изживяха Мистерията на Голгота като едно истинско спасение на човечеството. През 4 столетие след Христа това изживяване угасна напълно. Но преди този момент, и особено по време на Христовото Събитие, тези хора си казваха: Онази духовна сила, която живее на Слънцето, сега вече може да се постигне от човека, защото той може да поражда и развива своите мисли вътре в себе си. През миналите епохи тази духовна сила можеше да бъде постигната само в сферата на свръхчовешкото. Но сега човек трябва да постъпи по друг начин. Сега той трябва вътрешно да издигне своите мисли до висините на божествения свят. Доколкото е земен мислител, той трябва да изпълни своите мисли с невидимата и чиста светлина на божествения свят. А това той може да постигне само с помощта на своята чувствена и мисловна връзка с Мистерията на Голгота.

Обаче по този начин мистериен празник трябваше да се измести от сезона на лятото в сезона на зимата. И как иначе, след като само през студените зимни дни и нощи човекът е здраво свързан и окован към покритата от сняг Земя, след като само през студените зимни дни и нощи нашата Земя прекратява космическите си и духовни връзки с атмосферната обвивка. Да, през зимните дни и нощи човекът не живее в просторите на Космоса, а в това, което ако мога така да се изразя се корени под земната покривка, под почвата. Само че Вие, скъпи мои приятели, трябва добре да познавате това, което се намира там долу.

Постепенно ние ще се научим да виждаме, че в обкръжението на Земята живее не само онова, което идва непосредствено от Слънцето, а че в живота на Земята участвуват и онези сили, които се пораждат под повърхността на Земята. За тези елементарни факти сме говорили и друг път тук в Дорнах.

Мнозина от Вас, които са поне малко запознати със селския бит, знаят, че щом наближи зимата, селяните изкопават в своите дворове големи ями. В тях те заравят картофи и картофите се запазват чудесно; нещо, което не би станало, ако селяните ги бяха оставили в своите изби и мазета. Защо? Представете си за миг парче земя: Тази земя цяло лято е поглъщала светлина и топлина от Слънцето. Така че когато в сезона на зимата насочим нашето внимание към това, което е скрито под земната повърхност, ние ще намерим там лятото. По време на зимата, лятото е

долу, в почвата. И точно това скрито под земята лято позволява на корените да се запазят и устоят през зимния студ. Така че, когато днес виждате едно растение, Вие трябва да сте наясно: То черпи сила от миналогодишното Слънце; то израства нагоре от Слънчевите сили, които преди това бяха приети от Земята.

Вгледайте се в корените, вгледайте се в част от листата и Вие ще откриете там миналогодишното Слънце. А тазгодишното Слънце, топлината и светлината на тазгодишното Слънце, Вие ще откриете в цветовете на растителния свят. Вгледате ли се в плодните пъпки на едно растение, които се намират в средата на цвета, Вие трябва да кажете: Всички те са последица от зимата и още по-точно: последица от миналото лято, а тазгодишното лято то дава само цветовете. Така годишните времена се вменват едно в друго; както по друг повод съм изтъквал, че в спящия човек времената се вменват едно в друго, така и тук времената се вменват едно в друго.

Представете си съвсем живо тази картина: когато снежната покривка обвие Земята, под снега остава и продължението на лятото. Сега човекът не се свързва с просторите на Космоса, сега той обръща душата си към вътрешността на Земята. Сега той се обръща към долните Богове. И тази представа беше изключително силна; по времето на Голгота тя караше последователите на древната мъдрост да си казват: Да, Христос, или неговата мъдрост ние трябва да търсим в това, което е свързано със Земята.

И докато подреждаше своите собствени мисли, човекът беше изпълнен с неудържимия копнеж: Ето, сега аз трябва да свържа тези извоювани от самия мен мисли с божествения свят, или казано с други думи, да ги христианизирам. Това той може да стори само през зимата; тогава, когато цялата Земя е откъсната от Космоса, откъснат е и той; сега, по време на зимата човекът е най-близо до онзи Бог, който слезе от Космоса и се свърза със Земята.

И през Коледните дни става точно това: Земята се откъсва от Космоса и в своята космическа самотност човекът търси близостта между своите самостоятелни мисли и духовно-божествения свръхсетивен свят; и ако разбира какво точно става в света около него, той започва да се брани от ариманическите сили, също както през древността той се бранеше с помощта на летните Мистерии от луциферическите сили.

Под ръководството на своите учители, древният човек беше довеждан до едно помрачаване на мисленето, което се извършваше по време на летните Мистерии. Обаче сега ако човек вникваше правилно в Коледна та Мистерия той трябваше да се почувствува издигнат и укрепен в своето мислене. Да, истините, които би възприел, трябваше да укрепят неговите мисли. Той трябваше да усети приблизително следното: Ето, сега аз може

би изграждам едно правилно отношение към Мистерията на Голгота и в резултат на това моите извоювани в упорство и мрак мисли, се озаряват от една неземна светлина. Те се озаряват от тази неземна светлина, защото онова Същество, което в древните предхристиянски епохи беше свързано само със Слънцето, сега намери пролука и слезе в Земния свят. И за разлика от летните Мистерии, които способствуваха за едно максимално екскарниране на духовните сили от страна на човека, по времето на Коледния празник, човекът трябваше да инкарнира духовното знание за Космоса и да го вмъкне дълбоко навътре в своето тяло.

Древният човек усещаше това знание не като свое притежание, а като дар от Боговете. И всяка година той го връщаше на духовния свят. Съвременният човек обаче трябва да гледа на своя мисловен свят, на своето мозъчно мислене, като на свое притежание. За тази цел той трябва вътрешно и свободно да се свърже с онова духовно Същество, което живя три години в тялото на Исус от Назарет; в противен случай човек би паднал в клопките на егоизма.

В известен смисъл ако мога така да се изразя древните Мистерии имаха един подчертано аристократичен характер и общо взето, самият аристократизъм води началото си от тези древни Мистерии, защото отделните мистерийни свещенослужители принасяха жертвите от името на всички останали.

Тържественият празник на Коледната Мистерия има подчертано демократичен характер. Това, което при дава истинското достойнство на човека, е неговото самостоятелно мислене. И Коледната Мистерия ще бъде видяна в нейната истинска светлина само тогава, когато се преодолее древния принцип: единият да принася жертва заради другите, „Единият и „другите“ трябва да изживеят обединяващото чувство, което ги издига и изравнява с Христос, с онова Слънчево Същество, което напусна духовния свят и слезе на Земята. През първите 4 столетия след Христовото Събитие тези изживявания бяха все още много силни. Едва по-късно декадентските мистерийни форми от Египет и Халдея отново простряха своите пипала над целия Рим и Западна Европа, като по този начин бих могъл да кажа омаломощиха до неузнаваемост истинското и първично християнство; те го „узакониха“ и вкараха в такива традиции, от които човек трябва да се освободи напълно, ако иска да живее според истините на християнството. Защото римското духовенство практически скри истинското християнство под одеждите на древната мъдрост.

Впрочем самото християнство просто копнее за това, че рано или късно, човек ще се устреми към своите духовни и свръхсетивни енергии; че един ден той няма да напуска своето тяло, за да се „разлива“ в духовния Космос, а ще осъществява човешкото си достойнство вътре в самия себе си. Той е „Човек“ в най-пълния смисъл на тази дума тогава,

когато е свързан със Земята; тогава, когато се бори за тази свързаност в онази част от годината, за която споменахме, че самата Земя е откъсната от духовния Космос, т.е. в сезона на дълбоката зима.

С всичко това, скъпи мои приятели, аз се опитах да Ви обясня защо в хода на времето летните Мистерии трябваше да преминават в зимната Коледна Мистерия. Тези неща трябва да бъдат разбрани правилно. Ние трябва внимателно и дълбоко да се замислим върху онези епохи от развитието на човечеството, които предхождат нашата Коледна Мистерия; да разберем и да ценим все повече и повече основната разлика: Че всички тайни, които някога човекът търсеше навън в Космоса, днес той трябва да търси в самия себе си.

Моята „Тайна Наука“ е написана тъкмо от тази гледна точка. Ако подобна книга трябваше да се напише в някоя от древните епохи, тогава нейният автор би трябвало да черпи всичко от звездите. Обаче в моята „Тайна Наука“ се тръгва преди всичко от самия човек. Да, тръгва се от човека и след това дълбоката вътрешна същност на човека се разпростира както назад към древната Сатурнова, Слънчева, Лунна епоха, така и напред към бъдещите планетарни епохи от развитието на нашата Земя.

Ако в древните епохи някой търсеше мъдростта на света, той започваше всичко от звездите, които са във в духовния Космос и се опитваше да пренесе в човешката душа това, което те говореха на човека. И ето, той отправяше погледа си например към Слънцето. Но тогава в сила беше старото имагинативно познание. За днешния учен Слънцето представлява едно гигантско газово кълбо, нещо което естествено е немислимо за чистото и непреднамерено съзерцание. За древния човек доколкото го наблюдаваше с физическите си очи Слънцето беше вещественият материален израз на една духовно-душевна сила, също както и човешкото тяло е материален израз на друга духовно-душевна сила. Да, човекът дълго и упорито се вглеждаше в Слънцето. И тогава той съумяваше да разчете в Космоса това, което виждаше като духовен облик на Слънцето, да го пренесе долу в своето собствено сърце и да каже: Ето, чак сега аз разбирам човешкото сърце, самото Слънце ми подсказва какво представлява естеството на човешкото сърце. Така и в другите звезди и съзвездия човекът откриваше това, което беше скрито в самия него.

Вие добре разбирате, че в моята „Тайна Наука“ не можеше да се тръгне по този път. Там за отправна точка е взет човека. Макар и този принцип да не позволява едно безусловно прилагане спрямо всички човешки органи и функции времето за това още не е дошло ние трябва да сме наясно: Ако успеем да разберем сърцето, белите дробове и т.н., ние ще разберем и Вселената. Ако днес някой проучва както трябва човешкото сърце, ако чете както трябва записаните истини в човешкото сърце, той ще е в състояние да открие и естеството на Слънцето. В древните епохи

човек се стремеше да изучава Слънцето и след като стигаше до определени познания за Слънцето, той започваше да разбира и човешкото сърце; в съвременната епоха човек първо трябва да вникне в белите дробове, сърцето и т.н. и чак тогава ще се научи да разбира целия Космос. За да се превърне в едно цяло с Космоса, древният човек си изработваше интимно усещане за тези неща, той изостряше това усещане най-вече в разгара на лятото, защото тогава най-добре можеше да поглежда нагоре към Слънцето и другите звезди.

Ако обаче днес човек иска да поеме чрез своите възприятия езика на Космоса, той трябва да обърне погледа си към дълбините на човешкото същество. И най-подходящото време за осъществяването на тази цел е сезона на зимата, на Коледата.

Опитайте се да разберете тази характерна особеност на Коледната Мистерия, скъпи мои приятели, защото за нас е наложително да съживим нещо от древните традиции, тъй като няма друг начин отново да застанем честно пред годишния кръг на Земята и да съизживеем истински този годишен кръг. Колко малко знаят днешните хора за тази космическа Коледа, колко повърхностно е тяхното знание и колко недостатъчни са спомените им за Мистерията на Голгота.

Подобна профанизация е в основата на голямото нещастие, което днес тегне над човечеството; тук се корени истинската вина на хората. Да, истинската вина е в летаргията и в отказа да обновим Коледното настроение, Коледните мисли.

А всички ние се нуждаем от такова обновление, защото иначе е невъзможно да станем истински хора, истински човеци; невъзможно е да открием космическия източник на нашите духовни сили. Да, ние се нуждаем от една космическа Коледа, от едно ново раждане на духовния живот. И едва тогава ще можем да празнуваме Коледата като честни хора; едва тогава ще има смисъл стремежът ни към пълно християнизирание на нашия мисловен свят, който сега усещаме като гореща кръв в нашето тяло, за разлика от древните мисли, които усещаме като вдишване и издишване.

Впрочем, предстои ни да живеем в епоха, която няма да прилича по нищо на нашата сегашна действителност. До съвсем скоро се смяташе например, че за да не се объркат „текущите сметки“ на годишния календар, Великденът трябва да се датира постоянно на 1 Април. Да, всичко трябваше да се свежда до материалистическото светоусещане за годишния цикъл.

И, разбира се, след време материалистическото мислене изобщо няма да си задава въпроса колко неестествено е Новата година да започва на 1 Януари, след като Декември „децем“ е десетия месец и явно Януари и февруари принадлежат към изтичащата година. Да Новата година може

да започва само през Март, както е било прието и в календара на римляните. Достатъчно беше обаче на един слабоумен френски монарх признат и от историята за слабоумен да хрумне мисълта, че годината може да започва в средата на зимата, на 1 Януари, и цялото човечество тръгна по този път.

Скъпи мои приятели! Ние трябва да сме наясно: Еволюцията на човечеството зависи от това, до колко човекът ще поиска да се свърже с мъдростта. Защото много факти говорят за обратното че човекът иска да се свърже не с мъдростта, а с глупостта. Замислете се за Коледния импулс, за това, че благодарение на него човекът може да приеме онази истина, която е изразена с думите: Аз съм пътят, истината и живота. Обаче пътят към истината може да бъде прокаран само с устрем и воля. За тази цел човечеството трябва да потъне в „среднощния час“. Само там то ще намери необходимата светлина.

Да, човекът не трябва да остане в оковите на старата традиция, според която първата Коледна меса беше отпразнувана в „среднощния час“. Човекът трябва да се издигне до убеждението, че от неговия собствен душевен мрак ще се роди най-добрата му част, че от мрака на душата му ще засияе неговата чиста и нова утринна светлина. Защото това е една несъмнена истина, скъпи мои приятели, че истинската светлина ще се роди от мрака. Само че занапред от този мрак не трябва да се поражда мрак и само мрак, а именно светлина.

Опитайте се да слеете Коледния импулс с онази душевна сила, която рано или късно ще озари мрака на „другото“ знание с напирашата отвсякъде духовна светлина и тогава Христовото Посвещение ще работи във всяко човешко сърце, а в душата си заедно с цялото човечество Вие ще изживеете една грандиозна космическа Коледа.

ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 24 Декември 1922

Уважаеми гости и скъпи мои приятели! Ако искаме да задълбочим нашите мисли в съответствие с днешния празник, най-добре е да постъпим по начина, за който стана дума вчера: Да насочим поглед към миналите епохи от развитието на човечеството, тъй като в противен случай едва ли бихме стигнали до истинското духовно ръководство на човечеството и до задачите, които то поставя пред съвременния човек. Ние не трябва да забравяме, че най-важната част на Коледния импулс се основава на факта, че през една далечна нощ нощта на 24 Декември Христовата светлина озари цялото човечество и неговото развитие, като по този начин Христовото Събитие се включи в планетарния живот на Земята, която едва сега а това важи и за човечеството получи своя истински смисъл.

Вчера трябваше да говоря пред Вас за онези епохи, които предшестваха Мистерията на Голгота и Вие помните, че най-забележителната роля тогава се падаше на Мистериите, които се празнуваха в разгара на лятото. Да, в разгара на лятото човекът както впрочем и самата Земя се чувствуваше отворен пред необятните простори на Космоса и свързваше душата си с определени извън-Земни сили. В предхристиянските епохи ръководителите на летните Мистерии имаха да изпълняват важни задачи пред съответните народи. Една от тях изискваше: В разгара на лятото, т.е. по времето на нашия Еньовден, човешките души трябваше да се обърнат Към божествено-духовните светове и да им принесат в жертва своя чувствено овладян мисловен свят. Защото ръководителите на Мистериите добре знаеха, че ако не предприемат нещо всичко, което се откриваше на човека в хода на годишния цикъл, се оказваше изложено на страшни луциферически изкушения. И те правеха така, че в разгара на лятото, когато Земята, тъй да се каже, широко размахваше крилата си в просторите на Космоса, човекът жертвуваше целия си мисловен свят.

Вчера споменах, че в хода на еволюцията определени народи стигаха по един сетивен начин до убеждението, че вместо към летните Мистерии, те трябва да се обърнат към зимните Мистерии. И все пак, в нашия залязващ усет за Коледния празник е заложена алтернативата: От една страна човекът може да се устреми към тази зимна нощ, за да търси раждането на Спасителя; от друга страна обаче, човекът, който преследва пътищата към Духа, може да се устреми към тишината на своето сърце и там да търси Коледната нощ, понеже знае, че по това време на годината той е най-близо до самотния живот на Земята. Защото по това време на годината Земята също е откъсната от Космоса и покрита от сняг и скована от студ живее своя собствен живот.

Обаче Коледният импулс играеше известна роля дори и през онези древни епохи, когато все още в сила бяха летните Мистерии. Само че в предхристиянските епохи Коледният импулс имаше по-друг смисъл, отколкото днес. Висшият Слънчев Дух принадлежеше все още на Космоса и не беше слязъл на Земята. По време на зимата положението на човека беше съвсем различно, отколкото е то днес. Както Земята, така и той, се оказваха в една пълна космическа самотност. И ние можем да вникнем в тогавашното му положение най-добре, когато отправим поглед към онези древни Мистерии, които бяха; широко разпространени преди Мистерията на Голгота. В тези Мистерии се пазеше науката за Посвещението, разбира се в нейната тогавашна разновидност. За част от древните народи Посвещението се състоеше в това, че окултните кандидати се научаваха да разчитат космическите надписи, но не така, както се четат мъртвите букви на лист хартия, а както се приемат

озарения от свръхсетивните Същества. Ако един човек навлизаше в тайните на Космоса, той знаеше, че това, което набира сили и израства по лицето на Земята, е само един образ на процесите, които имат своето начало горе в звездния Космос.

Да, онзи човек, който се учеше да разчита космическите надписи както нашият съвременник примитивно и бавно се учи да свързва мъртвите букви той знаеше, че всяко растение му открива нещо от тайните на Космоса; и ако погледът му политаше свободно над чудесния растителен свят или над животинския свят, този свободен полет се превръщаше в познание, превръщаше се в четене. Това беше част от обучението на окултните кандидати в древните Мистерии. Обаче ръководителите на Посвещението не предлагаха тези неща на учениците като че ли ги четяха от някаква книга; те просто им поверяваха това, което узнаваха в инспирациите си от т.нар „Годишен Бог“ за тайните на годишния цикъл и неговото значение за човешкия живот.

Навлизайки в тези тайни, хората се приближаваха и до древната мъдрост. Да, тогава те можеха просто да разчитат скритите послания на духовните Същества. А едно от най-важните послания за учениците беше това на „Годишния Бог“.

Какво представляваше впрочем този „Годишен Бог“, който стоеше горе всред Йерархиите? Той беше едно духовно Същество, към което се стремяха ръководителите, или поне част от ръководителите на Посвещението, и в този устрем те получаваха силата да виждат и нещо друго зад пролетното избуяване на растителния свят, да виждат и нещо друго зад зреещите плодове на лятото, зад увяхващите есенни листа, зад заскрежените зимни дървета, зад скритите под снега планински хребети. Цяла година траеше това „виждане“ и то обхващаше и пролетта, и лятото, и есента, и зимата. С помощта на това „виждане“, пространството между учители и ученици се насищаше с образи и пред учениците се откриваха тайните на самия човек. После годишният цикъл започваше отново.

И ако днес искаме да си изградим една макар и приблизителна представа за това, което се разиграваше между инспирираните от „Годишния Бог“ учители и техните ученици, ние трябва да знаем, общо взето, следното: Учителите насочваха учениците към силата, която бликаше в пролетното тайнство, към силата на Слънцето и на Земята. Те насочваха учениците към това, колко различни са космическите откровения на онези растения, които срещаме по огрените от слънце поляни и как съвсем други са космическите откровения, които идват от шепота на тревите във вековните сенчести гори. Учителите насочваха учениците към Слънчевата топлина и към Слънчевата светлина, които обгръщат едно или друго растение в зависимост от неговите закръглени или назъбени листа.

И всичко, което „Годишния Бог“ откриваше чрез посланията на самата Земя, водеше окултните кандидати към тайните на човешкото физическо тяло.

Да, тези учители загатваха за физическия произход на Земята; за могъщите Земни сили, които се издигаха нагоре към клоните и листата; и от всяка поляна, от всеки хълм, от всеки планински хребет към учениците се носеха различни послания, различни букви. И различните букви, които се състояха от живите растителни и животински форми, се допълваха така, както ние изграждаме днес от букви и думи едно или друго изречение.

Съзживявайки пролетта насочван от „Годишния Бог“ човекът се научаваше да разчита и живите надписи на природата. Да, Посвещенията на „Горните Богове“ не бяха напразни. И в края на пролетта, през Май или Юни, човек получаваше ясното усещане: ето, сега аз разбирам как от утробата на Космоса се ражда човешкото физическо тяло и както се развива, напредвайки в своето чудно съвършенство.

После идваше лятото. И тогава за да прозвучи великият космически Логос в действие влизаха същите букви и думи, обаче поради промените в Слънчевата светлина и топлина, те ставаха съвсем други, също както и първите зелени стръкове, които разказваха за дълбоките тайни на човешкото физическо тяло, се преобразяваха под лятното Слънце в цветове, плодове и т.н. Всеки можеше да се вглежда и да чете в пъстрите багри, които свързваха като с целувка безбройните Слънчеви лъчи и бликащите от Земята младенчески растежни сили. И в неповторимия, далечен и нежен тътен на космическите сили, струящи над бликащите от Земята младенчески сили, можеха да се прочетат всички планетарни тайни на нашата Земя, на онази Земя, която всяко лято се устремява към далечните простори на Космоса. Човекът се усещаше безкрайно близък и дълбоко свързан със своята Земя, която в тоя миг откриваше лицето си пред Космоса, пред звездния свят.

И всичко, което беше скрито и недостъпно в просторите на звездния свят, сега можеше да се прочете там в цъфтящите букви, в озарените от багри и красота цъфтящи букви на земните растения. Да, там ясно можеше да се види как слизайки от духовния свят в земната си инкарнация човекът привлича от всички небесни сфери етерните субстанции на своето собствено етерно тяло. И тайните на това етерно тяло можеха на свой ред да се открият по-късно в самия етерен живот, който пулсираше между Земята и Космоса под формата на Мировия Логос онзи Миров Логос, който караше растенията да цъфтят, а животните да устройват своите общества и норми на поведение.

С приближаването на есента обаче, буквите на Мировия Логос отново добиваха друг смисъл, Слънцето прибираше своята топлина и светлина, а

растенията търсеха закрила в това, с което лятното Слънце даряваше Земята. Буйният летен живот замираще, но растенията притежаваха вече онези сили, които бяха вложени в семената. Отново се оповестяваше всичко, което Мировият Логос сам беше вписал в Земния лик с помощта на цветята и растенията; отново се оповестяваше всичко, което криеха в себе си животинските видове. Най-дълбоки и интимни космически тайни можеха да се разчетат по полета на птиците. Най-дълбоки и интимни космически тайни можеха да се разчетат дори в поведението на най-незначителните представители на животинския свят, дори в поведението на насекомите. През есента те също търсеха закрила, променяха своите форми и т.н. Напредвайки в своята космическа самотност, Земята пробуждаше своето „себесъзнание“.

Да, събитията през втората половина на Септември, особено в селските области, които все още пазеха спомена за Михайловия празник, се посрещаха с особена тържественост. Целият този празник напомняше: В онзи миг, когато космическите простори се отдръпват от човека и когато се затварят всички земни пътища към Космоса, тогава човекът трябва да намери сили и да се присъедини към онези сфери, които не са свързани с външните физически и етерни процеси, с една дума да повери душата си на духовния Космос. Но дори и в поизбледнелия Михайлов празник от края на Септември, е запазено нещо от онзи копнеж на човечеството за духовно ръководство, каквото то се надяваше че ще получи от Йерархиите, в случай че външното ръководство чрез Слънцето и звездите се окажеше недостатъчно.

И в това чудно „четене“, което неусетно се преобразяваше в знание, се откриваха тайните на човешкото астрално тяло. Този процес беше най-подчертан през есента, когато инспирираните от „Годишния Бог“ кандидати, успяваха да проникнат в тайните на човешкото астрално тяло.

Да, по правило в есенния сезон Посветените се обръщаха към своите ученици и им казваха: Радвайте се и се уповавайте на онова Същество, което е изправено пред лика на Слънцето. Не забравяйте, че след като минете през Портата на смъртта и пристъпите в свръхсетивния свят, Вие ще се нуждаете от всички онези сили на Вашето астрално тяло, които са останали съхранени от поредния земен живот.

Тайните на човешкото астрално тяло се извличаха от откровенията на Логоса в цъфтящите и увяхващи растения, от завиращите се в почвата насекоми и т.н. Да, човекът постепенно разбираше, че ако иска да постигне истинското си достойнство, той трябва да се обърне към духовния свят. И тогава той ръководен от Посветените насочваше своя душевен поглед към онова свръхсетивно Същество, което ние означавам с името Михаил.

После обаче идваше онзи сезон от годината, който съответствува на днешната Коледа. През този сезон Посветените от „Годишния Бог“ показваха на своите ученици онези особености, които проличават в замръзването на водата, онези художествени форми на милиардите снежинки, от които е изтъкана бялата пелена на зимата. И ако през есента „четенето“ в природния свят, за което стана дума, се превръщаше в едно сетивно познание, сега то израстваше до един богат вътрешен живот. Душевните наблюдения, които през по-ранните годишни времена протичаха успоредно с външния физически труд, сега се превръщаха в задълбочен духовен труд. Целият живот прерастваше в едно мистично задълбочаване, в мистика. Човекът знаеше, че може да проникне в себе си и в най-дълбоката си Азова същност, само тогава, когато успее да „разчете“ всичко, което Мировият Логос е въткарал в снежната покривка на Земята. Посветените от „Годишния Бог“ бяха длъжни да разпознават неговия почерк в годишния сезон на зимата. Техният поглед ставаше все по-остър, така че те можеха да проследяват живота на покълващите семена или пък поведението на насекоми-те, които се опитваха да презимуват, издирвайки подземните сили. Да, погледът беше изместван от физическата светлина към физическия мрак.

В някои от Мистериите нещата бяха така устроени, че на учениците им се казваше: Ето, сега вие трябва да видите Слънцето в среднощния час, среднощното Слънце, сега вие трябва да разпознаете Слънцето зад тъмната маса на Земята. И благодарение на това, че вашият духовен поглед се изпълва с онази сила, която движи растенията и низшите животни, тъмната маса на Земята просветлява; самата Земя става прозрачна за вътрешните душевни сили на човека. Да, когато Земята овладява своята собствена мощ и се противопоставя на Космоса, човекът може да усили своя полет към Духа, защото сега и самата Земя е по-духовна и позволява на човека да разпознае среднощното Слънце, докато в разгара на лятото той стигаше до Слънцето само с физическите сетива, отправяйки взор към Космоса без да обръща нужното внимание на Земята.

Да съзерцават Слънцето в среднощния час, да го съзерцават в дълбоката зимна нощ! това беше нещо, на което Посветените трябваше да научат своите ученици. И тайните, до които те Посветени и ученици се добираха при това съзерцание, трябваше да се открият и на обикновените хора, които нямаха никакви връзки с Мистериите.

Но през онези древни епохи беше така, че докато Посветените насочваха своите ученици към среднощното Слънце, в същото време те трябваше и постоянно да им напомнят колко изоставен се чувствава в своя Аз земният човек. И свещеният зимен празник все повече и повече се превръщаше в празник на болката и отчаянието, с чиято помощ

човекът трябваше да научи, че по време на земния си живот е изключено да намери пътя към своя Аз. По този начин той трябваше да научи нещо, а именно: да извлича от знаците, които Логосът вписваше в скованата от зимен студ Земя всичко онова, което му показваше колко безпощадно е изоставен неговият Аз. И тогава той отправяше мечтите си към Слънцето, към Слънчевите лъчи, само че те бяха скрити от Земята. Наистина, той успяваше да зърне Слънцето в среднощния час, обаче се усещаше все по-слаб, за да стигне до среднощното Слънце. И все пак болезненото усещане за изоставеност на човешкия Аз от страна на Космоса съдържаше нещо пророческо: Да, рано или късно в хода на човешкото развитите Духовният повелител на Слънцето ще слезе на Земята, за да излекува космическата самотност на болното човечество.

Наред с това обаче се загатваше и за онова чудно събитие от човешката история, при което раждането на Христос в един от южните народи трябваше да преобрази древния празник на болката и страданието в празник на душевна радост и благочестие.

Глашатаите на това събитие го изобразяваха в съответните символи, но истинският смисъл беше този: Духовните сили на Слънцето ще напуснат космическите простори и ще слязат долу при човека, и всички хора ще станат свидетели как древният празник на болката и страданието се преобразява в празник на тиха душевна радост. Затова и чистите пастирски сърца можаха да чуят думите: „Слава на Бога във висините, и на Земята мир между хората, в които е моето благоволение“. Да, чистите пастирски сърца наистина чува тези думи.

Но в другия полюс на човечеството, където древната звездна мъдрост и редица непозволени магични техники се предаваха от поколение на поколение, също се стигна до идеята, че мировият Дух трябва да проникне в земната материя. И днес, когато говорим за Коледната Мистерия, ние трябва да доловим зад нейните очертания тъкмо онзи древен празник на болката и страданието, за който вече стана дума; ние трябва да се замислим и за онази сила, която се вля в човешката еволюция и която позволи на човека да се изтръгне от оковите на земната тежест. Ние трябва да изживеем Коледния импулс по такъв начин, че да си кажем: Да, колко верни са все още инспирациите на „Годишния Бог“, с които той озаряваше древните Посветени, колко вярно е, че точно в дълбоката зима нашата планета потъва в една голяма космическа самотност, колко вярно е, че тайните на човешкия Аз са свързани с годишните тайни. Но с хода на времето човек все повече се придържаше към мъдростта на своето сърце и така той можа да стане свидетел на това, как Христос Исус прекара своя земен живот. Защото само по този начин човекът можеше да почувствува дълбочината на Коледния импулс.

Обаче той ще се присъедини истински към този импулс само ако прояви волята да поеме пътя след Христос и да върви по него на всяка цена. Древните Посветени имаха друга задача: От годишния цикъл те трябваше да извличат тайните на човешката природа. Да, ние трябва да разбираме какво ни говори годината, но трябва и да се вглеждаме в дълбоката същност на човешката природа. И ако се научим да се вглеждаме правилно, или още по-добре казано да съзерцаваме правилно в дълбоката същност на човешката природа с помощта на антропософската Духовна Наука тогава пред нас се откриват буквите, които са вписани в сърцето и белите дробове, в мозъка и изобщо във всички части на човешкия организъм, пред нас се откриват тайните на Космоса; също както тези космически тайни се откриваха на древните Посветени чрез Логоса и неговите знаци в растителния и животинския свят. Да, ние трябва да се издигнем дотам, че да съзерцаваме човешкото същество. И тогава самата вътрешна същност на човека ще се превърне за нас в една вълшебна книга. И в нея ще намерим записани всички подробности от развитието на човечеството. Само че тогава, скъпи мои приятели, ние ще трябва да пожертвуваме нещо от себе си в името на човечеството и неговото развитие. Да, тогава нашата съзерцаваща душа ще се свърже с онази духовна сила, която постоянно тласка човечеството напред по неговия път. И именно защото човечеството е в едно непрекъснато развитие, пред нас блясва истинската задача: всяка нова епоха трябва да изживява по свой начин както Мистерията на Голгота, така и Мистерията на Коледата. Едва тогава ние ще се извисим до непосредственото усещане за онзи Дух, който си избра Исусовото човешко тяло, за да се роди във Витлеем; онзи Дух, който обеща: И ето, аз съм с вас през всичките дни до края на света. За тази цел ние трябва да си изработим нов духовен слухов орган, едно ново духовно ухо за незатихващото откровение на Логоса, за незатихващото му откровение в самото човешко същество. Нека да се вслушаме в инспирациите на този човешки Бог, както и на времето хората се научиха да се вслушват в инспирациите на „Годишния Бог“.

Само тогава човечеството ще продължи напред, без да застине в своето развитие и без да гледа постоянно назад към това, което Библията съхрани за духовния подвиг на Христос Исус. Само тогава хората ще стигнат до дълбокото убеждение и разбиране, че от Голгота насам, Христос е свързан с нашата Земя и стига човек да поиска, Христос неизбежно ще му се открие. Само тогава човечеството ще стигне до ощастливяващото разбиране на истината, че както някога Коледната нощ идваше след есенния Михайлов празник, така и сега след новото откровение на Михаил през последната третина на 19 век влиза в силата си един нов Коледен празник, благодарение на който човечеството трябва

да се извиси до едно ново духовно раждане, което е безусловно необходимо, понеже в противен случай човечеството ще тръгне по грешен път и Земята едва ли ще постигне бъдещата си духовна форма. Днес ние живеем в една епоха, когато съвсем не е достатъчно да почитаме ежегодния Михаилев празник и ежегодния Коледен празник, днес ние живеем в една епоха, която призовава: Хора, погледнете дълбоко навътре в душата си и там вие трябва да съзрете новото откровение на Михаил от последната третина на 19 век; там вие трябва да откриете пътя към истинския Коледен празник, а именно свързването с Духа, свързването с истинския Христов Дух, който изисква не само вяра, но и упорито, жертвоготовно и честно познание.

И чак тогава ние ще разберем думите, които са записани в Евангелието: „Аз мога да ви открия още много неща, само че не сте още достатъчно силни, за да ги понесете.“ Но човечеството е така устроено, че то ще понася все повече и повече от това, което Христос има да му каже. Човечеството съвсем не е устроено така, че да остане в плен на онези сили, които искат да спъват неговия напредък и които неизменно сочат към канонизираните мъртви букви, с които беше документирана Мистерията на Голгота. Да, ние трябва да сме наясно, че тези противникови сили имат единствената задача да лишат човека от живия и преобразяващ Христов Импулс. Защото нашата епоха изобщо не разчита на тези, които са тъй да се каже прехласнати в космическата пролет на външния свят, която ни се открива ежегодно в светлото, възторжено сияние на физическата природа. Тази природа въпреки неопикуемата си красота не може да ни покаже пътя към духовния свят. Съвременната епоха изисква от нас да открием пътя от Михаилевия празник към новия Коледен празник, защото в този път човек може да изживее не друго, а поредния космически изгрев на Духа. Обаче ние никога не бихме могли да открием този път, ако в нашето физическо съществуване се поддаваме на илюзията, че светлината идва от външния живот, от външната земна цивилизация, от външната земна култура. Ние трябва да отворим очите си за истината, че човекът е обкръжен от пълен мрак, но че единствено в този пълен мрак той може да издири онази светлина, която Христос внесе във Земята чрез тялото на Исус от Назарет.

Само тогава човекът ще може да продължи своя път, само ако крачи по този път с молитвения плам на пастирите, с молитвения плам на мъдреците от Изтока, които стигнаха до яслите през онази Коледна нощ. Човекът не трябва да изпуска неясните следи и знаци, защото те ще стават все по-отчетливи и ясни, и все по-недвусмислено ще сочат, че занаяд космическите истини ще се извличат от самото човешко същество, а Христовата тайна от истинското разбиране на Коледенния

празник. Но до този тържествен миг ще се извиси само този, който неуморно търси светлината в околния мрак.

Днес хората наричат „наука“ не това, което осветлява света осветляването може да дойде само от светлината а това, което го помрачава. За известно време мракът трябваше да погълне светлината.

И сега, от мрака, който действително е тук, човекът трябва да извоюва светлината на Духа. Това той може да стори само ако води борбата с несломима душевна сила, с неотклонна и твърда воля. Само тогава над него ще засияе онази вълшебна светлина на „пътеводната звезда“, която през великата Коледна нощ във Витлеем водеше мъдреците от Изтока към „мястото, където беше детето“.

Ние трябва да поставим Коледния импулс в неговото точно място от историческото развитие на човечеството. Ние не трябва да очакваме един нов Месия или един нов Христос. Ние трябва да се стремим към онези сили, които въпреки непрогледния мрак на материалния свят, идват от самото човешко същество, към силите, които идват от живия, безкраен и напредващ в своето развитие Христос Исус.

Да, ние не трябва да бронираме Коледния импулс в ежегодното и конвенционално настроение на един религиозен празник; ние трябва да го освободим и да отворим неговите граници във времето; само тогава Коледният импулс ще ни озари с прекрасната и спокойна светлина на Витлеемската звезда.

Да, уважаеми гости и скъпи мои приятели, в днешната Коледна вечер аз исках да Ви говоря точно за тази озаряваща светлина, точно за тази озаряваща звезда. Но позволете ми да спомена и нещо друго. Позволете ми да спомена, че макар и по един плах начин приемайки антропософската Духовна Наука Вие проявявате известна воля. И във вечери като днешната Коледна вечер, Вие свързвате тази Ваша воля с една друга воля, която се състои в порива да следваме небесната траектория на Витлеемската звезда. Защото в Коледната нощ само тя може да осветли истинския път на човека!

Да останем будни в дълбоката и чиста тишина на тази вечер, да изпълним душите си със светлината на Витлеемската звезда точно това е най-дълбокото Коледно Посвещение за нашата съвременна епоха. Всичко останало общо взето представлява само външната фасада на този Коледен импулс, който ние можем да пренесем от днешната вечер в утрешния ден. И тогава тази нощ ще стане за нас не само символ, защото символът ще оживее и ние може би ще се замислим колко дълбоко и всеотдайно трябва да се свържем с порива към Духа, който занаяпред ще изгрее във всички благочестиви и смели човешки сърца; поривът, който в същото време ще тържествува и под формата на истинския Коледен импулс;

поривът към онзи Дух, който през Коледната Витлеемска нощ поиска да се инкарнира в човешкото тяло на Исус от Назарет.

ДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 29 Декември 1922

Уважаеми гости и скъпи мои приятели! В лекциите, които изнесох тук преди Коледа, стана дума за връзката на човека с целия Космос и особено за връзката му с това, което пулсира в Космоса като духовно-душевени сили. Днес отново бих искал да се докосна до тези неща, но от съвсем друга гледна точка.

Човешкият живот, доколкото той протича като съизживяване на природния свят и като едно непрекъснато развитие на човешките душевни и духовни опитности, е поставен между две големи полярни противоположности. И човешките усилия за проникване в духовния Космос, са в значителна степен повлияни от въздействията на тези две противоположности.

От една страна пред човешкото мислене и пред човешкия сетивен живот застава т.нар. природна необходимост. Човекът се чувствава зависим пред тъй да се каже „железните“ природни закони, които той намира навсякъде във външния свят. Тези природни закони го пронизват отвсякъде, тъй като чрез своя физически и етерен организъм, той е включен във външния природен свят.

От друга страна в човека живее съвсем ясното усещане и то е неизбежно усещане за всеки здрав човек, че той не би бил на висотата на своето истинско достойнство, ако по време на живота между раждането и смъртта не стигне до свободата.

Аз многократно съм изтъквал една характерна особеност на съвременната естественонаучна епоха. Тази характерна особеност се състои в това, че естественонаучната епоха се стреми да пренесе желязната необходимост на природните явления в чисто човешката област на мислите, чувствата и волята. Последователите на естественонаучните светогледи разглеждат човешката свобода като нещо абсурдно или като една пълна илюзия, която възниква в човешката душа само защото човекът просто застава със своята воля пред едно решение, за което съществуват доводи „за“ и „против“. И практически решението взема не той, а доводите, които се оказват по-силни в дадения момент. Така че по-силните доводи закономерно побеждават по-слабите доводи. С други думи, средната сумарна величина на най-разнородни импулси, които действуват върху него през целия му земен живот, изтласква човека в една или друга посока. Това, че той се чувствава свободен твърдят хората с естественонаучно мислене идва от обстоятелството, че в своята цялост, диаметрално противоположните доводи „за“ и „против“,

образуват твърде сложно силово поле, в което единият вид доводи неусетно вземат превес и човек се оказва изтласкан в сферата на едно „решение“, което естествено няма нищо общо с неговата свободна воля.

Срещу подобно обяснение на нещата обаче застава не само етичното съображение, че истинското достойнство на човека изключва тази възможност човекът да хвърчи като топка между доводите „за“ и „против“, а и едно особено чувство, което за непредубедения слушател е въвн от всяко съмнение: чувството за свобода на човешката воля; и ако по силата на някаква теория той греши в усещането си за свободата, той би могъл също така да греши и в своите елементарни сетивни усещания. Изобщо, ако в своята чувствена сфера човекът би могъл да бъде измамен относно изживяването на свободата, той би могъл да бъде измамен и в изживяването на червения и зеления цвят, мажора, минора и т.н. Ето защо е извънредно характерно, че в новите естественонаучни възгледи така високо се цени теоретичният елемент, тъй като с неговата помощ човешките действия и човешката воля могат да се вмъкнат в рамките на абсолютната и безусловно природна необходимост.

Обаче проблемът за необходимостта и свободата, с техните всевъзможни отражения върху духовния живот на човека, е свързан с много по-висши сфери и изобщо не може да бъде разрешен на онази плоскост, на която се надяват да го разрешат естественонаучното мислене и ежедневието душевен опит на човека. Не трябва да забравяме, че този важен проблем стоеше пред човека също и през онези далечни епохи, когато душевното му устройство беше съвсем различно.

От лекционния цикъл, който започнах тук на 24 Декември 1922, Вие вече разбрахте, че така нареченото естественонаучно мислене съвсем не е толкова древно, както сме свикнали да смятаме. Ако се върнем към някоя от древните епохи, там ние ще открием едно човешко светоусещане, което е толкова едностранчиво-духовно, колкото и днешното светоусещане е едностранчиво-натуралистично. И колкото по-назад се вглеждаме в тези отминали епохи, толкова по-малко ще откриваме в тях това, което днес наричаме природна необходимост; защото в своя неповторим мисловен тембър, в своето звучене, природната необходимост при гърците беше нещо съвсем друго. И ако се отправим още по-назад, тогава на мястото на природната необходимост, ние ще открием такива силови въздействия, които според своята цялостна характеристика, бяха по-скоро свързани с божествено-духовното провидение. Докато днес, ако ми позволите този тривиален израз, според учените целият свят е изпълнен с природни сили, през древността мислителите навсякъде в света откриваха духовни сили, които също както и хората действаха с определени цели, само че техните цели бяха много по-мощни от човешките цели. Да, човекът беше потопен в сред

необозримото силово поле на определени духовни цели, на определени духовни намерения. И в това духовно светоусещане, човек насочваше погледа си към божествено-духовните сили, които определяха мотивите на неговата воля. Когато в естественонаучен смисъл днес човек мисли, той се усеща детерминиран чрез природните сили и природните закони. В древността той се усещаше детерминиран от неоспоримите духовни сили и духовни закони. За разлика от днешните натуралисти, древните хора въпреки че бяха, тъй да се каже, духовно детерминирани в много от случаите стигаха до изживяването на човешката свобода. Днешните натуралисти си въобразяват, че човешките действия се ръководят от природната необходимост. Древните обаче знаеха: Човешките действия се ръководят от божествено-духовните сили!

Достатъчно е само да погледнем как беше поставен въпросът за свободата и необходимостта в условията на съвършено различния духовен свят, за да си кажем: Всъщност по този начин външните събития изобщо не могат да ни съобщят нищо от това, което става в най-дълбоките пластове на живота и на космическата еволюция.

И все пак в космическата еволюция доколкото от една страна тя е природен процес, а от друга: Откровение на Духа може да се вникне и то твърде дълбоко. Това може да стане само с помощта на Антропософията. Само тя може да вникне в целия смисъл на този дълбок и разтърсващ душата проблем.

Впрочем еволюцията на природния свят обикновено се разглежда по един крайно ограничен начин. Днес естествоизпитателят се чувства задължен да изследва в кабинета си отделни и несвързани един с друг природни процеси, да ги нагласи в зрителното поле на микроскопа, да ги подложи на един или друг експеримент. И той изобщо не разбира колко жестоко ограничен се оказва при такъв изследователски подход.

Обаче всеки, който се наеме да разгледа душевния и духовен живот на човека, всъщност изцяло следва същия изследователски подход. Психолозите с право се боят да се изправят пред цялостното обяснение на човешката проблематика. Те прибягват до „тясната специализация“ и се опитват да свържат в едно цяло съвсем разнородни фрагменти на мисли, чувства и т.н., надявайки се, че така могат да основат една добра психология. Също както учените в клиниката или физико-химическата лаборатория се опитват да изковат един вид „мироглед на физическите сили“, изхождайки само от отделни казуси, наблюдения и експерименти.

Обаче в действителност подобни опити никога не водят до едно цялостно обхващане на реалния свят, нито в областта на физическите, нито в областта на духовните явления. Аз далеч не искам да кажа нещо лошо за тези тясно специализирани изследвания, напротив, както знаете многократно съм ги оправдавал в една или друга от моите лекции. Но

това още повече ни задължава да кажем: След като по този начин чрез взаимодействието между отделните си фрагменти природата и светът не се откриват на човека, ние стигаме до убеждението: Чрез своите изследвания, наблюдения и експерименти, човекът никога не може да си изгради един правилен и озарен от истината светоглед. Естествено, човек може да изследва черно дробните клетки или чернодробните процеси, както и мозъчните клетки или мозъчните процеси; в тези насоки той несъмнено може да стигне твърде далеч. Само че те го отвеждат в странични пътища, а не към главната цел. Ето защо правилен възглед за цялостния човешки организъм по този начин не може да се получи, понеже в случая липсва една ръководна, една всеобхватна идея за устройството на човешкия организъм. Ако тя съществуваше, тясно специализираните изследвания щяха да имат съвсем друг вид, а не както днес химията или астрохимията, физиката или астрофизиката, биологията и т.н. напразно се опитват да стигнат до един правдоподобен образ на външния свят и да обяснят как си взаимодействуват различните природни сили и закони. Човекът може да стигне до един правдоподобен образ на външния свят, само ако изработи в себе си онази способност да съзерцава във външната природа, която приблизително би отговаряла на съзерцателната му способност, зад чернодробните, бъбречни, сърдечни и мозъчни процеси да вниква именно във всеобхватната идея за устройство на човешкия организъм.

Разбира се, може да се възрази: да, вероятно един ден процесите в черния дроб и мозъка на човека ще намерят своето задоволително биологическо обяснение. Обаче на свой ред ние можем да кажем: Естествено, само че взаимодействията между черния дроб, мозъка и т.н. са свързани с целия човешки организъм. Но дори и да се обърнем само към отделните процеси, ние рано или късно ще сме в състояние да се доберем до цялостния образ на човешкия организъм, включващ в себе си всевъзможни въздействия химически, физически, биологически и т.н.

Ето, пред нас е цялостният образ на човешкия организъм. В него действуват определени природни сили и закони. А дали те действуват и в пространството около човека? Да, в известен смисъл те действуват и вън от него. Моля да не бъда разбран погрешно. Нещата винаги са относителни. Ако вникнем в процесите на човешкото ухо, ще установим, че те представляват едно относително цяло. Но в случай, че разгледаме слуховия орган като продължение на ухото в посока към мозъка, ние също стигаме до едно относително цяло. Ако съединим външното и вътрешното ухо, ние отново стигаме до едно по-голямо относително цяло, което вече принадлежи към главата, а тя на свой ред принадлежи на целия организъм. Стремехът към един цялостен и всеобхватен възглед,

включващ в себе си всички сили и закони, действащи в човешкия организъм, винаги ни води до подобни резултати.

Един такъв всеобхватен и тотален пример, взет от външния свят, е денонощният цикъл. В този случай тоталността идва от взаимодействието на цял ред природни закони. В хода на денонощния цикъл както в нашето обкръжение, така и в самите нас се разиграват най-различни физически и химически процеси. И ние бихме могли да обобщим: Всъщност денонощният цикъл е един вид „времеви“ организъм, включващ в себе си ред природни процеси, всеки от които ние можем да изучим отделно.

Друг, още по-голям пример на „тоталност“ имаме в годишния цикъл. Ако погледнете този годишен цикъл и всичко, което става със Земята и човечеството в хода на една година дори и само във външния атмосферен пласт ако проследите процесите в растенията и минералите, Вие ще установите, че сте изправени пред един още по-всеобхватен „времеви“ организъм, чиито природни процеси можете да изследвате под формата на чернодробни, стомашни, бъбречни процеси и т.н. и т.н. Практически в годишния цикъл има едно органическо натрупване думата е приблизителна, но все пак може да се употреби едно органическо натрупване на такива процеси, които подлежат на подробно естественонаучно изследване.

Бихме могли да кажем сигурен съм, че дори и зад тези бегли думи, Вие ще се досетите колко дълбоки и сериозни са нещата, че само ако на един човек липсва абстрактното отношение към външния природен свят, което го тласка към днешните физически и химически експерименти, имащи за цел да обяснят явленията в ботаниката или зоологията, само ако отхвърли цялата естественонаучна абстракция, той може да добие усет за космическия организъм на денонощния и годишния цикъл. И добивайки този усет, той открива, че нещата тук всъщност са идентични със самия него. Позволете ми да обясня какво имам предвид.

Нека спрем вниманието си най-напред на годишния цикъл. Ако настроим душите си на същата вълна, каквато успяхме да постигнем тук последния път непосредствено преди Коледата, ние ще установим, че от най-първата пролетна зеленина до периода на цъфтенето, се разиграват определени процеси. Да, ние имаме един необхватен сбор от природни процеси, които се разиграват в посока от корените към цветовете. А наесен, когато настъпи увяхването на растителния свят, ние имаме процеси от съвсем друг вид.

По този начин ние обхващаме в едно органично цяло голяма част от заобикалящите ни природни процеси. Ние виждаме как през летните месеци растителният свят променя своя външен облик; животинският свят също, особено низшият животински свят, насекомите. Ние виждаме как през лятото Земята „отваря“ всичките си органи към просторите на

Космоса, и как благодарение на това определени Земни процеси се насочват навън, към Космоса. Ние виждаме как наесен и зиме тези процеси отново се прибират към Земята, как Земята, бих могъл да кажа, натрупва все по-голямо надмощие над буйния и бликащ пролетен живот, довеждайки го до един вид привидна смърт или поне забулвайки го в продължителен и дълбок сън, сякаш цялата Земя се затваря за въздействията на Космоса. Тук в годишния цикъл ние виждаме две противоположности, чиито неизброими съставни части са обединени в едно затворено цяло.

И когато спрем душевния си поглед върху един такъв годишен цикъл, който ни се представя като едно затворено цяло, в смисъл, че от определен момент той започва новата си фаза, която, общо взето, повтаря старата фаза, ние откриваме, че тук сме изправени не пред друго, а пред една природна необходимост. И ние, хората, малко или много, участвуваме в тази природна необходимост. А ако сме изцяло включени в нея, тогава ние бихме попаднали в безусловно подчинение пред тази природна необходимост. В хода на годишния цикъл се проявяват определени природни сили, които имат отношение към нас, хората, доколкото сме жители на Земята. Впрочем Земята не се променя толкова бързо. Разбира се, още в следващите дни ние влизаме в други, по-малки цикли, обаче Земята едва ли се променя толкова бързо, че в продължение на един цял живот, човек да забележи онези постепенни изменения, които година след година се натрупват върху цялостния облик на Земята. И така, доколкото всяка година минаваме през пролет, лято, есен и зима в нашето собствено тяло, ние сме включени в природната необходимост.

Да, така трябва да се разглеждат нещата: само истинската опитност дава познание; всяка теория тръгва от една строго ограничена житейска област и веднага се опитва да обясни целия живот. Ние не трябва да изхождаме от частните закони на гравитацията, от законите на растителната вегетация, от законите на животинските инстинкти, от законите на логиката, защото всеки частен закон, попаднал в човешката глава, бързо прераства във фалшиви обобщения. Ние просто трябва да наблюдаваме един или друг феномен, където има взаимодействие между природните сили. Такъв феномен е годишният цикъл.

Обаче дори и един повърхностен поглед ни убеждава, че спрямо годишния цикъл, човекът има известна свобода; спрямо годишния цикъл той има относително свобода. Антропософският светоглед подчертава този факт още по-ясно. Защото антропософското обяснение насочва нашето внимание първо към онези две редуващи се състояния, които са присъщи на всеки човек в хода на денонощието: състоянията на будност и сън. Знаем, че докато човек е буден, неговото физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло и неговият Аз се намират в относително единство.

Докато човек спи, в леглото остават тясно преплетените физическо и етерно тяло, а във от тях са астралното тяло и Азът.

И когато с помощта на антропософското познание, за което Вие сте осведомени от нашата литература, се обърнем към физическото и етерното тяло на човека в зависимост от това дали той спи или е буден, тогава установяваме следното.

Когато астралното тяло и Азът са извън физическия и етерен организъм, тогава в този физически и етерен организъм възниква един живот, какъвто във външната природа можем да намерим само в минералното и растително царство. Обстоятелството, че физическият и етерен организъм на човека включват в себе си и такива процеси, които не са само минерални и растителни, се дължи на особената организация, зависеща от временното присъствие на астралното тяло и Азът в човешкия организъм. Ако със своето астрално тяло и своя Аз човекът не се потопи навреме, т.е. ако закъснее да се потопи във физическото си и етерно тяло, тогава той би останал в сферата на минералния и растителен живот. Но в мига на заспиването, човекът попада под действието на една тенденция, която се стреми да го превърне в минерално-растително същество. И по време на съня тази тенденция получава явен превес над всички други процеси.

Ако със средствата на антропософското познание се вглеждате в спящия физически човек, тогава в този спящ човек естествено в рамките на необходимите различия Вие ще откриете един верен образ на всичко онова, което през пролетта и лятото пронизва нашата Земя. Минералните и растителни сили нарастват неудържимо и буйно, разбира се, под друга форма, а не като зелените пролетни растения, които поникват от Земята. И все пак, както казах, това, което се разиграва по време на съня в човешкия физически и етерен организъм, е един верен образ на Земята през сезоните на пролетта и лятото. Човекът от съвременната космическа епоха е организиран именно в съответствие с тази външна природа. Той може свободно и безпрепятствено да отправя своя физически поглед към тази физическа природа. Той спокойно може да съзерцава всички фази на пролетния растеж, на пролетното цъфтене. В мига, обаче, когато човек получи определени инспирации и имагинации, тогава с помощта на потопеното си в съня физическо тяло, той ще съзри сезона на лятото. Защото да спиш, това означава: Пролетта и лятото да навлязат във физическото и етерно тяло. Неудържимият и бликащ от младенчески сили живот започва. И когато ние се пробудим, т.е. когато Азът и астралното тяло отново се приберат в човешкия организъм, тогава този неудържим и бликащ живот на физическото и етерно тяло изведнъж утихва. За духовно обучения поглед сега започва един живот във физическия и етерен организъм на човека, който е твърде близък до

есенния и зимен живот на цялата планета. И практически, ако ние проследим човека в редуващите се периоди на будност и сън, неизбежно ще установим един сбит и микрокосмически образ на есен, зима, пролет, лято. Да, необходимо е само да проследите физическия и етерен организъм на един човек в рамките на 24 часа естествено със средствата на антропософското познание и Вие ще установите един цял годишен цикъл в областта на микрокосмоса. Така че, ако вникнем истински и дълбоко в спящия и буден човек, в тази негова част, която нощем остава в леглото и другата част, която денем бди и действа във външния свят, тогава ние стигаме до убеждението: Ето, в микрокосмически смисъл, през изтеклите 24 часа се извърши един цял годишен цикъл.

Обаче нека сега разглеждаме и това, което по време на съня се отделя навън от човешкия организъм: Азът и астралното тяло. Ако се обърнем към спящия човек с помощта на инспирацията и интуицията, ние ще установим, че докато той спи, неговото астрално тяло и неговият Аз са поверени на духовния свят, на духовните сили, и че в този духовен свят астралното тяло и Азът ще стигнат до един съзнателен живот едва в по-късните превъплъщения на нашата Земя. И ние трябва да сме напълно сигурни: По време на съня, т.е. между заспиването и пробуждането, астралното тяло и Азът са до такава степен недостъпни за външния свят, дотолкова са „оттеглени“ от света, доколкото и цялата Земяна планета през зимата е „оттеглена“ от просторите на Космоса. По време на съня Азът и астралното тяло действително се намират в техния „зимен сезон“. Но по този начин по време на съня в човешкия организъм настъпва едно забележително смесване, една съчетание, което за планетарните мащаби на Земята напр. е възможно само доколкото тя притежава две противоположни „полукълба“: практически по време на съня спрямо своето физическо и етерно тяло човек се намира в лятото, а спрямо астралното тяло и своя Аз, човек се намира в зимата.

По време на будстването нещата са поставени обратно. Тогава за физическото и етерно тяло настъпва зима. Азът и астралният организъм на човека са обърнати към онези космически сфери, с които те могат да поддържат връзка, докато човек е буден. Когато Азът и астралното тяло се потопят във физическото и етерно тяло, тогава за тях за Азът и астралното тяло настъпва лято. Отново имаме сливане между зима по отношение на физически-етерния организъм, и лято по отношение на Азът и астралния организъм.

Нали разбирате ако разглеждаме Земята, в нейните различни географски области, ние ще имаме едно временно и лято, и зима; само че ние не можем да вместим тези годишни времена едно в друго. Обаче в човека непрекъснато има едно взаимно проникване на микрокосмическото лято и микрокосмическата зима. Спи ли човек,

неговото физическо лято се слива с неговата духовна зима; буден ли е човек неговата физическа зима се слива с неговото духовно лято. Във външната природа човек има обособените лято и зима под формата на годишния цикъл, в себе си обаче, той постига едно микроскопическо сливане, така че разполага с една постоянна зима и с едно постоянно лято. Докато за външния природен свят, зима и лято се редуват във времето и в една географска област цари или зима, или лято, за човешкото същество тези две течения са взаимно вплетени и съществуват едновременно, макар и по един твърде особен начин. Вътре в човека винаги има и лято, и зима. Само че веднъж духовното лято е свързано с телесната зима, а друг път духовната зима е свързана с телесното лято.

Във външния ход на природните процеси ние имаме един вид „съкратен курс“ на природните сили и природните закони. Само че докато в една географска област те действуват последователно и не могат да се неутрализират взаимно, в човешкото същество не е така. Там те се неутрализират напълно. А това става благодарение на обстоятелството, че човекът закономерно редува състоянието си на бодърствуване и сън. Човекът се превръща в свободно същество именно защото природните необходими, които иначе се манифестират във времето, при него се неутрализират и вместиат една в друга.

Ето защо и човек никога не може да се издигне до разбирането за свободата, ако той не проумее: Винаги когато неговата физическа и етерна природа са в състоянието на лято и зима, към тях той прибавя зимата и лятото на своя духовен живот.

И така, Вие виждате, че докато наблюдаваме външната природа, ние стигаме до такива образи, до какви то е изключено да стигнем при човека нито в неговия сън, нито в неговата будност. Тук ние трябва да сме съвсем точни: В рамките на човешката природа, естествените природни процеси губят своята валидност! И едва когато тези естествени природни процеси престанат да смущават нашата човешка природа, ние стигаме до истинската възможност да погледнем в духовно-моралната същност на човека. По този начин ние изграждаме едно етично, едно морално отношение към човека, също както изграждаме и едно природно отношение към природата.

Ако с така извоюваните познания погледнем навътре в себе си в подкрепа на това твърдение могат да се посочат още много факти ние стигаме до един обобщен и „кондензиран“ вид на всичко онова, което иначе е разтеглено в хода на времето. И едва сега, след като разглеждаме нашата човешка същност по този нов начин, ние започваме да внасяме нещо ново и в отношението ни към времето и неговото протичане.

Повърхностната научна методология не се издига дотам, че да заяви: Когато се вглеждаш в човека, ти трябва да доловиш онази полифонична

тъкан, която в хода на времето съществува само като отделни и пръснати звуци. И ако изработим един вид духовно ухо, тогава изведнъж в човека ще запеят всички летни и зимни звуци, които иначе се пораждат тук или там в хода на времето. Времето действително се превръща в пространство. Цялото космическо обкръжение включително и времето тръгва срещу нас от дълбините на Вселената; за онова, което звучи от нас самите то е като фокусирано в един център, в една точка.

И тогава вече настъпва един момент, когато научната методология се слива с художественото светоусещане, когато наука и изкуство не застават като две враждебни сили нещо характерно за натуралистическата епоха, а като две сили, за които Гьоте можа да каже: Работата е там, че изкуството разбулва определен вид природни тайни, без които природата никога не може да бъде разбрана докрай. Да, в известен смисъл ние трябва да гледаме на света и от художествена гледна точка. И ако веднъж направим крачката от повърхностното научно мислене към художественото светоусещане, следва да направим и крачката към религиозното изживяване.

Открием ли в себе си центъра, където взаимодействуват физическите, душевните и духовни космически сили, ние можем да се обърнем по съвсем друг начин към външния свят. Тогава човешката воля се устремява към истинското художествено творчество, а накрая и към такова отношения спрямо външния свят, което е не просто едно пасивно познание, а по-скоро светла и радостна саможертва и тази саможертва бих могъл да опиша по следния начин. Човекът не гледа вече в света с абстрактното и студено мислене на своята глава; той започва да гледа в света с цялото си същество. Той започва да се намесва в живота и мощно развитие на света по съвсем друг начин, отколкото се намесваше в досегашните факти на ежедневието. Живото и мощно развитие на света неусетно се превръща за него в един нов култ, в един космически култ. И отсега нататък във всеки миг от живота си, човек може да свещенодействува в този космически култ. Всеки земен култ е само един символичен образ на космическия култ. Да, този космически култ е истинската кулминация на всеки земен култ. И само ако докрай и правилно се проникнем с това, което беше казано днес, ние ще се извисим до възможността да разглеждаме който и да е религиозен култ в ясната и чиста светлина на антропософското познание. Точно тази ще бъде и задачата ни през следващите дни, скъпи мои приятели и уважаеми гости: да вникнем поне малко в отношението на Антропософията към различните форми на култа.

ЕДИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 30 Декември 1922

Уважаеми гости и скъпи мои приятели! В много от моите лекции аз подчертавах, че в далечните епохи от развитието на човечеството, едно хармонично и чудно единство обгръщаше науката, изкуството и религията. Който е стигнал до известни представи за същността на древните Мистерии, той знае: В различните Мистерии окултните кандидати търсеха познанието като едно откровение на Духа, но те го търсеха под онази форма, която малко или много съответствуваше на тогавашната епоха. Естествено, тази форма не може да отговаря на нашата епоха; независимо от това обаче, ние сме длъжни да търсим духовното познание за света. Съществена особеност на древните епохи беше тази, че окултните кандидати се стремяха към едно образно познание на духовния свят. Духовното познание беше предавано от човек на човек не с думи, а с онези средства, които постепенно прераснаха в изразните средства на нашите изкуства: а именно в специфичните средства на изобразителните изкуства, музиката, „словесните“ изкуства. Обаче в хода на времето от тази втора степен човекът мина в следващата, трета степен, която се изразяваше в едно религиозно-култово откровение за същността на видимия свят. И сега човек се усещаше извисен до живите божествено-духовни връзки на целия свят, и то не по един разсъдъчен начин, нито път по един емоционален начин, какъвто е случая с изкуството. Със своите мисли, чувства, с най-дълбоките импулси на своята воля, той просто се потопяваше в живия божествено-духовен свят. А онова, чрез което трябваше да се одухотворят съзнателните действия на човека, се съдържаха именно в жертвоприношенията, в култовия церемониал. Впрочем тогава навсякъде цареше живото усещане за едно пълно единство между наука, изкуство и религия. Днес обаче идеалът на съвременния духовен живот трябва да се промени из основи. Човек трябва да заложи всичко в името на онова, което предусети и самия Гьоте: познанието трябва да се извиси до степенята на изкуството; не до някакво символично или алегорично изкуство, а до непосредственото съзидание в звуци, форми и слово. Защото всичко това неизбежно ще потопи човека в едно дълбоко и първично религиозно чувство, в едно дълбоко и първично религиозно изживяване.

Истинската същност на антропософската Духовна Наука вижда само онзи човек, който ясно различава в нея тъкмо този импулс. Естествено, в своето духовно развитие, човечеството ще трябва да преодолее не малко препятствия, за да стигне до осъществяването на подобен идеал. Но тъкмо в търпеливото посвещаване на тази тежка борба е вложен и един елемент, който може и трябва да ощастливи цялото Антропософско Движение*8. Може би едва след като подробно изложи моите мисли, Вие

ще вникнете в дълбоките причини за тези разисквания. Предварително бих желал да отбележа, че днес Антропософското Движение далеч вече не съвпада с Антропософското Общество; обаче ако Антропософското Общество иска да постигне своите цели, практическото трябва да се проникне изцяло с импулса на Антропософското Движение.

Антропософското Движение обхваща много по-широки кръгове, които далеч надхвърлят тези на Антропософското Общество. Поради тази причина методологията на Антропософското Движение следва да бъде по-различна от неговата методология по времето, когато Антропософското Движение беше ограничено предимно в рамките на Антропософското Общество. И все пак Антропософското Общество ще изпълни голямата си задача, само ако то се превърне в един вид енергетичен източник за Антропософското Движение.

За да бъде разбран не просто теоретично, а съвсем реално, позволете ми да споделя с Вас нещо, което има непосредствена връзка с днешната тема. Става дума за едно друго движение, което възникна покрай Антропософското Движение. Ако не уточним добре тези неща, лесно могат да се породят всевъзможни недоразумения и грешки.

Ето защо днес бих желал макар и съвсем импровизирано да поговоря върху онази форма, до която напоследък стигна едно ново религиозно-култово движение. То впрочем има нещо твърде общо с Антропософското Движение, макар и смесването им да е недопустимо от каквато и да е гледна точка. Да, става дума за онова религиозно-култово движение, което цели обновяване на християнството и самото то определя себе си като „Движение за религиозно обновление“*9. Позицията на това Движение спрямо Антропософското Движение ще може да бъде разбрана само ако изясним каква е първоначалната цел на неговото възникване.

От известно време при мен започнаха да пристигат млади теолози, християнски теолози, които привършваха теологичното си обучение. На всички тях предстоеше една или друга пасторска кариера. Те идваха при мен и заявяваха приблизително следното: За нас е пределно ясно, че в края на своето обучение днешният млад теолог дори да е отдаден с цялото си сърце на университетската теология няма под краката си здрава и сигурна почва. Теологично-религиозното движение постепенно навлезе в такива форми, които не позволяваха на младите пастори да включат в своите проповеди и в цялата си духовна дейност могъщите и живи сили на Мистерията на Голгота. Младите теолози не можеха да се проникнат от съзнанието, че чрез Мистерията на Голгота стана нещо изключително важно, а именно, че Христовото Същество, което по-рано обитаваше в духовните светове, се свързва със Земяния живот на човека и продължи да работи там, в Земяния живот и в Земяната степен на човека. И аз съвсем

ясно долавях как в душите на тези хора, които идваха при мен, се пораждаше едно силно предчувствие: ако всички ние искаме християнството да остане живо и да ръководи нашия духовен живот като една действителна сила, тогава абсолютно необходимо е да се извисим до едно радикално обновление на целия теологически импулс, на целия религиозен импулс. А по начало не съществува никакво съмнение: Истинската сила на религиозния импулс се проявява по такъв начин, че пронизва от край до край мислите, чувствата и волята на човека.

Младите теолози, които идваха при мен, търсеха някаква помощ и те не биха могли да я намерят другаде, освен в антропософската Духовна Наука. Да, тази необходимост беше явна: Истинското християнство не може да действа като някакъв частичен ентузиазъм от едно или друго пасторско сърце, то трябва да обедини онези сили, които работят несъзнавано в сърцата на стотици и хиляди хора. Естествено, стремежите на тези личности не бяха единни, но във всеки случай те бяха много по-интензивни от стремежите на ортодоксалните теолози. Освен това те добре разбираха, че стремежът към религиозно обновление е не нещо спорадично, а блика от сърцата на много хора.

След известно време тези млади хора отново дойдоха при мен. Както и бях предвидил, те споделиха, че много от начинаещите теолози са се присъединили към тях, водени от същата незадоволеност по отношение на университетската подготовка, която се оказваше съвсем недостатъчна за тяхната пасторска кариера. Налице бяха всички изгледи, че кръгът се разраства.

Тогава аз казах: Естествено, днес съвсем не е достатъчно тук да проповядват определен брой пастори. Религиозното обновление не може да се ръководи от тези, които се обучават в пасторски грижи към измъченото човечество. То е дело на онези хора, в чиито души пулсира чистата и жертвоготовна изповед, дело на онези хора, които макар и съвсем смътно носят в себе си един силен религиозен импулс, един специфичен религиозно-християнски импулс. И работата е там, че занапред официалната теология изобщо няма да е в състояние да задоволи този мощен християнски импулс.

Загатнах също и за една друга подробност: Огромната част от населението е вън от Антропософското Движение и засега тези хора ръководейки се от предпочитанията на своите сърца не ще могат да намерят никаква възможност, за да се присъединят към Антропософското Движение.

По-нататък аз подчертах, че при Антропософското Движение накрая се стига дотам, да заявим пред себе си ясно и категорично: Всички ние живеем в една епоха, при която самото развитие на света внася определен сбор от духовни истини и стига хората да поискат в качеството си на

духовни изследователи, те могат да проникнат в тези духовни истини. А дори и да не пожелаят да работят като духовни изследователи и живеят само с честния стремеж към истината, всички хора ще са в състояние да разберат истините, открити от духовния изследовател, да ги разберат ясно и просто със своя здрав човешки разум.

Не пропуснах да отбележа и нещо друго, на което Антропософското Движение разчита, а именно на обстоятелството, че днешният човек, търсещ пътя към Антропософското Движение, е дълбоко убеден: духовни те истини, които се откриват на съвременното човечество, нахлуват в него не като нещо друго, а като познание. Всичко онова, което днес има някакво значение за духовния живот на човека, идва като познание. Естествено не става дума за това, че един човек, намиращ се вътре в Антропософското Движение, трябва да прояви компетентност в една или друга научна област. Антропософското Движение не изисква от своите последователи каквито и да са научни амбиции или заложби. Както вече казах, антропософските истини са лесно достъпни за здравия човешки разум, стига той да не е деформиран от някакъв предразсъдък. Аз подчертах още, че след като достатъчно голям брой хора биха намерили пътя към Антропософското Движение, всичко онова, което е необходимо за религиозните цели и религиозните идеали, постепенно ще се обособи във от Антропософското Движение. Наред с това обаче, съществуват много хора, при които макар и споменатия импулс за религиозно-християнско обновление да е изключително силен, няма да намерят пътя към Антропософското Движение, тъй като са поставени в неподходяща културна и социална среда.

И това, което е действително необходимо за тези хора, се свежда до следното: По един съответстващ за тях начин, те ще трябва да открият пътя към истинския духовен живот на човечеството.

Аз изтъкнах и обстоятелството, че така или иначе, ще се стигне до образуването на общности. Разбира се, Антропософското Общество има своите цели и задачи, но общо взето те могат да бъдат постигнати и от отделната личност. В този случай обаче индивидуално извоюваното познание е длъжно да се проникне от вътрешната необходимост на онези етично-религиозни и социални сили, от които се нуждае самата еволюция на човечеството.

Често се налага да помагаме по един или друг начин на хора, които засега не са в състояние да предприемат крачката към Антропософското Движение. Общностите, които създаваме тук или там имат пряко отношение към този въпрос. Те са длъжни да посочват единствения правилен път, по който може да напредва днешното човечество. Всичко, което споделих тогава с тези неспокойни и търсещи хора може да бъде обобщено с думите: Днешният етап от развитието на човечеството

изисква все по-силно разрастване на Антропософското Движение; то трябва да се развива с оглед на своите специфични условия, състоящи се в това, че духовните истини проникват непосредствено в човешкото сърце, че истините от духовния свят укрепват човека! И едва тогава хората ще открият верния път, който от едната си страна е художествен, а от другата религиозно етично-социален.

От самото си възникване Антропософското Движение следва точно този път. И ако той бъде правилно разбран, за Антропософското Движение друг път не е необходим.

Необходимостта от друг път съществува за онези хора, на които е трудно да вървят по пътя на Антропософията. Засега те трябва да следват един друг път, който ако мога така да се изразя ще се слее с антропософския път едва по-късно. По този начин се откриха перспективи за две самостоятелни движения. От едната страна стоеше Антропософското Движение, което тъкмо тогава набираше сили и определяше своите конкретни цели. То не позволи никакво объркване в специалните изследователски области, които се разкриваха в хода на неговото развитие. От своя страна научните занимания в тези области не попречиха на самото Антропософско Движение. Ние трябва да сме наясно: Антропософският импулс беше този, който ръководеше Антропософското Движение. обстоятелството, че в хода на времето възникна едно или друго поле за научна работа вътре в Антропософското Движение, не доведе до никакво отслабване на общия антропософски импулс. До определена степен този антропософски импулс беше прокаран в отделните области на науката, но не и до там, че Антропософията да заприлича на днешната химия, на днешната физика или биология. Естествено, това не трябва да става. Тук нещата опират до самия жизнен нерв на Антропософското Движение. Става дума, че Антропософското Движение трябва да съхрани не само духовната си чистота, но и своята духовна енергия.

Наред с Антропософското Движение все повече се убеждавам в това можа да възникне и едно съвсем друго Движение, което се стремеше към религиозно обновление. Естествено, за хората, които бяха намерили вече своя път в Антропософията, то нямаше никакво значение. Но доколкото съществуваха и много други хора, които не можеха да намерят място в Антропософията, това движение се оказало не само оправдано, но и дълбоко необходимо.

И с оглед на обстоятелството, че Антропософското Движение остава в рамките на това, което то трябваше да бъде, аз споделих с част от тези личности моето становище за духовния смисъл на една бъдеща теология, за култовото съдържание на една нова християнска общност. В това

отношение аз действах независимо от Антропософското Движение. Подбудите за религиозно обновление бяха техни, а не мои.

Това, което можах да им предложа като човешка помощ, произтичаше от особеностите на съвременното духовно познание. Това, което дадох на тези хора няма нищо общо с Антропософското Движение. Аз се обърнах към тях като частно лице. В указанията ми беше включен и тактичният намек, че Антропософското Движение няма нищо общо с Движението за религиозно обновление, и че преди всичко не трябва да бъде считан за основател на това движение. Надявах се още, че обществеността и без друго е наясно по този въпрос. Вярно е, че на неколцината, които поискаха да основат това Движение за религиозно обновление, аз дадох необходимите съвети, които според мен бяха правилни и подходящи за съответната цел. Що се отнася до конкретното реализиране на тези съвети, самият аз не съм прибягвал до каквото и да е култово действие, до каквото и да е ритуал, а само посочих, крачка по крачка, верния път, по който може да израсне подобен култ. Това беше крайно необходимо. В рамките на Антропософското Общество този момент трябва да бъде разбран правилно.

Движението беше основано независимо от мен, независимо от Антропософското Общество, макар и съветите ми да бяха приети от тези хора. Онзи, който положи основния камък и тъй да се каже извърши първото свещенодействие, се намираше под моите внимателни грижи, но това не означава, че аз имам намеса в основаването на това Движение. Корените на това Движение са в самото него, а указанията, които то получи от мен са нещо съвсем друго. Ако човек има нужда от подходящ съвет в дадена област, въпрос на дълг е този съвет да му бъде даден веднага.

Аз отново приканвам в най-строгия смисъл на тази дума да се разбере нещо просто: че покрай Антропософското Движение възниква едно друго движение, чиито корени се намираха в самото него. То не беше замислено като „филиал“ на Антропософското Движение. То възникна, тъй като извън Антропософското Общество съществуват много хора, които сами не са в състояние да намерят пътя към Антропософското Движение, макар че след време е напълно възможно да влязат в това Антропософското Движение.

Ето защо е необходимо добре да разграничаваме Антропософското Движение и Антропософското Общество от това, което е Движението за религиозно обновление. Особено важно е да се знае, че Антропософията далеч не е основателка на Движението за религиозно обновление.

И все пак това религиозно Движение получи от нас съвети и указания за изграждане на една истинска духовна общност, която да е в съответствие с днешната степен от развитието на човечеството. Тези

съвети бяха дадени с любов и преклонение към онези сили, които успяха да пробудят за живот новото религиозно Движение. Впрочем, то възникна по един правилен начин, само защото се съобрази с всичко, което пулсира вътре в Антропософското Движение, получавайки от него своята здрава основа, директна помощ и указания от онези, които са участници в Антропософското Движение и т.н. и т.н. След като враговете на Антропософското Движение обаче оправдават всяко посегателство срещу нас, тези неща трябва да се уточняват най-прецизно. И друг път съм споменавал, че не можем да стоим честно в Антропософското Движение и в същото време да твърдим: Гьотеанумът в Дорнах изигра решаващата роля при основаване то на новото Движение.

Нещата обаче съвсем не стоят по този начин. Верни са онези факти, за които говорих току-що.

И според това, доколкото самият аз спомогнах за първите крачки на това религиозно Движение, съм склонен да приема, че в лицето на Антропософското Движение то потърси своя истински образец, че в Антропософското Движение то видя своя истински предшественик, но и че то внимателно се огледа за привърженици извън Антропософското Общество. Това Движение би допуснало огромна грешка, ако пожелаеше да влезе в Антропософското Общество с онези стремежи, които на необходими тъкмо в кръговете извън Антропософското Общество. Защото Антропософското Общество не може да бъде разбрано от онзи човек, който твърди: След като помагам с указания и съвети на религиозното Движение, аз имам правото да се потопя в неговите най-дълбоки сфери. Ако той прави това, значи работи в две направления: От една страна работи за разпадането на Антропософското Общество, а от друга за пълното безплодие на религиозното Движение. Защото в хода на човешкото развитие подобни движения трябва да си взаимодействуват като процесите на едно органично цяло. Това обаче трябва да става по един правилен начин.

За човешкия организъм е просто невъзможно кръвноциркулаторната система да се превърне в нервна система и нервната система да се превърне в кръвноциркулаторна. Функциите на отделните системи в човешкия организъм са строго разграничени. Само тогава те могат да си взаимодействуват по правилен начин. Ето защо е необходимо без каквито и да е уговорки и без бремето на новосъздаденото Движение Антропософското Движение да си остане Антропософия. За гордост и високомерие тук няма място. И все пак: Тези, които вече са намерили пътя към Антропософското Общество, те не се нуждаят от религиозно обновление!

Обаче светът копнее за религиозно обновление и тъкмо защото то представлява една дълбока необходимост, от наша страна беше оказана

известна помощ при основаването на това Движение. Занапред нещата ще се развиват правилно само ако Антропософското Общество остане в своите собствени рамки. Хората, които разбират истинската същност на Антропософското Общество не си въобразяват, че е наложително да се присъединят към някакво друго движение а то безспорно има свой собствен смисъл или с други думи: не Антропософията основа това ново религиозно Движение, обаче то, което носеше зародишните сили в себе си, взе своето съдържание от Антропософията.

Всеки от нас, който не разграничава добре тези неща и се оказва неподготвен за истинския импулс на Антропософското Общество, работи за безплодието на религиозното обновление и за разпадането на Антропософското Движение.

Ако от друга страна един човек усети дълбоката необходимост от религиозно обновление и си мисли например, че трябва да го пренесе в средите на Антропософското Движение, той сам се лишава от сигурна и здрава почва под краката си. Защото всичко онова, което се опира на култа, в последна сметка трябва да отпадне, а всичко, което се стреми към познание ще набира все повече сили, енергия и мощ.

Именно с оглед опазването на двете движения, днес е крайно наложително те да бъдат разграничавани до последните им подробности. Още сега, докато сме в началото на нашия далечен път, докато сме длъжни да развием първите зародишни сили на бъдещия свят, ние трябва да сме наясно: Движението за религиозно обновление следва да разгръща цялата си активност в онези сфери, които са извън Антропософското Движение; да се разграничава от него дори и в набавянето на материални средства. (За да бъдат разбрани нещата, аз трябва да говоря и за тези подробности); да не се увеличават трудностите, които и без друго съпътствуват днес Антропософското Движение; да не се подкопава неговото материално положение. От друга страна, тези хора не бива да търсят с лека ръка свои съмишленици всред неантропософите. И ако нещата се развиват именно по този начин, ще се стигне до един абсурд, който би унищожил и двете Движения. Днес нещата не се свеждат до това, да настъпваме напред с фанатизъм и жар, а просто да осъзнаем, че действуваме в името на една човешка необходимост. Да, всички тези истини, които изнасям сега пред Вас, бяха същевременно предпоставката, за да окажем помощ на новото религиозно Движение и помощта можеше да бъде оказана само при тези условия.

Ако тази предпоставка не съществуваше, Движението за религиозно обновление изобщо не би могло да възникне, независимо от всички мои указания.

Ето защо настойчиво Ви моля, уважаеми гости и скъпи мои приятели, да разберете тази необходимост: Че Движението за религиозно

обновление би трябвало да остане в своята изходна точка и да потърси своите привърженици извън кръга на Антропософското Движение, защото само там то ще ги намери по един естествен начин, и защото те трябва да бъдат търсени само там.

Споделих тези неща с Вас не защото съм загрижен, че Антропософското Движение би могло да бъде под копано по някакъв начин, споделих ги не с никакви лични намерения, а по силата на необходимостта. С тази необходимост е свързано и всичко онова, което ще ни улесни да вникнем в единствено правилния възможен начин на действие. За неща от такава изключителна важност, ние трябва да сме пределно точни; защото днес се очертава и една друга тенденция, която смесва нещата. Да, днес ясното мислене е необходимо навсякъде.

И ако на времето аз бих говорил по друг начин за тези неща, едва ли щях да съм в състояние да окажа помощ на новото религиозно Движение. То впрочем трябва да остане в своите първоначални рамки. Говоря всичко това не за друго, а за да внеса повече яснота в самото Антропософското Общество, макар че лесно мога да си представя как мнозина от Вас биха си казали: ето, работата с Антропософското Движение не върви добре и сега трябва да се залага повече на Движението за религиозно обновление.

Аз впрочем съм убеден, че онези изтъкнати и забележителни личности, които основаха Движението за религиозно обновление, ще се възпротивят с всички сили срещу подобно твърдение; от друга страна те ще вложат цялата си енергия, за да попречат на девиза: Нашите съмишленици се крият вътре в Антропософското Движение.

Аз добре зная, уважаеми гости и скъпи приятели, че винаги се намират отделни личности, за които е твърде неприятно, когато вместо мистичния транс, поискаме да издигнем принципите на ясното мислене. То се налага не в името на някаква критика. Ясното мислене е необходимо за съхраняването и здравето както на Антропософското Движение, така и на Движението за религиозно обновление. Движението за религиозно обновление не може да устои в борбата, ако по някакъв начин то попречи на Антропософското Движение.

Тези неща трябва да се разберат особено добре от антропософите, иначе те не биха могли да работят за напредъка на нашето дело. Ако става дума за отношението на един антропософ към религиозното обновление, бихме могли да обобщим: Антропософът е само един доброжелателен съветник, който дава с пълни шепи от духовните дарове на Космоса, а що се отнася до участието му в култовите свещенодействия, той винаги е с ясното съзнание, че прави това само за да ги насочи в техния правилен път. Истински духовен покровител на това религиозно Движение може да бъде само един пълносъзнателен

антропософ. Обаче това религиозно Движение трябва да се ръководи от хора, които поради особеностите на своя духовен живот все още не са успели сами да намерят пътя към Антропософското Общество.

И така, надявам се, че сега никой от Вас няма да се обърне към един или друг активен участник в Движението за религиозно обновление и да каже: Ето, в Дорнах се наговориха доста неща срещу религиозното Движение.

Това обаче не е вярно. Самият духовен свят се застъпи за това Движение, така че то може само да положи своите здрави основи. Тук антропософите трябва да са наясно: Религиозното Движение само основа себе си, то само изгради външната страна на своя култ не и съдържанието на култа, влагайки тук всичките си сили и цялата си инициатива. Защото нека пак да повтора същността на Антропософското Движение няма нищо общо с Движението за религиозно обновление. Едва ли някой желае това по-силно от мен: А именно, Движението за религиозно обновление да устои във всички бъдещи изпитания, само че при спазване на първоначалните условия. Не трябва да се стига до там, че религиозните общности да се преобразуват в един или друг вид антропософски клонове и дружества, нито в материален, нито в духовен смисъл.

Да, днес аз трябваше да говоря за тези неща, да дам указания за един нов култ, чието бъдеще е твърде скъпо за мен. За да не възникнат никакви недоразумения, утре подробно ще се спра на истинския култов живот в духовния свят, на най-важните условия за такъв култов живот. В този смисъл днешната ми лекция беше едно малко отклонение от основната тема на цикъла.

Считам обаче, че това отклонение ще спомогне за по-доброто разбиране на всичко, което ще изнеса пред Вас утре.

ДВАНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 31 Декември 1922

Уважаеми гости и скъпи мои приятели! Преди два дни говорих за това, как годишният цикъл на Земята може да се открие също и в човешкия организъм. Тогава обърнах вниманието Ви върху една важна особеност че природните действия, които са навсякъде около нас, се разиграват, тъй да се каже, под формата на един „времеви“ организъм в хода на една календарна година. По този начин в хода на една година се стига до един вид напластяване и взаимодействия между отделни природни процеси и природни факти.

Обаче между природните цикли и тяхното отражение в човека има съществена разлика. Докато в една географска област природните процеси се разиграват последователно, при човека те се разиграват

едновременно. Като един завършен и цялостен организъм, човекът има доста сходства със Земята организъм. Обаче при Земята нещата са устроени така, че зимните процеси в една географска област и летните процеси в друга географска област са ясно разграничени в космическото пространство и не си причиняват взаимни смущения. При човека обаче нещата изглеждат по друг начин. Докато спи, неговите физическо и етерно тяло са в един вид лято, в един могъщ и неудържимо бликащ живот на физическото и етерно тяло. Докато човекът спи, в неговия физическо-етерен организъм последователно настъпват един вид пролет и лято. Обаче в същото време астралното тяло и Азът се намират в един вид зима. Така че при човека лято и зима съществуват едновременно, действуват едновременно.

Подобни са техните съотношения и по време на бодърствуване. Докато човек е буден, неговото физическо и етерно тяло се намират в един вид есен и зима. В същото време, пробудени от сетивните впечатления на външния свят, пробудени от мислите, които човек изработва относно външния свят, човешкото астрално тяло и неговата Азова организация навлизат в един вид пролет и лято. Отново вътрешната пролет и вътрешното лято се срещат с вътрешната есен и вътрешната зима.

Когато духовно-научното познание сравнява планетарния организъм на Земята с човешкия организъм например по отношение на летните и зимни процеси то ни кара да се замислим върху състоянието на противоположните Земни полукълба. При човека нещата са устроени така, като че ли лятото от едното полукълбо би могло да се пренесе светкавично в зимата на другото полукълбо.

По този начин обаче възниква нещо, което се свежда приблизително до следното: Зимните процеси неутрализират летните процеси и от друга страна летните процеси неутрализират зимните, така че се стига до един вид равновесно положение. Днес официалната наука не може да стигне до този извод, понеже тя е в пълно неведение спрямо човешкото същество. При човека природните сили действуват по такъв начин, че зима и лято ако ми позволите този начин на изразяване постоянно работят за своето взаимно неутрализиране.

Човекът носи в себе си, цялата обкръжаваща го природа; само че природните процеси непрекъснато се неутрализират, докато накрая се стига дотам, че в човешкото същество настъпва, общо взето, едно състояние на покой. Както от двете страни на една везна имаме определени тежести, които могат да се урівновесят до състояние на пълен покой, така и при човека се постига едно пълно уравнивяване на противоположните природни процеси.

Вземете приложението на моята книга „Върху загадките на душата“. Ако някой правилно осмисли всичко, което разкривам там за троичното

устройство*10 на човека днес това рядко може да се срещне той ще стигне до твърде интересни изводи. Ние разграничаваме в човека три системи: нервно-сетивна, ритмична, и система веществообмен-крайници. Тези три системи си взаимодействуват непрекъснато. Свикнали сме да казваме: нервно-сетивната система действа предимно в главата. Обаче в известен смисъл погледнато функционално целият човек се стреми да стане „глава“. Същото важи и за другите системи, за ритмичната система, за системата веществообмен-крайници.

Впрочем, ако вземем нервно-сетивната и вещество-обменна система, ще установим между тях една несъмнена противоположност, която за духовно-научната анатомия и физиология не представлява никаква тайна.

Ако например се разхождаме по улицата, с нашата двигателна система (или системата веществообмен-крайници) ние извършваме едно движение в пространството. В нашата нервно-сетивна система, на това движение съответствува, приблизително в същата степен, едно състояние на покой. Моля Ви да направите усилие и да разберете тези неща. Аз казах: „Едно състояние на покой“. Обикновено думата „покой“ се употребява като едно абсолютно понятие. Ако някой седи на стола, той просто седи; изобщо не се мисли, дали в този момент човекът не е изпълнен с безпокойство, напрежение, страх. В ежедневиия живот обикновено хората не разграничават тези неща и донякъде те имат право.

Обаче положението с нашата нервно-сетивна система е съвсем друго. Ако се движим по-бързо или ако тичаме, ние правим това с нашата двигателна организация. Но в същото време в нашата нервно-сетивна система възниква една застойна тенденция, една тенденция към покой. Колкото по-бързо се движим, толкова по-подчертана е тази тенденция. Да, но всичко, което става в нашата двигателна организация, а също и в нашия веществообмен (например движението на хранителните сокове) съответствува една тенденция към покой в нашата нервно-сетивна организация. Тези неща са видими дори външно.

В главата е централното представителство на нервно-сетивния организъм. Спрямо нашата двигателна система, главата е просто един „ленивец“. Тя се държи така, сякаш даден човек се е настанил удобно в един файтон, който конете теглят напред. Главата остава спокойна. Нашата глава непрекъснато се стреми към спокойствие. Тя изобщо не се интересува например, че аз движа ръката си. Дори интензивното движение на моята лява ръка предизвиква една успокоителна тенденция в дясната половина на моята глава; както и интензивното движение на моята дясна ръка предизвиква успокоителна тенденция в лявата половина на моята глава. Едва чрез тази успокоителна тенденция е възможно да „съпровождаме“ нашите движения с определени мисли и представи. Съвършено погрешно е обяснението на материалистическата наука, че

представите възникват благодарение на нервните процеси. Обратно, ако тези представи са свързани например с някакво движение в пространството, те възникват именно чрез успокоителната тенденция на нервната система. Да поради факта, че нервната система постига едно състояние на покой, и че е донякъде „притъпена“ в своите естествени жизнени функции, в нас навлизат мислите. За всеки човек, който може да се обърне по духовно-научен начин към това, което се разиграва в процесите на мисленето и представите, е просто изключено да стане материалист, защото той вече знае: мислите възникват и се активират като една духовно-душевна субстанция дотолкова, доколкото за нервите настъпва покой, доколкото нерви те изгубват своя жизнен тонус. Чрез прекратяването на своята материална дейност, нервната система отваря пътя за духовния свят на мислите. В подобни случаи ние ясно виждаме как дори се нуждаем от един вид материализъм. Ние имаме този материализъм от времето, когато науката престана да разбира материята. Точно това е характерно за материалистическата наука, че тя няма никакво предчувствие за същността на материалните процеси и им приписва всевъзможни качества, каквито те в действителност не притежават.

Вече говорих пред Вас за онези противоположни състояния при човека, които непрекъснато постигат един вид равновесие. В природния свят летните и зимни природни процеси са противоположни и не действуват едновременно в една географска област. В човешкия организъм обаче противоположните процеси се разпределят равномерно и постигат взаимно равновесие. Да, при човека противоположните процеси протичат успоредно, наслояват се и действуват едновременно. Но равновесието, до което стигат те, не може да ни стане ясно, ако не разделим „средната“ или ритмична система на човека на още две части. Става дума за дихателния ритъм и за кръвоциркулаторния ритъм. Така ние говорим за „горна“ и „долна“ ритмична система. Обаче в средата между „горе“ и „долу“ се намира онзи човешки орган, който в най-голяма степен се стреми към равновесие, защото както отгоре, така и отдолу, той е пронизван от противоположни природни сили.

Ето как човекът се разпада на две половини. Горната половина обхваща нервно-сетивната система, която естествено се стреми да се разпростира над целия човешки организъм. Аз лесно мога да си представя как от едната страна имаме нервно-сетивна система и принадлежащата към нея дихателна система, а от другата страна кръвоциркулаторната система и веществообмена. Двете страни се уравновесяват взаимно.

Онзи орган в човешкото тяло, който представлява същинската арена на равновесието, е сърцето. Динамичните взаимодействия между „горе“ и „долу“ намират тук своята уравновесеност и хармония. Само че

човешкото сърце далеч не е онази помпа, както си го представя днешната физиология. Сърцето е уравниоветеяващият орган между горната и долна система на човека. Духовните въздействия върху човека се проявяват дори и външно, под формата на онова неутрализиране, което постоянно се извършва между летните и зимни процеси в човешкия организъм. В дадена географска област зимата може да се прояви само ако там няма лято, иначе те биха се неутрализирали взаимно; с други думи там не би имало нито лято, нито зима, а едно взаимно уравниоветеяване. При човека положението е точно такава. Човекът носи в себе си част от природата. Обаче тъй като отделните природни процеси в него протичат едновременно, те се неутрализират, така че практически човекът е нещо различно от природата. И точно по силата на това обстоятелство, човекът се превръща в едно свободно същество. Законите на природната необходимост не могат да бъдат приложени спрямо него, защото в неговия организъм действа не само една природна необходимост, а две противоположни природни необходимости, които стигат до взаимно уравниоветеяване. И точно в тази сфера на взаимно уравниоветеяващи се природни действия независимо от процесите на външния свят се проявява духовно-душевната същност на човека; тази същност може да бъде опозната чрез нейните собствени закономерности.

Вие виждате, че ако истински се стремим да разберем човека, ние трябва да осъществим едно всеобхватно и фундаментално наблюдение върху него, давайки си сметка, че в случая външните природни закони изобщо са неприложими.

Ако отблизо разгледаме истинската същност на човека, ще открием, че в него са вложени редица закономерности. Ние се научаваме да разбираме човека едва след като проумеем: Да, в себе си той носи частица от самата природа, но по такъв начин, че природните противоположни процеси се неутрализират взаимно. Ако вникнем с духовно-научен поглед в тази частица от природата, ще установим, че по отношение на физическото и етерно тяло докато човек спи тя е пронизана от минерални и растителни свойства. Да, спящият човек е проникнат от минерални и растителни свойства, които предизвикват в него един вид лято.

И едва сега, вниквайки по един правилен начин в неудържимия и бликащ живот тук, ние стигаме до неговото истинско значение. Кога всъщност бликва този живот? Когато Азът и астралното тяло не са тук, кога то Азът и астралното тяло по времето на съня са навън в духовния Космос. И откъде идва този бликащ живот? Отговор ще получим именно от антропософското духовно-научно познание.

Нека се обърнем към спящия човек. В леглото остават неговото физическо и етерно тяло, които според Антропософията можем донякъде

да сравним със земната почва, с минералното царство, представляващи основата на растителния живот естествено растителен живот в съвсем други форми, достъпни обаче за духовно-научното познание.

Над тези тела сякаш трепти един пламък, който не позволява на Азът и астралното тяло да се приближат до спящия човек. Впечатлението е такова, като че ли духовният наблюдател вижда в леглото една частица Земя, пронизана от край до край с неударжимо бликащи растителни сили, и свързаното с нея но все пак напълно самостоятелно сияние на астрално-Азовия организъм.

А как изглеждат нещата в будност? Представете си следното: представете си как увяхващото растително царство и целия минерален свят просто изгарят, озарени от бушуващия в тях астрално-Азов пламък. Докато е буден, човекът има нещо общо с увяхващото растително царство и с целия разпадащ се минерален свят. Общо взето, растителните процеси в този случай наподобяват (макар и нещата да изглеждат съвсем различно) пожълтелите есенни дървета с наведени клони и повехнали листа, уморени и умиращи, но погълнати от мълчаливата и сериозна игра на стотици и хиляди огнени езици. Тези подвижни огнени езици не са нищо друго, освен астралното тяло и Азът, които живеят в етерното и физическо тяло. И сега възниква логичният въпрос: Добре, но как изглежда този огнен танц нощем, по време на съня, когато астралното тяло и Азът са извън физическото и етерно тяло?

Ако отново насочим поглед към спящото човешко тяло следвайки всевъзможните съпоставки, които могат да бъдат направени от многобройните ми лекции по тези въпроси ние ще установим следното: Ние ще установим че под огнените езици на Азът и астралното тяло нещо става. Там е спящото физическо тяло, което прелива от неударжимите растежни сили. Тези растежни сили неусетно съживяват минералния свят на човека. Неговите най-микроскопични частици и, ако мога така да се изразя, „трохите“ на физическото тяло сега изглеждат така, сякаш техните атоми биха се разпаднали, сякаш от цялото тяло се оформя една подвижна минералнотечна-въздухообразна маса, която е пронизана от неударжим и бликаш живот и тази вътрешна сила, която причинява всичко това, какво представлява тя? Виждате ли, това което вибрира вътре в етерното и физическо тяло докато ние спим е отзвучаващата ударна вълна на нашия космически живот преди раждането. Докато сме будни, тази ударна вълна е в покой.

Когато пламъците на астралното тяло и Азът се свържат с етерното и физическо тяло, тогава вибрациите от нашия космически живот преди раждането утихват напълно. И едва сега, след като сме добили тази важна и строго лична опитност, ние се научаваме да вникваме правилно в процесите на външната природа. Едва сега разбираме: Всичко, което

пулсира във външната природа под формата на природни закони, под формата на природни сили в минералния и растителен живот, всичко то е тъждествено с онова, което по време на съня пулсира в нас като минерален и растителен живот, като неудържимо бликащ летен живот. Обърнем ли се към нашите спящи физическо и етерно тяло, ние заставаме пред нашето минало, ние заставаме пред нашия духовен живот сред Йерархиите преди сегашната инкарнация; изобщо външната природа – доколкото тя е пронизана от минерални и растителни сили ни отпраща към миналото.

Ако искаме правилно да разберем действащите навън природни сили и закони с изключение на животинските и физическите човешки сили трябва да заявим: В лицето на природните сили и закони ние заставаме пред Земята минало, пред залеза и бавната смърт на Земята планета. И ако размишляваме върху външната природа, ние трябва да посветим нашите размисли всъщност точно на тази бавна Земята смърт.

Но за да се съживи умиращата Земя, за да приеме тя в себе си импулсите на бъдещето, съществува само една възможност: В минералния и растителен свят да се вложат силите на душата и Духа; а именно в животинския свят да проникнат душевните сили, а в човека да проникнат духовните сили.

Но по този начин целият свят се изправя пред нас разделен на две основни части. Ако отпратим поглед към външната природа, която е съставена предимно от минерални и растителни процеси, ние бихме могли да я сравним с нашия спящ физическо-етерен организъм.

Да, ако се вгледаме във външните физически процеси, ние трябва да добавим още следното: Всъщност от тези минерални и растителни процеси на външната природа зависят и всички останали физически процеси. Вземете например изхранването на живите същества: то започва не от другаде, а от приемането на известни минерални и растителни вещества. Животните, а на свой ред и човека, ги преработват и включват във веществообмяната си. И все пак цялата външна природа доколкото е съставена от физически и етерни процеси носи характера на това, което ние имаме в лицето на нашия спящ физическо-етерен организъм. От друга страна, докато сме будни, ние носим в себе си Азово-астралния организъм. В същото време, ако ми позволите този израз, нашият физическо-етерен организъм се намира в своя „зимен сън“. Но при човека нещата са устроени така, че будният Азово-астрален организъм, съживен в своя „летен сезон“ от външните сетивни впечатления и от самозараждащите се мисли, непрекъснато постига едно динамично равновесие с физическото и етерно тяло по време на техния „зимен сън“.

Ако обаче разглеждаме нещата от духовно-научна гледна точка, ние ще установим следното: Ние ще установим, че към дълбокия зимен сън на

нашата планета изпраща своите сили едно духовно лято; че летният сезон на Земята винаги е проникнат от една духовна зима. Само че тези състояния не постигат никакво равновесие, понеже те са валидни за противоположните Земни половини, а не за цялата Земя. Нека допълня още и това, че физическата зима се подсилва от душевно-духовната зима, а физическото лято от духовното лято.

И всичко това ни показва, че както човекът носи в себе си своето минало и своето настояще, така и цялата заобикаляща ни природа също носи в себе си своето минало и своето настояще.

Впрочем ние се докосваме до „настоящото“ само в границите на нашето физическо тяло, и то докато сме будни. А до „миналото“ до онова минало, което действа в областите на Духа ние се приближаваме най-вече чрез физическия и етерен организъм по времето на съня. Изобщо минералният и растителен свят са резултат от миналите етапи на съществуването. Минералният и растителен свят се превръщат в настояще само поради обстоятелството, че в човека действуват определени душевни и духовни сили. А в настоящето вече са вложени и кълновете на бъдещето.

Ако е истина това, което изнасям пред Вас а то е една несъмнена истина -, че в свободния от духовна дейност физическо-етерен организъм, ние носим в себе си печата на миналото, тогава трябва да заявим и следното: Зората на бъдещия свят ние сме длъжни да търсим единствено в нашия Аз и нашето астрално тяло, цялото бъдеще на Земята ние сме длъжни да търсим в сферите на Духа.

Днес човекът е напреднал до такава степен, че той е в състояние да прибави елементарните сили на Азът и астралното тяло към физическо-етерния организъм. Минералният и растителен свят далеч нямат тези качества. Минералните качества на Земята така както ни се представят те се проявяват като нещо, кое то не допуска Духа вътре в себе си, а само се оставя да бъде обгърнато и залято от неговата творческа мощ. Растителната природа от своя страна също се проявява по такъв начин, че тя не допуска душевните сили в себе си, но все пак ако мога така да се изразя се докосва до тях в своите най-високо разположени части. Защото от духовно-научна гледна точка растението изглежда така че: ако тук долу имаме корените, в средата стъблото, а горе цветовете, то именно в цветната корона на едно устремено нагоре дърво например, това дърво се докосва до астралния свят; астралният свят не прониква в него, но все пак то се докосва до астралния свят.

По този начин възникват цветните корони на храсти и дървета, по този начин възниква целият пролетен цъфтеж, цялото пролетно обаяние на Земята а именно като едно съприкосновение между най-високо разположените части на растенията и самия астрален свят. Аз често съм

прибягвал до поетичното сравнение, че цветната одежда на растението е като целувката, която то си разменя със Слънцето, със Слънчевата светлина. Макар и астрално действие, всичко това представлява един вид съприкосновение.

Ако се вгледаме в заобикалящата ни природа, там ние далеч не разграничаваме истинската същност на минералния и растителен свят; там ние далеч не виждаме това, което можем да установим, ако съсредоточим вниманието си върху човешкото същество. В човека ние виждаме взаимно свързаните минерални, растителни, астрални и Азови сили. Сега ние трябва да изключим животните, макар и само за миг.

По-нататък ще говорим отново за тях. Но това, от което физическите действия зависят в най-голяма степен, ние откриваме не другаде, а тъкмо в минералния и растителен свят. Тези два свята, ако мога така да се изразя, „застават“ под действията на астралните и Азови сили. Обаче астралните и Азови сили не са навън в минералите, в растенията. Минералният и растителен свят, общо взето, са последици от миналото.

Ако човек погледне с вяро око на минералното царство и на зараждащото се в него растително царство, той неизбежно трябва да си каже: но да, навсякъде в кристалните форми, навсякъде в планинските хребети, навсякъде в растителните масиви, аз виждам чудесните паметници на онази жизнена и творческа мощ, която вече угасва. Ако обаче насочим поглед към човешкото същество, към същата тази угасваща творческа мощ, чиято кулминация е била в предишните планетарни възплъщения на нашата Земя, и която сега се проявява в етерното му и физическо тяло като нарастваща слабост, тогава ние ще открием как целият физически и етерен човешки организъм е просто озарен от светлината на астралното тяло и Азът, с други думи озарен от това, което свободно се разгръща като мисловен живот върху арената на взаимно уравнивесените природни процеси.

В човешкото същество ние виждаме, тъй да се каже, миналото и бъдещето, застанали редом едно до друго. Ако се обърнем към външната природа доколкото тя е изградена от минерални и растителни свойства ние заставаме пред образа на миналото. Докато онази сила в човека, която в неговото настояще действа като елемент на бъдещето, представлява вече самата заложба на свободата. И точно тази свобода, скъпи мои приятели, е нещо, което в природата не съществува. Ако външната природа би била предопределена да остане в границите на минералния и растителен свят, това за нея би означавало постепенна смърт, също както и физическо-етерният човешки организъм постепенно се разпада след смъртта в космическия етер. Да, физическият и етерен организъм умират; човекът обаче не умира, защото неговите астрално тяло и Аз носят в себе си не смърт, а съзидание.

И сега за да не бъде сполетяна от смърт и външната природа, човек трябва да вложи в нея силите на своето астрално тяло и силите на своя Аз. А това означава: Ако човек иска да гарантира самото бъдеще на умиращата Земя, чрез своето астрално тяло и своя Аз той трябва да изработи в себе си представите за свръх сетивния свят и да ги включи в планетарния организъм на Земята. Да, от всичко онова, което в него е свръхсетивно и невидимо, човек трябва да очаква за себе си една нова инкарнация в следващото въплъщение на нашата Земя. От своите тленни физическо и етерно тяло, човек не може да очаква това. По същия начин обаче и самата Земя не може да очаква никакво бъдеще от минералния и растителен свят. Само ако ние вложим в Земята това, което тя не притежава, Земята планета може да се надява на едно бъдеще, на една своя бъдеща инкарнация. А това, което най-очевидно липсва на Земята, са активните мисли на човека, които израстват в неговия самостоятелен и независим от природата организъм. Ако човек реализира и превръща своите мисли в една видима действителност, тогава той осигурява на Земята нейното бъдеще. Обаче за тази цел човек трябва да се издигне над обичайното природознание, над официалната наука, защото тя му дава само отражения, само огледални образи, а не действителни мисли. Само имагинацията, инспирацията и интуицията могат да съживят нашите мисли. Приемем ли ги в себе си, ние влагаме в живота на Земята живи и трайни образи, притежаващи огромна сила.

Преди години аз написах една малка книга за „Теорията на познанието в Гютевия светоглед“. Там също ставаше дума за творческото и съзидателно мислене на човека. „Това мислене казах аз представлява истинската духовна връзка на човечеството с божествения свят.“ Защото доколкото човекът се оставя на отраженията, на огледалните образи, които идват от външната природа, той само повтаря очертанията на миналото и живее в мъртвите останки от божествения свят, в мъртвия труп на божествения свят. Само ако съживи своите мисли, той получава и онова Причастие, с което е проникнат целия свят; само тогава той свързва себе си с духовната еволюция на Космоса.

Всъщност духовното познание е едно истинско Причастие, то в началото на един нов космически култ, съответстващ на съвременния човек. Този космически култ възниква поради това, че човек все повече и повече се убеждава: Моят минерален и растителен организъм е пронизан от моето астрално тяло и моят Аз. Но аз не трябва да застина на тази степен. Аз трябва да инкарнирам Духа както в себе си, така и в мъртвия свят, който ме обгражда отвсякъде!

И ако след всичко това човек се вгледа в своя организъм, той ще има ясното усещане: Ето, сега аз съм на истина свързан със звездния свят. Да, доколкото звездния свят представлява сбор от непроменливи духов ни

сили обграждащи например Земята като съзвездията на Зодиака в своя физически организъм човекът е дълбоко свързан със звездите. Но доколкото от своя страна сам влага своите духовно-душевни сили в Зодиака, човекът активно променя облика на света.

По същия начин човек е проникнат и от своята кръв. В кръвта действа етерният организъм. Всичко, кое то циркулира в човешкото тяло кръв, лимфа и т.н. е проявление на етерния организъм. И точно с този свой етерен организъм, човекът влиза във връзка ако мога така да се изразя с действията на звездите, с движенията на планетите. Както неподвижните звезди изграждат здравите и постоянни форми на човешкото тяло или влизат в някакво отношение с него, така и движенията на планетите се намесват в процесите на нашата кръв.

На пръв поглед Космосът представлява един мъртъв свят. Човекът обаче е в състояние да го преобрази чрез своя духовен устрем и той наистина го преобразява, когато издига мислите си до сферите на имагинацията, инспирацията, интуицията, осъществявайки по този начин духовното Причастие на цялото човечество. За тази цел обаче, той трябва да притежава непомрачено и будно съзнание.

Да, това съзнание трябва да става все по-живо и все по-силно и тогава човекът наистина ще намира все по-точно пътя към духовното Причастие. Ето защо днес бих желал да Ви окажа една малка помощ, бих желал да Ви дам две медитативни изречения и винаги, когато ги изправяте живи пред Вашите души, така че да усетите техния подвижен смисъл, Вие ще знаете че в душите Ви се поражда един нов кън. С помощта на този нов кън мъртвият свят в който е поставен човека се преобразява в един жив свят. И от недрата на студения мъртъв свят пламва животът на бъдещето. Всичко това може да стане само тогава, когато човек дълбоко осмисли своето родство с Космоса.

Докосват се до мен в Земните сили

...тук аз си представям материалния Земен свят, който осигурява твърдите и здрави форми на моя организъм...

Докосват се до мен в Земните сили,
Дарявайки ме с образа на веществата,
Съществата небесни на звездите над нас.

...да, в която и съставна част на Земята да се вгледаме разглеждайки я като храна, в нейно лице ние имаме едно отражение на звездите и тяхното спокойно космическо величие. Да, това спокойно космическо величие

ние приемаме в себе си. Под формата на храна, под формата на целия материален свят, ние приемаме в себе си небесни и звездни сили.

Обаче ние трябва да сме наясно: Само ако пробудим духовния живот в себе си, само ако пробудим нашата протъкана от любов човешка воля, само тогава ние ще преобразим и върнем обратно на Духа всичко онова, което вече е било превърнато в материя, само тогава ще осъществим една истинска трансубстанция. Да, ние трябва да обхванем напълно съзнателно нашето място в Макрокосмоса и отново да оживим нашето абстрактно мислене.

Докосват се до мен в Земните сили
Дарявайки ме с образа на веществата,
Съществата небесни на звездите над нас.
И виждам ги аз как чрез моята воля -
В любов се те преобразяват.

Ако обаче се замислим върху онова, което струи в нашия течен организъм, в нашата кръв, лимфа и т.н., ние ще установим, че то вече не е отражение на звездните и небесни Същества, а на звездните действия, на звездните дела, с други думи на вътрешните и външни планетарни движения. И ако аз заста на по един правилен начин в света, ако проумея връзките си с духовния Космос, ще мога сам да одухотворя този наш свят.

Напират към мен във Водния живот,
Вдъхвайки ми силата на веществата
Делата небесни на звездите над нас.

...с други думи, това са планетарните въздействия. А сега по-нататък:

И виждам ги аз как чрез моите чувства -
В мъдрост се те преобразяват.

Докато с помощта на моята воля аз мога да виждам как в духовната атмосфера на бъдещето, звездните Същества се преобразяват в огъня на любовта, с помощта на моите чувства аз мога да различа метаморфозите на онези сили, които работят в моята кръв, в моя течен организъм; там те са отражения на звездните действия, на звездните дела. Така балансиран в чувства и воля човекът може да изживява себе си по правилен начин. Сега вече, обърнат към мировите сили на Космоса, жертвоготовният човек може да вложи там, във великия храм на Космоса като трансубстанция и своя личен духовен принос.

Всичко, което иначе би било само едно абстрактно познание, сега се превръща в едно ново отношение към света, протъкано от воля и чувства. Сега светът се превръща в храм, в обиталище на Бога. Израствайки в чувства и воля, познаващият човек се превръща в жертвоприносител. Вътрешното отношение на човека към света прераства от познание в един нов космически култ.

И ако Антропософията иска да изпълни своята историческа мисия, тя трябва да започне от тук, от момента, когато човешкото познание трябва да прерасне в един нов космически култ.

Това, което успях да изнеса днес пред Вас, е само едно начало. Следващият петък ще продължа темата и ще засегна съотношенията между космическия култ и човешкото естественонаучно мислене. Да, днешната лекция е към своя край. Тя, впрочем, не беше случайна, и точно в днешния ден, аз пожелах да и предам този основен смисъл: Защото точно днес, когато отново заставаме пред затварящия се годишен кръг поне външно нещата изглеждат така ние трябва да разберем най-последно как да изградим отношението си към времето, как от миналото трябва да изковем бъдещето, как ние сме длъжни тръгвайки от познанието да работим за бъдещето, и то по този начин да творим в името на Духа, заради Духа. Едно от стихотворенията, които прозвучаха тази сутрин, започна с думите: „Всяка Нова Година издълбава и нови гробове“. Тук е стаена една дълбока истина. Но вярно е и другото: Че всяка Нова Година залюлява и нови люлки. Което докосва миналото, то не отминава и бъдещето. За днешните хора най-важно от всичко е да разберат това бъдеще, да проумеят, че неудържимо бликащият външен живот е спотаил в себе си и смъртта, и то не за друго, а за да се обърнем към онзи живот, чиито източници се коренят в нашите собствени импулси за действие. Ето защо и всяка Нова Година е едно напомняне, един символ на обновлението. Ако от една страна се вгледаме в новите гробове, а от друга в самообновяващия се живот, ние ще открием и онези сили, кои то просто копнеят за зародишите на бъдещия свят.

И днес нашата истинска задача се състои именно в това: да доловим как светът е обгърнат от настроението на Св. Силвестър, от настроението на залеза и гроба, но как в сърцата на онези хора, които неуморно работят и напредват към своето истинско богочовешко достойнство, трепти настроението на новия ден, настроението на изгрева. Нека насочим нашите мисли към символичния Св. Силвестър и символичната Нова Година не само според тривиалния, филистерски и празничен начин, нека да ги насочим така, че те да се превърнат в онези съзидателни и творчески сили, от които се нуждае самата еволюция на Земята. Нека отклоним тези сили от старата гробница на нашата умираща цивилизация и ги насочим от древния Св. Силвестър към космическата Нова Година.

Но всичко това, скъпи мои приятели, ще се осъществи само тогава, когато човекът вложи там, във великия храм на Космоса и своя личен духовен принос.

Докосват се до мен в Земните сили,
Дарявайки ме с образа на веществата,
Съществата небесни на звездите над нас:
И виждам ги аз как чрез моята воля -
В любов се те преобразяват.

Напират към мен във Водния живот
Вдъхвайки ми силата на веществата
Делата небесни на звездите над нас:
И виждам ги аз как чрез моите чувства -
В мъдрост се те преобразяват.

БЕЛЕЖКИ

*1. В своята „Тайна Наука“ (Събр. Съч. № 13) Рудолф Щайнер обозначава висшите Йерархии, към които принадлежат Архангелите, по следния начин (вдясно са имената им според езотеричното християнство):

1. Серафими Духове на Любовта.
2. Херувими Духове на Хармонията.
3. Престоли Духове на Волята.
4. Господства (Кириотетес) Духове на Мъдростта.
5. Сили (Динамис) Духове на Движението.
6. Власти (Ексузиаи, евр.: Елохими) Духове на Формата.
7. Архаи Духове на Личността.
8. Архангели Духове на Огъня.
9. Ангели Духове на здрача, (Синове на Живота).

Рудолф Щайнер често говори за тези Същества като ги групира в:

- Първа Йерархия: Серафими, Херувими, Престоли.
- Втора Йерархия: Господства, Сили, Власти.
- Трета Йерархия: Архаи, Архангели, Ангели.

Йерархията на Архангелите включва:

1. Орифиил с период на действие от
200 г. пр. Хр. до 150 г. сл. Хр.
2. Анаил 150 до 500
3. Захариил 500 до 850
4. Рафаил 850 до 1190
5. Самаил 1190 до 1510
6. Гавраил 1510 до 1879
7. Михаил 1879 до 2300

*2. Още с първите си опити да разшири познанието ни за човешкото същество Антропософията обръща внимание, че всъщност човекът се състои от четири съставни части:

Физическо тяло неживо, веществено, „минерално“
Етерно тяло или „жизнено тяло“, „растително“
Астрално тяло лежи в основата на сетивната организация и
чувствата, „животинско“
Азова организация лежи в основата на индивидуалните,
духовни „човешки“ качества

Взаимодействието между тези съставни части в човешкия организъм намира израз именно в неговото функционално-морфологично троично разделяне, включващо:

1. Нервно-сетивната система носител на мисленето.
2. Ритмична система носител на чувствата.
3. Системата „веществообмен-крайници“ носител на волята.

*3. Според антропософската Наука за Духа, сегашната планета „Земя“ е минала през три планетарни състояния, на всяко от които се развива и съответната степен на човешкото съзнание.

1. Старият Сатурн (трансово съзнание)
2. Старото Слънце (спящо съзнание)
3. Старата Луна (сънищно или образно съзнание)
4. Земя (будно или предметно съзнание)
5. Бъдещ Юпитер (имагинативно съзнание)
6. Бъдеща Венера (инспиративно съзнание)
7. Бъдещ Вулкан (интуитивно съзнание)

Планетарното състояние „Земя“ включва седем епохи:

1. Полярна епоха
2. Хиперборейска епоха
3. Лемурийска епоха
4. Атлантска епоха
5. Следатлантска епоха
6. Шеста епоха предстои
7. Седма епоха предстои

На свой ред Следатлантската епоха се състои от седем културни епохи:

1. Първа следатлантска културна епоха
(Древноиндийска) 7227-5067 пр. Хр.
2. Втора следатлантска културна епоха
(Древноперсийска) 5067-2907 пр. Хр.
3. Трета следатлантска културна епоха
(Египетско-халдейска) 2907-747 пр. Хр.
4. Четвърта следатлантска културна епоха
(Гръцко-римска) 747 пр. Хр.-1413 сл. Хр.
5. Пета следатлантска културна епоха (Съвременна) 1413-3573
6. Шеста следатлантска културна епоха 3573-5733
7. Седма следатлантска културна епоха 5733-7893

*4. Виж „Теософия“ (Събр. Съч. № 9) Гл. IV. „Тялото, душата и Духът“

*5. Според свръхсетивното познание човешкото същество разполага с 12 сетива:

1. Азово сетиво (позволяващо ни да възприемаме Аза на другия човек)
2. Мисловно сетиво
3. Говорно сетиво
4. Слухово сетиво

5. Топлинно сетиво
6. Зрително сетиво
7. Вкусово сетиво
8. Мирисно сетиво
9. Равновесно сетиво
10. Двигателно сетиво
11. Жизнено сетиво
12. Осезателно сетиво

*6. Рудолф Щайнер „Четири мистерийни драми" (Събр. Съч. № 14);
 нередактираният им превод дело на Димо Р. Даскалов е на разположение
 в библиотеките на Антропософските Дружества:

Антропософско Дружество „Михаил"

София 1000

ул. „Цар Симеон" 55, тел. 831 144

Антропософско Дружество „Рудолф Щайнер"

Стара Загора 6000

ул. „Хаджи Димитър Асенов" 18, ап. 23, тел. 44 524

Антропософско Дружество „Рудолф Щайнер"

София 1336

ж.к. „Люлин", бл. 661, вх. Г, ап. 91, тел. 246 291

*7. Виж Бел. *1

*8. Антропософското Движение има своите първоизточници в духовния свят, а своите проявления тук, на Земята. Антропософското Общество е неговата видима структура, включваща Ръководство, представителства и членове, обединени около свободно поетата грижа и отговорност за опазване на онова, което Рудолф Щайнер нарича „антропософски импулс". След Коледното събрание през 1923-1924 г. в Дорнах, Швейцария, когато Рудолф Щайнер поема председателския пост, Антропософското Движение и Антропософското Общество стават едно цяло.

В България Антропософските Дружества са официално регистрирани по чл. 134 от ЗЛС в Стара Загора и София. Тяхната дейност е регламентирана според устава на Антропософското Общество, чието представителство се намира в Дорнах, Швейцария (Allgemeine Anthroposophische Gesellschaft Postfach 134, CH-4143 Dornach). Библиотеките на Антропософските Дружества разполагат с голяма част от събраните съчинения на Рудолф Щайнер (на немски и български), с произведения на видни антропософски автори, както и с антропософска периодика. От окултна гледна точка, произходът, целите и задачите на Антропософското Движение и на Антропософското Общество са осветлени в „Езотерични изследвания на кармичните връзки" (Събр. Съч. № 235-№ 240), чиито български преводи дело на Димо Р. Даскалов се съхраняват и са на разположение в библиотеките на Антропософските Дружества в Стара Загора и София.

*9. Става дума за Християнската Общност (Christengemeinschaft), където ритуалът, тайнствата и богослужението, изобщо целият религиозен култ е както казва Р. Щайнер „непосредствено взет от духовния свят“. Християнската Общност е основана през 1922 с активното съдействие на Фридрих Рителмайер. По правило свещенослужителите са антропософи, понеже култът „е в пълно съгласие с Антропософията и е възможен единствено благодарение на нея“. Част от съчиненията на Фридрих Рителмайер, Рудолф Фрийлинг и Емил Бок, имащи отношение към христологията и Християнската Общност, са преведени на български и са на разположение в библиотеките на Антропософските дружества в Стара Загора и София.

*10. Идеята за „троичния организъм“ на човешкото същество е загатната от Рудолф Щайнер най-напред през 1917 г. в книгата му „Von Seelenrat-seln“ (Събр. Съч. № 21):

- а) нервно-сетивната система: носител на мисленето
- б) ритмичната система: носител на чувствата
- в) двигателно-веществообменната система: носител на волята